

659
1965 / 3.

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

19265

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ - კოლტიკური
შურობალი

საქართველოს მფარალთა
კავშირის აჭარის
ბანუოფილბის ორბანო

შინააკანი

3. ი. ლენინის დაბადების
95 წლისთავი

ფ. მახარაძე — ილიჩი კრემლში	3
ს. ანტონოვი — მუზეუმში (მოთხ- რობა, თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ)	9
ნ. მაღაზონია — ლექსები	14
პ. ლორია — თავმჯდომარე (მოთხ- რობა)	16
მ. მშაგია — ლექსები	32
ნ. ჩხაიძე — დედის გული (მო- თხრობა)	34
ი. უშვერიძე — ლექსები	45
კ. პაშია — ესკიზები	47
ნ. ჰიჰმეტი — ღამეა და თოვლი მოდის (ლექსი, თურქულიდან თარგმნა მ. ვარშანიძემ)	50
არაბული კოეფიიდან — ალერსის ბალი (ფრანგულიდან თარგმნა კ. ხუნდაძემ)	53
კ უ ზ ლ ი კ ა ც ი ა	
პ. რურუა — ლექსები	59
ი. რურუა — ცოტა რამ მამაჩემზე	61

9792.

2

1965

მარში
აპრილი

ბაზ. „საბჭოთა აჭარის“ გამომცემლობა

ლიბერატორული კალენდარი

ალ. ჩავჭავჭავაძე — ნიკოლოზ
მოური 65

პრიტიკა და პუბლიცისტიკა

შ. ქურიძე — განვლილი გზა 71

ს. ვადაშვილი — ლირიკული ჟან-
რის სპეციფიკის ზოგიერთი სა-
კითხი 86

ნ. ბარბაქაძე, ბ. სურგულაძე — გა-
მოჩენილი ქართველი მეცნიერი 92

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ს. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი)

პ. ლორია, ალ. ჩავჭავჭავაძე, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ვალენის ციხეჯიხ 95 წლისა

ფილიპე მახარაძე ილიჩი კრემლში

1918 წლის 11 მარტს, საღამოს 8 საათზე პეტროგრადიდან მოსკოვში სპეციალური მატარებლით ჩამოვიდნენ რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტისა და საბჭოთა მთავრობის წარმომადგენლები ვ. ი. ლენინის მეთაურობით. ამ დღიდან მოსკოვი იქცა მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს დედაქალაქად.

პირდაპირ საღვთრიდან ვლადიმერ ილიას-ძე მივიდა სასტუმრო „ინტერნაციონალში“ და ერთხანს იქ ცხოვრობდა (ოთახი № 107). ეს იყო ლენინის პირველი საცხოვრებელი მოსკოვში რევოლუციის შემდეგ. 12 მარტს ვლადიმერ ილიას-ძემ კრემლში დაათვალიერა ყველა ოთახი, სადაც უნდა მოთავსებულიყო საბჭოთა მთავრობა. ლენინს თან ახლდნენ ნ. კ. კრუშკაია, ი. მ. სვერდლოვი და სახალხო კომისართა საბჭოს საქმეთა მმართველი ვ. გ. ბონჩ-ბრუცევიჩი. 1918 წლის ბოლოს ვლადიმერ ილიას-ძე საცხოვრებლად კრემლში გადავიდა.

დღეს ექსკურსანტები მღელვარებით ათვალიერებენ ლენინის სამუშაო კაბინეტს, სადაც ყველაფერი ისეა, როგორც იყო 1922 წლის 12 დეკემბერს, როდესაც ჯელადი უკანასკნელად მუშაობდა აქ.

მნახველები მოკრძალებითა და პატ-

ვისცემით უახლოვდებიან ლენინის სამუშაო მაგიდასა და სკამს. მაგიდის მარჯვენა კუთხეში ტელეფონის აპარატებია. ერთ-ერთ მათგანს გამაძლიერებელიც ახლავს. აქვეა მაგიდის ელნათურა. იმ ხანებში ელექტროენერგიის ნაკლებობის გამო ხშირად გამოირთავდნენ ხოლმე შუქს. ასეთი შემთხვევისათვის ვლადიმერ ილიას-ძის მაგიდაზე ყოველთვის იდგა სანთლიანი შანდლები. საღამოობით მის კაბინეტში მხოლოდ მაგიდის ნათურა ენთო. ჭალს ვლადიმერ ილიას-ძე მხოლოდ მაშინ აანთებდა, როდესაც სტუმრები ჰყავდა.

მაგიდის ცენტრში დევს სამელნე მოწყობილობა: კალმისტრები, მახვილად წათლილი ფანქრები, დანა, რომლითაც ილიჩი წიგნის გვერდებს ჭრიდა. ერთ-ერთ მათგანზე ამოკვეთილია წარწერა: „ზლატოსტი. იარაღების ფაბრიკა. ამხანაგ ლენინს“. იქვე აწყვია წებო, მაკრატელი. მაგიდასთანაა ვენური სავარძელი დაწნული სახურავითა და საჯდომით. მაგიდის გასწვრივ დგას ორი კონტორულა. ერთ-ერთ მათგანზე დევს ჟამთა სვლისაგან გახუნებული კონვერტები და საწერი ქაღალდი, ბლანკები წარწერით — „რუსეთის სოციალისტური ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკა. სახალხო კომისართა

კომიტეტმა მიუძღვნა. წიგნს აწერია: „ჩვენს საყვარელ მისწავლებელს და მსოფლიო პროლეტარული რევოლუციის ბელადს. 5-III-1921 წ. გიორგი დიმიტროვი“.

საგარდოს თავზე ჰქონდა კარლ მარქსის სურათი წარწერით „ძვირფას ანხანავსა და მისწავლებელს პეტროგრადის საბჭოსაგან“. გვერდით არის სტეფანე ხალტორინის ბარელიეფი თაბაშირში, მაგიდაზე — ალბომი აზერბაიჯანის ფოტოგრაფიული ხედვებით. ეს აზერბაიჯანელი მშრომელების საჩუქარია; აქვეა კავკასიური ნაქეთობის საწერი მოწყობილობა, მჭედლის ქანდაკება — ურალელი მეფოლადეების საჩუქარი და სხვ.

სარკმელთან დგას ეტაჟერი გაზეთებით. აქ არის კომპლექტები გაზეთებისა „პრავდა“, „იზვესტია“, „ბედნოტა“.

ლენინის კაბინეტში წყდებოდა მშვიდობისა და ომის საკითხები, პარტიისა და სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი პრობლემები. აქ, ლენინის ოთახში, პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრებთან ერთად, ხშირად ნახავდით მუშათა და სხვადასხვა გუბერნიის გლეხთა დელეგატებს. ვლადიმერ ილიას-ძე ხანგრძლივად და დიდი გულსყურობით საუბრობდა მათთან. აქვე იღებდა იგი საზღვარგარეთელ პოლიტიკურ მოღვაწეებსაც.

აქ, ამ კაბინეტში, შედგა ლენინის სამახსოვრო საუბარი მაქსიმ გორკისთან იმ მიზნით პრობლემის შესახებ, რომლებშიც აღმოჩნდნენ პეტროგრადის მეცნიერ მუშაკები. ამ საუბრის შედეგად, ლენინის მოთხოვნით, შეიქმნა მეცნიერთა ყოფა-ცხოვრების გამაუმჯობესებელი ცენტრალური კომისია, ხოლო 1921 წლის 27 იანვარს ლენინმა მიიღო პეტროგრადის სამეცნიერო დაწესებულებათა გაერთიანებული სამეცნიერო საბჭოსა და უმაღლესი სასწავლებლების დაწესებულებათა დელეგაცია ა. მ. გორკის მეთაურობით.

აქ გ. მ. კრეყანოვსკისთან ერთად ლენინმა მოიფიქრა და განიხილა ქვეყნის ელექტროფიკაციის გეგმა.

აქ, ამ კაბინეტში, ვ. ი. ლენინმა მუშაობდა გამორჩენილი ინგლისელი მწერალი პერტ უელსი და ხანგრძლივი საუბარი ჰქონდა მასთან. ინგლისელმა მწერალმა გაოცებით მოისმინა ლენინისაგან რუსეთის მთლიანი ელექტროფიკაციის გეგმა. პერტ უელსი თვლიდა, რომ ეს გეგმა მხოლოდ ლენინის ოცნება იყო და მან ლენინს „კრემლის მეოცნებე“ უწოდა. „ჩამოდით ისევე ათი წლის შემდეგ და დინახავთ რა გაკეთდება რუსეთში ამ ხნის განმავლობაში“, — უთხრა ვლადიმერ ილიას-ძემ მწერალს მისი ეჭვების პასუხად. ეს იყო 1920 წლის სექტემბერში, ხოლო როცა 1934 წელს უელსი კვლავ ჩამოვიდა ჩვენს ქვეყანაში, ნახა, რომ ლენინის „ოცნება“ ხელშესახებად განხორციელებულიყო.

ამ კაბინეტში ლენინმა მიიღო ინდოელ მუშათა დელეგაცია, რომელიც არალეგალურად ჩამოვიდა რუსეთში 1918 წელს. დელეგაციის წევრებმა ლენინს გადასცეს ინდოელი ხალხის საჩუქარი — სპილოს ძელისთავიანი საბეჭდი ჯოხი.

ამ კაბინეტში შევიდა ლენინი მძიმე კრილობის განკურნების შემდეგ და ხელშეხვეულმა 1918 წლის 18 სექტემბერს მისი ჯანმრთელობის შესახებ გამოცემულ საექიმო ბიულეტენზე გააკეთა წარწერა: „ამ ბიულეტენის საფუძველზე და იმის გამო, რომ თავს კარგად ვგრძნობ, ჩემი უმორჩილესი პირადი თხოვნაა ნუ აწუხებთ ექიმებს ტელეფონის რკვეით და კითხვებით“.

აქ ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი, გ. კ. ორკონიკიძესთან, ს. მ. კიროვთან, ფ. ე. მახარაძესთან, მ. გ. ცხაკაიასთან ერთად წყვეტდა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და განმტკიცების უმნიშვნელოვანეს საკითხებს, ხელმძღვანელობდა ამიერკავკასიის მშრომელთა ბრძოლას სოციალისტური მშენებლობისა და საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის.

კაბინეტიდან დამთვლიერებლები სახკომსაბჭოს სხდომათა დარბაზში გადიან.

მცირე დარბაზი, სადაც სახალხო კომ-
სარტო საბჭოს სხდომები მიმდინარეობდა,
ჩვეულებრივ წარმოადგენდა მისაღებ
ოთახს ვლადიმერ ილიას-ძესთან მიმსვლე-
ლთათვის. აქ, როგორც ისტორიული რე-
ლიკვია, ინახება მინის ზედაფრთხი დაცუ-
ლი სავარძელი, დაწნული სწორი საჭურ-
ვით. ზუსტად ისეთივე, როგორიც დგას
ლენინის კაბინეტში სამუშაო მაგიდასთან.
ლითონის აბრაზე ვკითხულობთ წარწე-
რას: „სავარძელი, რომელშიც იჯდა ლე-
ნინი სახალხო კომისარტა საბჭოს, შრომი-
სა და თავდაცვის საბჭოს და პოლიტბიუ-
როს სხდომების დროს 1918 წლიდან
1922 წლის ბოლომდე“.

მომსვლელები დიდხანს, ჩაფიქრებითა
და მღუშარედ ღვანან დარბაზში. სწორედ
აქ ლენინი, თავის თანამებრძოლებთან
ერთად, იცავდა პარტიის ურდოვე მთლი-
ანობას, წყვეტდა ბრესტის ზავის, სოცია-
ლიზმის მშენებლობის საკითხებს.

სახკომსაბჭოს სხდომათა დარბაზიდან
ექსკურსანტები გადიან დერეფანში და
დერეფნის ბოლოს ჩერდებიან კართან.
სადაც ლენინის სიცოცხლეში იყო ცნობი-
ლი საგუშაგო № 27, რომელიც ყველაზე
მეტად უყვარდათ კრემლის მცველ კურ-
სანტებს.

— ერთხელ, — ჰყვება ექსკურსიის
მძღოლი, — № 27 საგუშაგოზე დაინიშნა
ახალგაზრდა კურსანტი, რომელსაც ადრე
არასოდეს არ ენახა ვლადიმერ ილიას-ძე.
მას მიცემული ჰქონდა მკაცრი ბრძანება:
კრემლის კომენდანტის მიერ ხელმოწერი-
ლი საშვის გარეშე არავინ შეეშვა ოთახ-
ში. მოხდა ისე, რომ ვლადიმერ ილიას-
ძეს ამ დღეს თავისი საშვი ოთახში დარ-
ჩა. დღისით მას მოულოდნელად დასჭირ-
და რაღაც დოკუმენტი და გააუწყვიტა
შესუბილყო ოთახში მის გამოსტანად, მა-
გრამ გუშაგმა ზვა გადაუღობა.

— აი, ჩემი ოთახის კარები, — ღიმი-
ლით თქვა ილიჩმა.

— არაფერი ვიცი, უსაშვოდ ვერ გა-
ვიშვებთ, — უბასუხა გუშაგმა. ვლადიმერ
ილიას-ძეს კამათი არ დაუწყია, იმწამსვე

წაეღა კრემლის კომენდანტთან დახლო-
დროებითი საშვი.

როცა კურსანტი შეიცვალა საგუშაგო-
ზე, მეთაურმა მას მთელი დავიდარბა-
აუტეხა:

— თქვენ იცით, ვინ არ გაატარეთ? ეს
ხომ თვით ლენინი იყო!

ყმაწვილმა თავში წაივლო ხელი და გა-
იქცა ვლადიმერ ილიას-ძესთან ბოდიშის.
მოსახდელად.

— არა, ბოდიშის მოხდა არაა საჭირო. —
უთხრა მას ლენინმა, — ვალდებული ხართ
ყოველგვარ შემთხვევაში დაიცვათ კანონი
და საგუშაგო სამსახურის წესების მოთ-
ხოვნები. როგორ შემიძლია მე, სახალხო
კომისარტა საბჭოს თავმჯდომარემ, დავა-
რდვიო კანონი? თქვენ მართალი იყავით,
მე კი არა.

ექსკურსანტები შედიან ლენინის ოთახ-
ში. იგი მესამე სართულზეა. აი, პატარა
მისაღები. კედელთან დგას ტანსაცმლის
ჩამოსაკიდი, რომელზეც ლენინის ორ-
ჯობი და ნაღვედა კონსტანტინეს ასულის
ქოლგა ჰკიდია. პატარა მაგიდაზე ორი
ტელეფონი დევს. კუთხეში კომოლია სარ-
კით, კედელთან იატაკზე დევს ორი ჩე-
მოლანი, რომლითაც რევოლუციის ბე-
ლაღმა ემიგრაციაში ხანგრძლივი წლები
გატარა.

აი, ლენინის ოთახი. იგი პატარაა, სულ
რამდენიმე კვადრატული მეტრი, ერთი
ფანჯრით, რომელიც არსენალის შენობა-
საკენ გადის. ოთახის მოწყობილობა ყუ-
რადღებას იქცევს თავისი უბრალოებით.
მას ვლადიმერ ილიას-ძე ერთდროულად
იყენებდა საწოლ ოთახიდან და საშინაო
სამუშაო კაბინეტად. ოთახის შესასვ-
ლელში, მარჯვნივ, ჩვეულებრივი მონიკე-
ლებული საწოლი და უბრალო იაფფასიანი
პატარა განჯინა დგას. კედელზე ჰკიდია
ვლადიმერ ილიას-ძისა და ნაღვედა კონს-
ტანტინეს ასულის ფოტოსურათები. ოთა-
ხში რამდენიმე სკამია. აქაც, როგორც
ყველგან, — წიგნები, წიგნები, წიგნები...
კუთხეშია პატარა საწერი მაგიდა, უბრა-
ლო საწერი მოწყობილობა — კალმისტ-

რები კალმებით, წიგნების გასაჭრელი დანა...

ყურადღებას იპყრობს „მეცნიერება და დემოკრატია“ — კ. ა. ტიმირიაზევის სტატიების კრებული, რომელსაც ტიმირიაზევის ხელით აწერია:

„ღრმად პატივცემულ ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინს კ. ა. ტიმირიაზევისაგან, რომელსაც ბედნიერებად მიაჩნია იყოს მისი თანამედროვე და მისი დიდებული მოღვაწეობის მოწმე“.

როდესაც ვლადიმერ ილიას-ძის ჯანმრთელობა იმდენად გაუარესდა, რომ აღარ შეეძლო თავის სამუშაო კაბინეტში ჯდომა და მუშაობა, აქ, ამ ოთახში, ქმნიდა და კარნახობდა ისეთ წერილებს, როგორიცაა „წერილი ყრილობისადმი“, რომელიც „ანდერძის“ სახელწოდებითაა ცნობილი, წერილები: „სახელმწიფო საგეგმო კომისიისათვის საკანონმდებლო ფუნქციების მინიჭების შესახებ“, „ეროვნებათა საკითხისათვის ანუ „ავტონომიზაციის“ შესახებ“ და სხვ.

აქვე უკარნახა ლენინმა თავისი უკანასკნელი ხუთი სტატია: „ფურცელი დღიურიდან“, „კოოპერაციის შესახებ“, „ჩვენი რევოლუციის შესახებ“, „როგორ მოვახდინოთ მუშაგლეხების რეორგანიზაცია“, „უმჯობესია ცოტა და კარგი“.

ამ სტატიებში ლენინმა შეაჯამა სახკომ-კოოპერაციულ მუშაობის შედეგები, კომუნისტურ მუშაობისა და საბჭოთა სახელმწიფოს მოღვაწეობა საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში და დასაბა სახელმწიფოს განვითარების შემდგომი გზები — ჩვენი სამშობლოს ინდუსტრიალიზაციის გეგმა, კოოპერაციის საშუალებით სოციალისტურ მშენებლობაში გლეხობის ფართოდ მიზიდვა, სახელმწიფო აპარატის განმტკიცებისა და გაიაფების ზომები.

გვერდით არის ნაღვედა კონსტანტინეს ასულ კრუტსკაიას და ლენინის დის მარია ილიას ასულ ულიანოვას ოთახი. მოწყობილობა აქ ისევე უბრალოა, როგორც ლენინის ოთახში. ნაღვედა კონსტანტინეს ასულის პირადი ნივთებიდან აქ არის გაც-

ვეთილი ტყავის პორტფელი, სათვალავი პატარა სანემსე ნემსებით, ძაფითა და დე-

ლებით. მნახველთა ყურადღებას იქცევს ლენინის ოჯახის სურათი.

ექსკურსანტები შედიან სამზარეულოში. საბჭოთა ხალხმა იცის ეს სამზარეულო კინოფილმიდან „ლენინი 1918 წელს“. ფილმის ერთ ეპიზოდში ამ სამზარეულოში ვ. ი. ლენინი ესაუბრება ი. მ. სვერდლოვს.

აქ სადილობდა ვლადიმერ ილიას-ძე, ხშირად თვითონ იცხვლებდა ღუმელზე ვახშამს ან ჩაის.

როცა 1918 წლის აგვისტოში ლენინი დატრეს, საჭირო გახდა კიდევ ერთი ოთახი ექიმთა მორიგეობისათვის. ამ ოთახში ეწყობოდა კონსილიუმები.

ვლადიმერ ილიას-ძეს ძლიერ უყვარდა სეირნობა კრემლის კედლის გასწვრივ. მისი ყველაზე საყვარელი სასეირნო ადგილი ტაინიცის ბაღი იყო. აქ ხშირად შეხვდებოდა ვლადიმერ ილიას-ძეს გვიან ღამითაც კი, მუშაობის დამთავრების შემდეგ.

1918 წლის 23 სექტემბერს ვლადიმერ ილიას-ძე მიიმე კრილობისაგან განკურნების შემდეგ პირველად გამოვიდა სასეირნოდ კრემლში. მოასფალტებული გზით „მეფე-ზარისაკენ“ მიმავალი გადიოდა კინოფირზე.

თავის შრომაში „დიდი თაოსნობა“ ლენინი წერდა: „კომუნიზმი იწყება აქ, სადაც ჩნდება უბრალო მუშების თავანწირული, მიიმე შრომის დამძლევი ზრუნვა შრომის ნაყოფიერების გადიდებაზე, თვითეული ფუთი პურის, ქვანახშირის, რკინის და სხვა პროდუქტების დაცვაზე“. ანიჭებდა რა უდიდეს მნიშვნელობას კომუნისტურ შაბათობებს, ლენინს მიაჩნდა, რომ კომუნისტური შაბათობების დიდი ისტორიული მნიშვნელობა უპირველესად ის არის, რომ გვიჩვენებენ მუშათა შეგნებულ და ნებაყოფლობით თაოსნობას შრომის ნაყოფიერების ამაღლებაში, ახალ შრომის დისციპლინაზე გადასვლაში.

როგორც ცნობილია, 1920 წლის 1 მაისს მოეწყო პირველი სრულიად რუსეთის შაბათობა, რომელშიც მონაწილეობდა ვლადიმერ ილიას-ძე.

შაბათობა მოეწყო კრემლის დრაგუნის მოედნის გასასუფთავებლად (მოედანზე ეყარა ბოძები).

შაბათობის მონაწილე, მოსკოვის ქარხნის „პოსტაჟნიკი“ ყოფილი მუშა, ოქტომბრის შეიარაღებული აჯანყებისა და სამოქალაქო ომის მონაწილე თედორე მაქსიმეს-ძე სოლოდოვი ასე იგონებს ამ შაბათობას:

„1920 წელს მე გამგზავნეს კრემლის სამეთაურო კურსებზე. ამ კურსების მსმენელები იცავდნენ კრემლს და ვ. ი. ლენინის ოთახს. ისინი ხშირად ხვდებოდნენ ლენინს და ესაუბრებოდნენ მას. მე განსაკუთრებით დამამახსოვრდა 1920 წლის 1 მაისი — სრულიად რუსეთის პირველი შაბათობის დღე. კრემლში შედგა შაბათობა. სამუშაოზე გამოვიდა ვლადიმერ ილიას-ძეც...

მე წილად მხვდა ბედნიერება მემუშავა ერთ ჯგუფში ვლადიმერ ილიას-ძესთან ერთად. მუშაობა მხიარულად მიდიოდა. ბევრს ვიცინოდით, ვხუმრობდით. პირველად დავეიწყეთ ბოძების გადაზიდვა. ბოძები დიდები იყო და ვეზიდებოდით ორ-ორნი, ხოლო ზოგჯერ ოთხ-ოთხნიც კი. ვლადიმერ ილიას-ძე მუშაობდა კურსანტ კერმიაკოვთან ერთად. მუშაობის დროს კურსანტი იღებდა მსხვილ და შედარებით მძიმე თავს, ლენინს კი ასაწვევი რჩებოდა მსუბუქი თავი. მაგრამ ლენინმა ეს მყისვე შეამჩნია და თვითონ დაიწყო ბოძების მძიმე თავების აწევა. კურსანტი არ დაეთანხმა და განაცხადა, რომ ის ილიჩზე ორჯერ ახალგაზრდაა. ლენინი შეიკმუხნა და უთხრა: „რაკი მე უფროსი ვარ, თქვენ ჩემთან ნუ კამათობთ“.

შემდეგ ჯერი ვეებერთელა მუხის კურსებზე მიდგა. ამაგრებდნენ ბოძებს და მუშაობდათ ექვს-ექვსი. ეს სამუშაო კიდევ უფრო მძიმე იყო. ამასთან ერთად ვლადიმერ ილიას-ძეს არ სურდა ჩვენ ჩამოგვჩენოდა. ჩვენი ჯგუფის ხელმძღვანელი მივიდა ლენინთან და უთხრა:

— ვლადიმერ ილიას-ძე! თქვენ უკვე საკმაოდ გაისარჯეთ... დაისვენეთ... დაჩენილ საქმეს ჩვენ თვითონ გავართმევთ თავს.

ილიჩს უწყინა და განაცხადა:

— ძმობილო, ტყუილად ფიქრობთ გამადლოთ აქედან. სულ ერთია მაინც არ წავალ.

შესვენების დროს კუნძებზე ჩამოვჯექით. ჩამოვჯდა ვლადიმერ ილიას-ძეც. ჩვენ გავაბოლეთ. ლენინმა შემოგვხედა და გვითხრა: „აბა, რას პოულობთ მაგაში კარგს? თამბაქო ხომ საწამლაია! იგი ანადგურებს ჯანმრთელობას“. ჩვენც ჩვენის მხრით ვკითხვით ვლადიმერ ილიას-ძეს: „თქვენ კი, ვლადიმერ ილიას-ძე, როდის-მე ეწეოდით?“ მან გვიპასუხა: „დიახ, ახალგაზრდობაში ცოტა ხანს ვეწეოდი, მაგრამ შემდეგ მივატოვე და აღარც მივბრუნებია“.

დასვენების შემდეგ ისევ საქმეს შევეუდექით. ასე შრომობდა ლენინი იმ სამახსოვრო დღეს და ჩვენ, შაბათობის მონაწილეებს, შრომისმოყვარეობის მაგალითს გვაძლევდა“.

1922 წლის დეკემბერში ლენინის ჯანმრთელობა გაუარესდა. ექიმების მოთხოვნით, იგი გადავიდა გორკაში. 12 დეკემბერს ვ. ი. ლენინი უკანასკნელად მუშაობდა თავის კაბინეტში.

ქ. მოსკოვი.

საკბეი ანონონი

მ უ ზ ე უ მ უ ი

ვაგონში მტვერი იდგა და ცხელოდა, როგორც ეს ქუჩაში ჭექა-ქუხილის წინ იცის.

აქსინია, უკვე მოხუცი ქალი, რომელსაც უბრალო ჩითის კაბა ეცვა და ჭრელი თავსაფარი ეხურა, ყურადღებით იცქირებოდა ტანჯარაში. იგი ხშირად ყოფდა ვაგონიდან თავს და თვალს ვერ აცილებდა რაღაცას, რასაც მისი ყურადღება მიეპყრო.

ოდესღაც ძლიერ ლამაზსა და გამომწვევ მის სწორ მსხვილნაკვთებიან ხახეს ახალგაზრდობის შემდეგ მკაცრი გამომეტყველება მიეღო და, არც-თუ ხშირი, მაგრამ ღრმა ნაოჭებით დაღარულიყო.

მის თვალებში, ყველაფერს გულმართლად რომ უყურებდნენ, კიაფობდა სიმშვიდე და რწმენა, მათ იშვიათად თუ დანისლავდა ნაღველი.

აქსინია მინდვრებს გაჰყურებდა. ეჩვენებოდა, რომ ქარს მოჰქონდა უგრეხელის ყრუ ხმაური, სელის მოალერსე შრიალი, ჭვავის წყნარი დრტვინვა და მშრალი ბიბინი... ეჩვენებოდა კიდევ, რომ ვაგონამდე აღწევდა მოუტელავი მდებლობის ტკბილი სურნელი, აგრეთვე მარწყვისა, რომელსაც ჭალა გადაეწითლებინა, და სოკოებისა, ხავსიდან რომ დაუოკებლად ამოდიოდნენ ამ ძველ ტყეებში.

— უგრეხელი, შეხედე, რამდენი უგრეხელია! — მეზობლებს მიუბრუნდა და თქვა აქსინიამ.

მაგრამ საუბრით გართულმა მეზავრებმა არ უპასუხეს. აქსინია უკვე არავის აღარ მიმართავდა, ისე ხარობდა:

— ოი, რა პურია... მაგრამ იქ რა არის? ის ტიალი... აი-აი, დაუხეტ-ყვავს? თუ გაუთელავთ? — აქსინია სრულებით აღარ აქცევდა ყურადღე-

ბას, რაზე ლაპარაკობდნენ ვაგონში, ხმამაღლა ფიქრობდა და თავის აზრებს.

ორი ქალი ერთმანეთისაკენ დახრილიყო, აქსინიას არ უსმენდნენ და წყნარად საუბრობდნენ შვილებზე. უცებ ერთმა მათგანმა ფრაზა გაწყვიტა: აქსინია ნაღვლიანად შესცქეროდა მათ.

აქსინიას თვალები ახლა ისე ნაღვლიანი იყო, ვერც კი იფიქრებდით, თუ როდისმე, თუნდაც ხანდახან, მათში გაიღვებოდა ხალისის ნაპერწკალი. ის-ის იყო მან დაინახა კაცი, რომელიც მდელოზე ცაცხვთან ცელავდა. იგი ფართოდ იქნევდა ცელს, მუშაობდა მსუბუქად, მარჯვედ, თითქოს ერთობაო. თმები შუბლზე ეშვებოდა და თავის აქნევით უკანვე ყრიდა მათ. აქსინიას მოეჩვენა, რომ ასეთი იქნებოდა მისი პავლე.

ქალებმა, რომლებიც ვერ მიხვდნენ აქსინიას ასეთი შემოხედვის მიზეზს, კუპეს მეორე მხარეს გაიხედეს, მაგრამ იქაც რომ ვერაფერი შენიშნეს ისეთი, რასაც შეეძლო აეხსნა, რამ შეუცვალა აქსინიას განწყობილება, უცებ ტუჩები მოკუმეს, ერთმანეთს გადახედეს და გაჩუმდნენ.

ქალებს დაბნეულობა რომ შენიშნა, აქსინია კვლავ ფანჯრისაკენ შებრუნდა და შემდეგ, თვით მოსკოვამდე, სულ ფანჯარაში იხედებოდა, ხედავდა მინდვრებს, მაგრამ ენა არ დაუძრავს.

...ჯერ კიდევ წინათ, რევოლუციამდე დიდი ხნით ადრე აქსინია ზაფხულობით მკიდა, შემოდგომაზე ბოსტნებში მუშაობდა, ზამთრობითა რთავდა და ყოველ შაბათს, მთელი წლის მანძილზე, წვიმასა თუ ქარბუქში, სიცხესა თუ სიცივეში, მიდიოდა ექიმის დიდ მრავალფანჯრიან სახლში იატაკის მოსარეცხად. აქსინია ყოველთვის ელოდა, რომ ოდესღაც იცხოვრებდა სხვაგვარად, უკეთესად...

ადრე გათხოვდა. ბოლოს და ბოლოს, თითქოს ნამდვილი ცხოვრება უნდა დაეწყო. მადლობა ღმერთს, კარგი ყაზახი და შესანიშნავი მშრომელი შეხვდა. მაგრამ ქმარი გარდაიცვალა და იმ დროისათვის ახალგაზრდობა დიდი ხნის დავიწყებული ჰქონდა.

ბავშვები დაუსნეულდა და დაეხოცა, გადარჩა მხოლოდ ერთი. გაიზრდება, ფიქრობდა აქსინია, და მაშინ დაიწყება ის ნამდვილი, ადამიანური ცხოვრება.

როცა სოფელში ჯერ რევოლუციამ, ხოლო შემდეგ სამოქალაქო ომმა შემოაღწია, აქსინიამ იმედით ამოისუნთქა: აი ისიც იცხოვრებს ბედნიერად. მიწა, ქარხნები — ყველაფერი ხალხს! მაგრამ ახალი უბედურება დაატყდა თავს: ოც წელს უგზოუკვლოდ დაიკარგა აქსინიას შვილი, პაშკა.

მეზობელი ბოროტი დედაკაცი ლაყბობდა, პავლეს უნდოდა დედას დახმარებოდა, მარილზე წავიდა და დაიკარგაო; ვიღაცას იგი ფრონტზე დაუწახავს, მაგრამ ნამდვილი ამბავი ხეირიანად არავინ იცოდა, სად არის იგი?

რა მოუვიდა? დაიღუპა ფრონტზე, ადამიანებს რომ მართალი ცხოვრება მოეპოვებინათ, თუ, ვინ იცის, ცოცხალია?

წლების მანძილზე ეს მწუხარება თუმცა დავიწყებას ეძლეოდა, იხშობოდა, მაგრამ მაინც არ ტოვებდა აქსინიას. და აი ახლა იმ კაცმა, მდელი-ზე რომ ცელავდა, ქალების საუბარმა შვილებზე...

ოდესმე უცებ ყველაფერს გაიგებს. მაგრამ როდის და სად? — მან თვითონ არ იცოდა.

როდესაც მატარებელი ვოგზალში შევიდა, მის წინ გადაშლილი ქალაქის ფუსფუსით, გრუხუნითა და გრანდიოზულობით დაბნეულმა აქსინიამ მიმოიხედა და მილიციონერთან მივიდა. შიშით, იმის შეგნებით, რომ ტყუილ-უბრალოდ აწუხებდა ამ საბატიო კაცს, მან იკითხა, როგორ მისულიყო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენის სტუმართა საერთო საცხოვრებლამდე.

* * *

გავიდა ერთი კვირა. გამოფენის დათვალიერება დამთავრდა. ხვალ შინ უნდა წავიდეს.

მთელ დილას უდიდამოდ ცრიდა თბილი წვიმა. დიდი, დაუდევრად მიმოფანტული სახლები ბუნდოვნად ისახებოდნენ წვიმის ბურუსში. ქუჩა-ისე თავისებურად ნესტიანი და უმყუდროო ჩანდა, როგორც არასოდეს. კალოშებიანი და გაშლილქოლგებიანი მავალები ფანჯარასთან გაიღვებდნენ და სადღაც ქრებოდნენ. გაირბინა ახალკალოშიანმა ბავშვმა, რომელიც ცდილობდა გუბეში ჩაეხეჩებინა ფეხი. ჩაიარა ავტომობილმა და ააშხევა ჩამტვრეული ასფალტის ორმოს წყალი. ნელა ჩაიარეს ბიჭმა და გოგონამ. ისინი ხომ წვიმას არც გრძნობენ? ახლო გაიარა მოხუცმა გაზეთებით ხელში. ყველას თავისი საქმე აქვს.

ვიღაცამ თქვა, ლენინის მუზეუმში შევიაროთო. ყველანი დაეთანხმნენ. დიდხანს უცდიდნენ ორსართულიან ტროლეიბუსს — ახალგაზრდებს სურდათ უთუოდ ორსართულიანით წასულიყვნენ — ზედა სართულით.

როდესაც მივიდნენ, აქსინიამ ცნობათა ბიუროს ჯიხური დაინახა. „ვინ იცის, იქნებ... — გაიფიქრა აქსინიამ, — იქნებ იგი მოსკოვშია?“ მან გაიხსენა, როგორ ეძებდნენ მოსკოვში ნაცნობ ადამიანებს, დიდი ხნის დაკარგულ ნათესავებს, ბავშვებს... „ვინ იცის, იქნებ...“ აქსინიას შეეშინდა, გაბედულება არ მეყოფა, ეს მოგვიანებით რომ გავაკეთოო და სწრაფად გაჩნდა ჯიხურთან.

— ქალიშვილო, — მიმართა მან, — შვილი დამეკარგა... მე ყველაფერს მოგიყვები. იგი შვილია ივანე პეტრეს-ძე ნეჩაევისა, პავლე ივანეს-ძე ნეჩაევი, დაიბადა ცხრაას ორ წელს, ზაფხულში, ივნისში...

— ნეჩაევი?

— პავლე ივანეს-ძე. დაიკარგა უგზოუკვლოდ. ცხრაას ორ წელს და-
იბადა ორლოვის ოლქის პეტროვსკის რაიონის სოფელ შილოვკაში...

ქალიშვილმა ტელეფონის მილაკი აიღო. აქსინია გაჩუმდა და ბაგე
მოიკვნია. მას მოეჩვენა, რომ ქალიშვილი ყველაფერს ძლიერ ნელა აკე-
თებდა: ზანტად აიღო ტელეფონის მილაკი, ასევე ზანტად გაუმეორა ვი-
ლაცას აქსინიას ნათქვამი. მაინც რა ნელა იმეორებდა!.. შემდეგ საშველ
არ დაადგა მდუმარე მოლოდინს, როცა ქალიშვილი სულ ერთსა და იმავე
იმეორებდა: დიახ, დიახ, დიახ...

ქალიშვილმა ბოლოს პასუხი მიიღო, უხმოდ დადო ტელეფონის მილა-
კი აპარატზე, მოძებნა კალმისტარი, გამოწერა ქვითარი და 20 კაპიკი მოს-
თხოვა. აქსინიამ სწრაფად ამოიღო ათმანეთიანი და შეეხვეწა:

— წაიღეთ, წაიღეთ, წაიღეთ...

ქალიშვილმა ფული აიღო. აქსინიამ მხიარულად გაიღიმა და ფრთხი-
ლად გამოართვა ქვითარი. თვალი მოხუჭა, მერე ერთბაშად გაახილა და
ქვითარი თვალთან მიიტანა. გაცეცხულმა შეხედა ქალიშვილს. მან ხურ-
და გამოუწოდა. აქსინია გაშეშდა. გულმა რაღაც ცუდი უგრძნო.

— მთლად, მთლად წაიღეთ...

— ასეთი არავინ ცხოვრობს, — უთხრა ქალიშვილმა. — არ ცხოვ-
რობს, — გაიმეორა მან, თან აქსინიას სახეში ჩახედა და ხურდა წინ
დაუდო.

„არ არის... მერე რა, რომ არ არის...“ ახლა აქსინიას არაფერი აღარ
უნდოდა: არც წასვლა, არც დგომა, არც გამგზავრება.

მაგრამ მუზეუმში მაინც წავიდა.

ყველაზე მეტხანს იგი ჩერდებოდა ნივთების ვიტრინასთან. გულდას-
ებით ათვალიერებდა ამოქარგულ პირსახოცს, რომელიც ლენინს გლეხის
ქალებმა მიართვეს, ხან პატარა შაშხანას, გემოვნებით რომ გაუკეთებიათ
ოსტატებს. მას იმდენად ფოტოსურათები და ქალაღებები არ აინტერესებ-
და, რამდენადაც ლენინის ნივთები, რომლებსაც იგი ხელს ჰკიდებდა და
ხმარობდა. აქსინიას ეჩვენებოდა, რომ ისინი აქამდე ინარჩუნებდნენ ლე-
ნინის ხელების სიტბოს და შეუძლიათ ბევრი მოუთხრონ მასზე.

მაგრამ ერთ ფოტოსურათს აქსინია სხვებზე მეტხანს ათვალიერებდა.
იგი თავის ჯგუფს ჩამორჩა და დიდხანს უცქირა პატარა არც თუ მკაფიო
სურათს „მიტინგი ფრონტზე გამგზავრების წინ“. წინადახრილ ლენინს
ერთ ხელში კეპი ეჭირა და მიმართავდა ადამიანებს, რომელთაც გაცვეთი-
ლი მაზარები და პიჯაკები ეცვათ, ადამიანებს, რომლებიც აგრეთვე მის-
წრაფოდნენ მისკენ, ესოდენ ჩვეულებრივი და უდიდესი ადამიანისაკენ.

„როგორ უცქერენ მას! თვალს არ ამორებენ და პიჯაკებში არიან ბი-
ჭები, ერთს კი, როგორც ჩანს, სხვისი აცვია — ღიღია პიჯაკი, მამისეულია,
ალბათ“.

აქსინია კედელს მოშორდა, მაგრამ ფოტოსურათს თვალს მაინც ვერ
აშორებდა.

„დაკერებულიც კი აცვიათ. დედებმა ან პატარძლებმა თუ დაუკე-
რეს... ეს, შვილებო...“

უცებ მას მოეჩვენა, რომ ყველანი, ვინც ფოტოსურათზე ლენინის
ირგვლივ იდგნენ, ერთის გარდა, გაქრნენ, და ბუნდოვან რუხ მასად გადა-
იქცნენ. აქსინია ნათლად ხედავდა მხოლოდ ერთ კაცს, რომელსაც მხარზე
შაშხანა ეკიდა და ყველაზე ახლოს იდგა ტრიბუნასთან. და ეს კაცი იყო
მისი პაშკა. თუმცა ფოტოსურათი არც ისე მკაფიოა, ტრიბუნის ირგვლივ
აღამიანთა ფიგურები სულ ბუნდოვანია, მაგრამ მაინც... მაინც ეს კაცი
პაშკაა. პაშკაა... ეს აქსინიას არ ეეჭვებოდა.

აქსინიას ეს არც კი გაკვირვებია, არც განძრეულა და კრინტიც არ და-
უძრავს. ქალი ფოტოსურათს უცქეროდა მანამდე, ვიდრე უნებლიეთ არ
დაახამხამა თვალი.

მაგრამ სახე არ გამჟღავნა. მან მზერა ლენინს გარშემოხვეულ აღამი-
ანებზე გადაიტანა, შემდეგ ისევ ტრიბუნასთან მდგომ შაშხანიან კაცზე —
და დაინახა პაშკა.

ამჯერად აქსინია შიშისაგან გახევდა: ვაითუ ახლა, აი ახლა, როცა სუ-
რათს მივარდება, პაშკა გაქრეს და ფოტოსურათზე მის მაგივრად უცხო-
ვინმე ნახოს?

დარბაზში მყოფნი გაოცებით შესცქეროდნენ ქალს. ექსკურსიამძღო-
ლი გაჩუმდა. სიჩუმე ჩამოვარდა.

აქსინიამ, რომელმაც არც იცოდა, რას აკეთებდა, კედელთან მიიბრინა,
სადაც სურათი ეკიდა.

მან ხელი გაუწოდა შვილს, ფეხის წვერებზე შედგა, მთელი ტანით
გაიწია ფოტოსურათისაკენ.

— შვილი, ჩემი შვილი, — წყნარად წარმოთქვა მან და მიუთითა პი-
ჯაკიან კაცზე, რომელიც ყველაზე ახლოს იდგა ლენინთან...

* * *

რევოლუციის მოედნიდან შეიძლებოდა წაკითხვა: „ვ. ი. ლენინის მუ-
ხეუმი“. თავაწეული აქსინია შენობის ფასადს უცქეროდა და გონებაში და-
სძენდა: „ლენინისა და ჩემი შვილის... და ბევრი სხვისა...“

თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ.

ნესჴორ პალაზონია

ზერად-ზერადი

თუ ზელთა გაქვს, არ აფასებ,
რომ შენია, არც კი იტყვი.
თუ დაკარგი, ველარ ასწევ —
ოქროა და მარგალიტი.

* * *

დიდი საქმე სასწორზეა,
არ გაზომო ვარაუდით.
ყველა ცვარში თითო მზეა
და არც ერთი მზეს არ უდრის.

* * *

თუ კი არ ყივის,
არც მამალია.
ზღვა, თუ არ ღელავს,
მხოლოდ წყალია.

* * *

უთქმელი კაცი ბრალია,
ყბედი ყბედობამ დალია.
თუ ენის ზომა არ იცი,
აბა, ვისი რა ბრალია!

* * *

ციცხვი სახელს ვერ ელევა,
მაგრამ მკოდნის იწვევს სიცილს.

ქოთნის ფსკერი მკეთებელმა
ყველა ციცხვზე უკეთ იცის.

* * *

რამდენად ნაკლებს დაიტევს ყანწი
იმდენად უფრო სიამით დაცლი.
რამდენად უფრო დილია განძი,
იმდენად ნაკლებ აფასებს კაცი.

* * *

იქნებ ავკაცი ბევრსაც აწვევებს,
მაგრამ არ კმარა ეჭვით ნათქვამი.
სჯობს აბატო ას დამნაშავეს,
ვიღრე დასაჯო ერთი მართალი.

* * *

ვისაც კარგი აღმზრდელი ჰყავს,
ამას ეტყვის შინ და გარეთ:
შენი ღედა თუ არ გიყვარს,
სხვისას როგორ შეიყვარებ?!

* * *

უთქმელობას თუ ვერ იტან,
ნუ აურევ სწორს და მრუდეს.
უადგილოდ თქმული სიტყვა
სიმართლესაც გაამრუდებს.

* * *

სიბრძნეს დინჯი ქცევა ამკობს,
ჰკუა ცოდნას აგროვებს.
კაცი ბევრს თუ ლაპარაკობს,
მაშინ ცოტას აზროვნებს.

* * *

პირველად თქმული სიახლით ვარგა,
სხვა რომ არ იყოს, შაბლონს შორდება.
პირველ სიყვარულს უფრთხილდი კარგად,
თორემ ყალბია, თუ მეორდება.

* * *

პოლარეთს ლამითაც ანათებს მზე,
მაგრამ ის ღამე არ არის დღე.
ზე მუხლმაგარი, მინდორში მდგარი —
ვეება მუხაც არ არის ტყე.

* * *

ჩამოგათოვა? არ შეუღრკე იმ ფიფქებს,
ჭადართაც ათას მაღლობს გადახვალ.
სიკვდილზედაც უფრო ცოტა იფიქრე, —
ფიქრი სიკვდილს აახლოებს თვალდათვალ.

პარმენ ლორია

თ ა ვ მ ჯ დ მ მ ა რ ე

ოჯახში ჯერ კიდევ ყველას ეძინა, მაიამ რომ სახელდახელო საქმე მოათავა და კოლმეურნეობის კონტორისაკენ გაიქცა.

საამური დილა იდგა. ლალი ბუნება ნამისქვეშ განაბული სუნთქავდა. სოფელში შემოდგომის სურნელება შემოპარულიყო და ნაყოფით დატვირთულ ხეხილის ბაღებს მოსდებოდა.

მაიამ სწრაფად აირბინა მაღლობი და ხის ძველ სახლთან შეჩერდა. აქ იყო ამ სოფლის ადმინისტრაციული ცენტრი: სასოფლო საბჭო, კოლმეურნეობის კონტორა და დამხმარე სათავსოები.

კოლმეურნეობის კონტორაში მარტო თავმჯდომარე იჯდა. იგი ისე იყო თავჩარგული ქაღალდებში, რომ კართან მისული ქალი არც შეუნიშნავს.

— შეიძლება? — ნელა შეაღო კარი მაიამ.

— ჰო, შეიძლება! — თავი არ აუწევია, ისე უთხრა თავმჯდომარემ.

მაია ფრთხილად შევიდა.

ოთახში თამბაქოს ლურჯი კვამლი იდგა. საფერფლე საესე იყო ნამწვით, მაგრამ მისი ამესები ახლაც სქლად შეხვეულ თამბაქოს აბოლებდა.

— დილა მშვიდობისა, ბიძია ასლან! — მიესალმა მას ახალმისული.

— გაგიმარჯოს! — ახლა წამოსწია თავი თავმჯდომარემ. — ააა, ეს შენ ხარ? გაგიმარჯოს, ბიძიკო, გაგიმარჯოს! რამ წამოგადო ამ უთენია? კარგია რომ მოდი, — ჩამწვარი თამბაქო საფერფლეში ჩატენა და სამაგიერო შეახვია. შემდეგ პირში ჩაიდო, გააბოლა და, საშინელი ზველა რომ აუტყდა, გულიანად მიაწყევლა. — ასე მკლავს ეს ძირგასახმობი და ვერ მიმიტოვებია.

— უთუოდ უნდა გადაეჩვიოთ, ბიძია ასლან, მიატოვოთ! — კეთილად ურჩია მამამ.

— მართალი ხარ, მართალი, უნდა გადაეჩვიო, მაგრამ ხომ გაგიგონია, ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო. რჯული ადვილად დავთმე და მიგატოვე, ეს ოხერი კი... სამსონი რას შვება, უკლო სმას?

მამამ ნაღვლიანად ამოიოხრა.

— თქვენი მტერი იყოს მის ღლეში... ნეტავი სხვა სენით იყოს დაავადებული და... აღარ შეგვიძლია, ბიძია ასლან! შეიწირა მთელი ოჯახი მისმა საქციელმა.

— ეჰ, შვილო! — თამბაქოს კვამლი ხელით გაფანტა თავმჯდომარემ. — თითო სენი ყველას გამოგვყვა იმ დასაქცევადან. ლოთობა კი არა, უარესი არ გაემტყუნება იქიდან დაბრუნებულ ადამიანს. ცოცხალი რომ მოვიდა, ის რად ღირს.

— ჩვენც ამით ვართ ბედის მადლიერი. ცოცხალი დაგვიბრუნდა, ოჯახს პატრონი გაუჩნდა, მაგრამ... ეჰ, ბიძია ასლან, ის რომ ოდნავ ჩვენს მდგომარეობას უწევდეს ანგარიშს, ამ ღლეში არ ვიქნებოდით.

— როგორ, გიჭირთ რამე თუ? — ფანქრით რაღაც მოხაზა ასლანმა. მამამ თავი ჩალუნა.

— იქნება სიმიინდი არა გაქვთ! მჭადი გაკლიათ?

— პატარები, თორემ... — თავსაფრის ყურით თვალებზე მომდგარი ცრემლი მოიწმინდა მამამ.

თავმჯდომარემ თამბაქოს წვევა შეაჩერა.

— გასაგებია. დამიწერე განცხადება და ხორბალს მოგცემ.

— მადლობელი ვარ, ბიძია ასლან! — სახე გაუნათდა ქალიშვილს. — როგორმე ციტრუსების შემოსვლამდე და მერე...

— კარგად ასხია?

— საკარმიდამოზე უკეთესი არ მეგულება. — მიუგო მამამ.

— მართლა? ყოჩაღ! კარგია, შვილო, კარგი. ასე უნდა... ჰო, ხორბალს თენგიზი მოგიტანს მანქანით. თუ სხვა რამეც გინდა, ნუ დაგერიდება. მითხარი, გიშველით, დაგეხმარებით, მაგრამ შენც უნდა წამოგვიკრა ხელი. ხომ იცი, როგორ ვეძებთ შენისთანა ადამიანებს.

— მე თუ კი რამე შემეძლება, ძალ-ღონეს არ დავიშურებ, ბიძია ასლან. — გამხნევდა მამა.

— შეუძლებელს ჩვენც არ დავავალებთ. — წამოდგა ასლანი. — თქვენი სკოლა ჩვენი კოლმეურნეობის მარჯვენა ხელი იყო. წელსაც დიდი დახმარება გაგიწიეს მეთერთმეტეკლასელებმა, მაგრამ ამჟამად ძალიან ბევრი გამოგვეშალა. სწავლას ვერავის დაუშლით, ღმერთმა ხელი მოუშართოს ყველას, მაგრამ ვინც დაგვრჩა და ჩვენთან არის...

— უფრო ენერგიულად ვიმუშავეთ, ბიძია ასლან. — დაასწრო მაიამ.

— ჰო, მეც ასე მინდოდა მეტქვა. უკეთესად უნდა ვიმუშაოთ, უფრო ნაყოფიერად. მართალია, შარშან ცოტათი გული გატკინეთ, მაგრამ პირობა მითქვამს, რომ მსგავსი არ განმეორდება. სხვის ნაშრომს ვერავინ მიოთვისებს.

— ჰოდა, ჩვენც ეს გვინდა, ბიძია ასლან!

— არა, ნდომებით ბევრი რამე გვინდა. — მაგიდა შეარყია თავმჯდომარემ. — ამას ხედავ, ასე მორყეულია ჩვენს კოლმეურნეობაში ყველაფერი... მიცვალებულზე და სამსახურიდან მოხსნილ ადამიანებზე აუგის თქმა სათაკილო და საძრახისია, მაგრამ... ვანა მოსათმენია ისეთი რამ, რაც აქამდე ჩვენს კოლმეურნეობაში ხდებოდა? რატომ უნდა ვიყოთ ასე ხელვიწროდ და ჩამორჩენილი, ასე ღარიბად და საწყლად, როცა უკეთესად ცხოვრების საშუალება და პირობები გავაჩნია? თუ ჩვენი მეზობელი კოლმეურნეობა ათჯერ უკეთესად ცხოვრობს, მეტი მოსავალი მოჰყავს, ჩვენ რა ღმერთი გავვიწყრა?

— ალბათ, რაღაც გვაკლია, ბიძია ასლან. — გათამამდა მაია.

— დიახ, დიახ, რაღაცა გვაკლია და ეს რაღაცა ხელმძღვანელობაა, ჩემო კარგო. ხელმძღვანელობა გვაკლია, მოქნილი და საქმის ერთგული ადამიანები გვაკლია. ათასზე მეტი მუშახელიდან ხუთასი კაცი ძლივს გამოგვყავს სამუშაოდ. ლევან სილაძე მანქანების ყიდვა-გაყიდვაშია გართული, თხელაძეები საკუთარ ბაღში იჩხრიკებიან, ბელტაძეებიდან ორი დედაკაცი გამოდის, კიკვიძეები სულ არ გვეკარებიან...

— მამაჩემიც ვერ გეხმარებოდა, დედაჩემიც... — წამოიწყო მაიამ, მაგრამ თავმჯდომარემ შეაჩერა.

— არა, არა, თქვენზე არ ვსაყვედურობ. მამაშენი ცოდვა კაცია, არც დედაშენია უკეთეს მდგომარეობაში. ორივეს მკურნალობა და შველა ესაჭიროება, მაგრამ შენ კი უნდა დაგვიტრიალდე, როგორც საჭიროა. დიახ, შენი მოშველება წამალივით წავვადგება.

— ჩემი?

— ჰო, შენი და იმ ბიჭისა პირველ ყოვლისა. შეძლებული ვაჟაკია, პირდაპირი და ენერგიული. ძალ-ღონით სავსე. მანქანაზე სხვა ვინმეს დავსვამ, მას კი პირველი ბრიგადა მინდა ჩავაბარო. რას იტყვი?

— თქვენი ნებაა. — უთხრა მაიამ. — თენგიზს კარგად არ ვიცნობ, მაგრამ...

— სწორია, სწორი. ბევრი ვერ იცნობს მას, მაგრამ მე ვიცნობ. ნამდვილი ჯარისკაცია, სალდათი... რა გეცინება? თავმჯდომარე სალდათი და ნასალდათარი, ბრიგადირი ჯარიდან დაბრუნებული სალდათი... ერთი სი-

ტყვიტ, ნასაღდათარმა ხალხმა აიღო ხელში ძალაუფლება, არა?! არა! —
სამოქალაქოდან შენ გვეყოლები და ყველაფერი რიგზე იქნება.

— მე?

— მეორე ბრიგადა უნდა ჩაგაბაროთ. — სერიოზულად უთხრა ას-
ლანმა.

— მე?

— ცუდლუტი ხალხია მაგ ბრიგადაში და უნდა აამუშაო.

— ბიძია ასლან! — თვალები გაუფართოვდა მაიას.

— ეს საკითხი გადაწყვეტილია! შეგიძლია ახალი მოვალეობის შეს-
რულებაზე იფიქრო.

— ბიძია ასლან, პატივცემულო ასლან ბიძია, ბატონო ასლან... — მო-
ულოდნელობისაგან სულ დაიბნა საწყალი გოგო.

— დიახ, ასეა, ამხანაგო ბრიგადირო! ჯერჯერობით ასე იყოს და შემ-
დეგში ვნახოთ, იქნებ უკეთესი თანამდებობა მოგინახოთ...

— ბიძია ასლან, ამხანაგო თავმჯდომარე... — ფერი ეცვალა მაიას. —
მე როგორ შევძლებ... მე როგორ...

— გეყოფა, გეყოფა! — შეაწყვეტინა თავმჯდომარემ. — ჩვენმა წინა-
პრებმა რევოლუცია მოახდინეს, მეფის ტახტი დაამხეს, კაპიტალისტები
და მემამულეები განადგურეს, გამზადებული საქმე ჩაგვაბარეს და ველარ
უნდა მოვუაროთ?! — გაიღიმა და ისე დაუმატა: — მაგარი აგიტაცია კი
გამომივიდა... ფრონტზე აგიტატორობასაც ვეწეოდი და აქაც გამოვიყენე.
არა უშავს. ყველაფერი რიგზე იქნება... ჩემთან თუ სხვა საქმე არა გაქვს,
შეგიძლია წახვიდე. საღამოს ბრიგადის კრება გვექნება და გავაფორმებთ.

მაიამ ბევრი ეხვეწა, ემუდარა, არ შემოიძლიაო, ბრიგადას ვერ გავუძლ-
ვები, სხვა სამუშაო მომანდეთო, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა.

* * *

არასასურველ ბრიგადირ ქალიშვილს პირველ დღეებში თითქოს შეე-
გუენ ბრიგადის წევრები, კარგადაც წაიშუშავეს, მაგრამ შემდეგ თანდათან
უკლეს და...

— დღეს გონჯად ვარ, გოგო, და სამუშაოდ ვერ გამოვალ. — განუც-
ხადა ერთმა დედაკაცმა მოძალებული მუშაობის დროს.

— რაიონში ვაპირებ წასვლას და ვერ მოვალ. — იშოვა მიზეზი მეორემ.

— ბალანას უნდა ჩავაკითხო ინსტიტუტში. — უთხრა მესამემ.

— სტუმრებს ველოდები და არ მეცლება. — მეოთხესაც გაუჩნდა სა-
ქმე.

— კი, მაგრამ კოლმეურნეობაში ვინდა უნდა იმუშაოს?! — გაცხარდა
ახალგაზრდა ბრიგადირი.

— აბა, ჩემი საქმე მივატოვო და სხვისას შეველიო?! — შეეკამათა უკმაყოფილო დედაკაცი და სხვებიც აიყოლია.

მაიამ უპასუხოდ არ დატოვა ურჩი დედაკაცები, მაგრამ ამით საჭმეს ვერ უშველა. უკმაყოფილოთა რიცხვი გაიზარდა და...

ერთ დღეს კონტორაში ეახლნენ გუნთიაშვილს.

— პატივცემულო ასლან, მოგსწრიათ ასეთი? — შესჩივლეს მას. — ამ თითისიგრძე გოგომ არ აგვიკლო და აგვაფორიაქა! ხომ მართალს ვამბობ, ქალებო?

— მართალია, მართალი! — დაუტრეს კვერი სხვებმა.

— რომელი თითისიგრძე გოგოა? — ვითომც ვერაფერი გაიგო, ისე იკითხა ასლანმა.

— რომელი და იმ ნასალდათარ სამსონის ციკაი. — წინ წამოიწია ტანდაბალი და სქელი დედაკაცი.

— რაო?! — შუბლი შეიკრა გუნთიაშვილმა. — ნასალდათარის შვილი რომ არის, იმიტომ არ მოგწონთ, თქვენ?! ნასალდათარი მეც კი ვარ, მაგრამ გამაგდეთ აბა აქედან!

სქელმა დედაკაცმა უკან დაიხია.

— რას ბრძანებთ, ბატონო, — ახლა მეორე გამოესარჩლა ამხანაგს. — ნასალდათარი კაცი რაღა დაიწუნება, სალდათად ჩემი ქმარიც კი იყო, მაგრამ...

— მაგრამ რა? — შესწყრა ასლანი. — მითხარით აშკარად, რა გინდათ?

— რა გვინდა, ბეჩა და. — ახლა ჩია ტანის დედაკაცმა გამოიჩინა თავქალობა. — ბრიგადირი სხვაც კი გვეყოლია, მაგრამ...

— ასე არ შევუჭამივართ...

— ამნაირად არ მოგვქცევია...

— ოჯახში არ მოგვხდომია...

— სამუშაოდ ძალად არ წავუთრევივართ.

— დაიცათ, დაიცათ! — ხელის აწევით შეაჩერა ალაპარაკებული ქალები გუნთიაშვილმა. — რიგრიგობით ილაპარაკეთ, რა გინდათ, რას მოითხოვთ თქვენი ბრიგადირისაგან?

— რას მოვითხოვთ და ნუ შეგვჭამს და ნუ შეგვიკლავს ხელში...

— ცოტა შეღავათი უნდა მოგვცეს...

— აბა ასე გაგონილა! — ისევ სქელი დედაკაცი წამოიწია წინ. — ჩვენ ხომ ოჯახი გვაქვს და ქმარ-შვილის პატრონი ვართ, მუდამ თუ კოლმეურნეობაში ვიმუშავეთ, ჩვენს ოჯახს ვინლა მიხედავს?

— მართალია!

— სწორია!

— ძალიან კარგი, ძალიან კარგი! — თამბაქოს კვამლში გაეგია თავ-
მჯდომარე. — თუ ასეა, მივიღებთ ზომებს. ჩვენ გვინდა კოლმეურნეობის
სამუშაოებიც შესრულდეს და კოლწევრების ოჯახებიც მიხედული და ნა-
პატრონევი იყოს.

— აი, გიშველა ღმერთმა! — წამოიძახეს ქალებმა.

— აბა რას ვჩივი მე! — გული მოეცა სქელ დედაკაცს.

— ჰოდა, თუ მარტო ეს არის თქვენი სამდურავი, ამას როგორმე მო-
ვაგვარებთ. თქვენ რომ ბრიგადირი შეგაწუხებთ, ისეთი ვინმე არც ჩვენ
გვინდა. — და ყველაზე აქტიურად გამოსულ დედაკაცს მიუბრუნდა: —
რამდენი შრომადღე გაქვს გამომუშავებული წელს?

— მე, პატივცემულო ასლან? — სხვებს გადახედა ქალმა.

— ჰო, პირადად შენ!

— სხვებზე ნაკლები არ გვექნება, ბატონო. — ამხანაგის მაგივრად
მიუგო ჩია ტანის დედაკაცმა.

— მაგალითად, რამდენი?

— მე? — ლოყები შეუწითლდა ქალს. — რალა მაინცდამაინც მე და-
მადგით თვალი...

— არა, მაინტერესებს ისე, როგორი მუშა ხარ!

— მე? — მიტრიალდ-მოტრიალდა ქალი. — რა ვიცი, სხვაზე ნაკლე-
ბი არ მიმუშავია, მარა... ნახევარჯერ ავად ვიყავი და... აბანოზე რომ არ
მომწეოდა წასვლა...

— ერთი სიტყვით, კოლმეურნეობაში არ გიმუშავია.

— რაფერ ვიმუშავებდი, ბეჩა, ავადმყოფი ქალი...

— გასაგებია. — და ახლა მეორეს მიუბრუნდა თავმჯდომარე. — შენ
რამდენი შრომადღე გაქვს?

— მე? მე, ბატონო... მეტი ვერ გამოვიმუშავე და ძალაზეა ეს კაცი? —
შეწრიალდა ქალი.

— კარგი. — წამოდგა თავმჯდომარე. — ამ დღეებში საერთო კრება
გვექნება. კოლმეურნეობის გამგეობის ანგარიშს მოისმენთ. შეგიძლიათ
ილაპარაკოთ ჩვენს ნაკლზე, ბრიგადირების უხეშობაზე, ჩემს უმოქმედო-
ბაზე, თქვენს აქტიობაზე... ერთი სიტყვით, ის კრება გადაწყვეტს
ყველაფერს, უვარგისებს მოიშორებს, მათ ნაცვლად უფრო აქტიურებს წა-
მოაყენებს. ასე, რომ შეიძლება თქვენი ბრიგადირი კი არა, კოლმეურნეო-
ბის მთელი ხელმძღვანელობა მოხსნან.

— სხვასთან რა გვაქვს სასაყვედურო და საჩივარი, ბატონო ასლან!

— დედა ბეჩა, სხვებს რას ვერჩით?

— თქვენ კი არ ერჩით, მაგრამ პარტია არ აპატიებს მათ უნიათობასა
და დოყლაპიობას. კოლმეურნეობას რომ დავალება არ ექნება შესრულე-

ბული, პირველ ყოვლისა მე მომთხოვენ პასუხს, შემდეგ ბრიგადის
ბოლოს კი თქვენ... ნუ დაგავიწყდებათ, რომ სავალდებულო ნორმა ყვე-
ლას უნდა ჰქონდეს შესრულებული. თქვენ იცით, ილაპარაკებთ ბრიგადი-
რის უფარვისობაზე, მის ნაკლზე და თქვენს მიღწევებსაც არ დაივიწყებთ.

— დედა ბეჩა, მერე როდის იქნება მაგიკრება?

— წლის ბოლომდე მაინც ეცლიათ. — შეწრიადღენ ქალები.

— ასე დაუდგენიათ და... სხვა ხომ არაფერი გინდათ ჩემგან? — დე-
დაკაცებს თვალი მოავლო თავმჯდომარემ.

— თქვენგან რაი უნდა გვინდოდეს, პატივცემულო ასლან. — სხვებს
დაასწრო სქელტანიანმა. — წვედივით, ქალებო, იმ საწყალ გოგოს მივეშ-
ველოთ, თორემ ვინ იცის, იქნებ მას დააბრალონ ბრიგადის გეგმის შეუს-
რულებლობა და უსაყვედურონ.

— მერე, ცუდი ხასიათის ბლანე კი არ არის იგი საწყალი.

— რას ერჩი, ალალ-მართალი გოგოა.

— თითო ნაკლი ყველას აქვს, ჩემო დედა, მარა... მაიასთან ერთგული
და მუყაითი გოგო მეორე არ გვყავს სოფელში.

— მაგას რომ ძალა და ენერგია აქვს...

— ყველაფერი იცის და გაეგება.

და დედაკაცები კონტორიდან ნელ-ნელა გაიკრიფნენ.

* * *

ის იყო თავმჯდომარემ გაისტუმრა ქალები და წასასვლელად მოემზა-
და, რომ კონტორაში ლევან სილაძემ შემოიხედა.

— მარტოუდ ხარ? გამარჯობა შენი! — შორიდან გამოუწოდა ხელი და
იქაურობა შეათვალიერა.

— აჰ, ლევანს გაუმარჯოს, მობრძანდი, დაბრძანდო! — ხელი ჩამო-
ართვა და სკამი შესთავაზა თავმჯდომარემ.

სტუმარმა კვლავ მიაღწა-მოავლო თვალი იქაურობას და ჩამოჯდა.

— ყოჩაღ, შენ! გეტყობა არ ხუმრობ. თუ ასე იმუშავე, ჩვენს კოლმე-
ურნეობას მოწინავეთა რიგებში ჩააყენებ.

— ეჰ, ჩემო ძმაო, ჯერჯერობით სახარბიელო არაფერი გავგიკეთებია,
მაგრამ... — ასლანმა მაგიდაზე გაშლილი ქაღალდები აკრიფა და უჯრა-
ში ჩაალაგა.

სტუმარმა ახლა შენიშნა თავმჯდომარის ახალი მაგიდა და გაიღიმა.

— არა, არა, თავს ნუ იკატუნებ, გაკეთებული ძალიან ბევრია. ჯერ ის
რად ღირს, აქაურობა წესრიგზე რომ მოგიყვანია. ყველაფრისათვის შნო
და ლაზათი მიგიცია. — მაგიდას შეუსვა ხელი. — ესეც კი ახალი შეგიძე-
ნია. მინისტრის საკადრისია... სად გააკეთებინე?

— მაგიდა? აქაური. გაკეთებული შევიძინე. — თავმჯდომარეს წასვლა ეჩქარებოდა და საუბარში ჩაბმას დაერიდა. — მოგწონს?

სტუმარმა უფრო ბეჯითად შეუსვა ხელი მაგიდას.

— არა უშავს, მაგრამ... ბიჭო, მაგიდა თუ გინდოდა, გეთქვა ჩემთვის და რიგიდან ჩამოგიტანდი. ამას წინათ ისეთი ავეჯი ჩამოვუტანე ვაშალო-მიძეს, რომ მტერს გულს მოუტლავს.

— მე კი მტერი არ მყავს, ჩემო ლევან, და არც ვინმეს გულის მოკვლას ვაპირებ. ნეტავ საქმეებს გავართმევდე თავს, ხალხის თვალში არ შევტყუებოდე და სხვას არ დავეძებ. — კვლავ აგრძნობინა, რომ სამასლაათოდ არ ეცალა, მაგრამ სტუმარმა ამას ყურადღება არ მიაქცია.

— პირში ქება არ მიყვარს, მაგრამ უნდა გამოგიტყდე, რომ შენისთან თავმჯდომარე ჩვენს კოლმეურნეობას არ ღირსებია. მართალი გითხრა, შენგან ამდენს არ მოველოდი, თუმცა ყველაზე ადრე მე დაგასახელე. — და მოდგა ძველების ძაგებას. — ერთი იყო და მარტო თავისიანებისათვის ზრუნავდა, მეორემ ხომ სულ არივ-დარია საქმეები. მესამეს არა უშავდა, მაგრამ ქალების მადევარი იყო და სოფელი შეარცხვინა.

ასლანს არ სიამოვნებდა ასეთი ლაპარაკი, არც ზედმეტი ქება უყვარდა, არც ვისიმე ძაგება და შეურაცხყოფა, მაგრამ ახლა თუ ხმას არ იღებდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ არ უნდოდა ზედმეტი დრო დაეკარგა და კამათში ჩაბმულიყო.

— რას იზამ, ადამიანი მრავალნაირია. — მოკლედ მოუჭრა და წამოდგა.

— ჰო, ესეც არის. — დაუდასტურა სილაძემ. — მრავალნაირია და იმიტომაც ვაბობ, შენისთანები საძებარია-მეთქი. მარტო ის რად ღირს, ამ მოკლე დროში ისეთი გზა გამოიყვანე, აბანო ააგებინე, ფერმის საკითხი მოაგვარე... იმ გაჭირვებულებსაც სწყალობ და ეხმარები...

— რომელ გაჭირვებულებს? — გაუკვირდა თავმჯდომარეს.

— რომელს და ყველას. თუნდაც ბაკურიძის ოჯახზე ვთქვათ. სახლი თავზე აღებოდათ, შიშველ-ტიტველი დადიოდნენ... ხომ შენ მიხედვე და მიეშველე?

— ჰო, ცოტა რაღაც...

— ცოტა კი არა, ძალიან დიდი დახმარება გაუწიე. — ვითომ მართლა მოუწონა სტუმარმა. — თუმცა ვინ დაგიმადლებს. იმ თხა გოგოს გინდ კარგი გაუკეთე, გინდ ცუდი, სულერთია. აბა სამსონიე ლოთი ხომ ერთ ჭიქა არაყში გაგყიდის...

— არა, არა. იგი აღარ სვამს ახლა. — შეაწყვეტინა ასლანმა. — კარგა ხანია არ დაუღევიაო.

— არ დაუღევიაო. — გაიმეორა ლევანმა. — მერე, გჯერა შენ ასეთი ზღაპარი? მამ ვინ სვამს იმდენ არაყსა და ღვინოს, იმ ტუტუც გოგოსა და

მის საყვარელს რომ მიჰქვთ სასადილოდ! ხალხს არაფერი-გამოეძვარება.
თავმჯდომარემ უკმაყოფილოდ შეიკრა შუბლი. ეს კარგად შენიშნა
სილაძემ და კილო შეიცვალა.

— არა, ასე ამბობენ, თორემ მე სხვის საქმეში არ ჩაერევივარ და არც
ჩაქერევი. რა ჩემი საქმეა გარყვნილ ყაზილარებს ვსდით და ვუთვალ-
თვალთ...

— მაინც რას ამბობენ იმ ყაზილარებზე?! — უფრო ეწყინა ასლანს,
ორმაგად სქელი პაპიროსი შეახვია და უფრო შავი კვამლი ააფუტა.

— ხომ გეუბნები, სხვისი საქმე არ მაინტერესებს. თუმცა არც ის ვარ-
გა, კოლმეურნეობის ხელმძღვანელს, სპეტაკ კომუნისტსა და კეთილშობილ
ადამიანს დაგიმალო ის, რაც შენს კოლმეურნეობაში გამიგია და ხდება.
რაც შენს პიროვნებას ჩირქს სცხებს და არცხვენს. — და სილაძემ განზრახ
შეწყვიტა სიტყვა.

— რასაკვირველია, ცუდი საქმის დაფარვას არავინ მოგიწონებს, ჩე-
მო ლევან. — წასასვლელად მომზადებული თავმჯდომარე ჩამოჯდა. — მა-
გრამ მაიას გარდა, ვინ გყავს მხედველობაში? შენ თქვი, საყვარელიო, ეს
ვის საყვარელზეა ლაპარაკი?

— გონიერი კაცი ხარ, ასლან. — გაიღიმა ლევანმა. — ვითომ შენ არა-
ფერი იცი?! ჩემგან გინდა მოისმინო ყველაფერი ის, რასაც ხალხი ლაპა-
რაკობს... არა, ჭკვიანი რომ არ იყო და საქმის გაძლოა არ შეგეძლოს,
არც მე გადავდებდი თავს შენს დასაწინაურებლად. ხელმძღვანელ ამხანა-
გებს მოვაწონე შენი თავი იმდენი რამეები ველაპარაკე.

— და ახლა, ალბათ, ნანობ მაშინდელ საქციელს. — გაუღიმა თავმჯ-
დომარემ. — შეცდი, მოტყუედი. ხომ მართალია?

— ისე ღმერთმა სხვა რამეში შემაცდინოს. — დაიფიცა სილაძემ. —
უნაკლო მზეც არ არის, ყველაფერი რიგზე ვარსკვლავსაც არა აქვს, მაგრამ
საქმე ის არის, რომ რა მოვალეობაც შენ ვაკისრია, იმას კეთილსინდისიე-
რად ასრულებ. რა ვუყოთ მერე, ადამიანი კი არა, ხანდახან ღმერთი შესც-
დებო, ნათქვამია. შენ მისთვის კარგი გინდოდა, დააწინაურე, დაეხმარე
და თუ ვერ შეიღირსა, ეს რა შენი ბრალია?

— გასაგებია, ვისზედაც ამბობ, მაგრამ ერთი ისიც მითხარი, ვინ არის
მისი შეყვარებული?! — უფრო და უფრო შეიკრა შუბლი თავმჯდომარემ.

— ბატონი ბრძანდები. მაგასაც გეტყვი. ბრიგადირი ქალიშვილია, რო-
გორ ფიქრობ, უბრალო ვინმეს ხომ არ აირჩევდა?!. მართალია, შენი ნათე-
სავია, მაგრამ... ხომ იცი ნასალდათარია, შოფრად ნამუშევარია...

— რაო?! — შეაწყვეტინა სიტყვა ასლანმა. — ნასალდათარი ვინ არაა
ჩვენში? ჯარისკაცად რჩეული ვაჟკაცები მიჰყავთ და არა გაიძვერები! მაშ

ექვსი წელი იმიტომ ვემსახურე სამშობლოს და მტერი ვანადგურე რომ
ნასალდათარი აგდებით მიწოდონ და გამქირდონ?

სილაძემ შეატყო, რომ ასეთი სიტყვებით ძალიან აწყენინა თავმჯდომარეს და ახლა სულ სხვანაირი ნიღბის აფარება მოიწადინა.

— გეხუმრე, ბიჭო, გეხუმრე. ნასალდათარი ვინ არ არის! მეც კი ვიყავი ჯარში ერთი წელიწადნახევარი, მაგრამ... არა, თენგიზზე ცუდს ვერაფერს იტყვის, თუმცა მის დაწინაურებაში რომ ავჩქარდით, ესეც ცხადია.

— მე მგონია, დევადე ცუდად არ მუშაობს. — თქვა თავმჯდომარემ. — თუ ვინმეს სხვა რამე აწუხებს...

— არა, კაცო, არა. — არ დააყოვნა ლევანმა. — მუშაობას არ უწუხებენ, მაგრამ ცოტა უხეში და გარყვნილიაო, ამბობენ. თუმცა გარყვნილი არ ითქმის მასზე. ვაჟი ვაჟია. თუ გოგო თავს დაუდებს... — მაგრამ არც ასეთი ოხუნჯობა გამოუვიდა სილაძეს. ვერ მოახერხა თავმჯდომარის გულის შემობრუნება. ახლა გასაგები გახდა მისთვის, რომ ეს ორი ახალგაზრდა ბრიგადირი ერთნაირად საყვარელი ყოფილა კოლმეურნეობის ხელმძღვანელობისათვის, რომ მათ შრომასა და ღირსებას პატივს სცემენ და უფრთხილდებიან.

— ალბათ, ასე ზიხარ აქ დღე და.ლამ. — სხვა ვერაფერი მოახერხა სილაძემ უსიამოვნო განწყობილების შესაცვლელად.

— დასაჯდომად სად მცალია, ჩემო ძმაო! — უკმაყოფილოდ ამოხედა ასლანმა. — დაჯდომა კი არა, ახლა კიკაურში უნდა ვიყო. — წამოდგა და ჩანთა აიყოლია.

— ციტრუსების კრეფას ხომ არ აპირებთ? — სკამიდან არ წამოწეულა ლევანი.

— უამინდობა, თორემ ნოემბერში მთლიანად დამთავრებული გვექონდა მანდარინების კრეფა. — მიუგო ასლანმა.

— ჰო, ძალიან დაიგვიანა წელს მანდარინის მოსავალმა. თუმცა არც სხვა მოსავალი შემოსულა დროულად. ჩაის კრეფაც შეგვიანდა წელს. კინალამ ჩამოვრჩიით. — ამას ისე ამბობდა სილაძე, თითქოს მართლაც გული შესტკიოდა კოლმეურნეობაზე.

ასლანმა ერთი ყურიდან მეორეში გაუშვა სილაძის ნათქვამი და საათს შეხედა.

— მგონია იდაროს. — წამოდგა ლევანი და ფანჯარას მიადგა.

— ჩვენი წამალი დარი და მუშახელია. — დაუმატა ასლანმა და ჩანთა გადაიკიდა.

— კიდევ მუშახელზე ჩივით?

— ეჩივით რომელია! ეს ჩამოსული ხალხი რომ არ გვშველოდეს,

ცუდად იქნებოდა ჩვენი საქმე... მაპატიე, უნდა წავიდე. ხომ არაფერი გინდოდა ჩემგან?

— ცოტა საქმე კი მქონდა, მაგრამ...

— დავიციდი თუ საჩქაროა. — შეჩერდა თავმჯდომარე. — რა გინდა?

— არა, ისეთი საჩქარო არაფერია...

— მაინც?

— ლენინგრადში ვაპირებ წასვლას და...

— ლენინგრადში?

— მეუბნებიან, ყველაზე კარგი სპეციალისტები იქ არიანო და...

— არ მესმის. რის სპეციალისტებს ეძებ?

— ჩემი სნეულებისას. — ამოიხვნეშა სილაძემ.

— სნეულებისას? — გაუკვირდა ასლანს. — რას იტყენ, კაცი? — შეებრალა ეს ვეფხივით ვაჟკაცი.

— რა არის, მე რომ არ მტკივა, ჩემო ასლან! — მოისაწყლა თავი სტუმარმა. — აბა რომ არ მტკიოდეს და კარგად ვიყო, აქამდე უსამსახუროდ დამტოვებდნენ?! ერთი თვეა მეზვევებიან. საოლქო კომიტეტში განყოფილების გამგის ადგილს მთავაზობენ, იქიდან კიდევ დაწინაურება მომელის... მაგრამ რა ვქნა, თუ ეს სენი არ მოვიშორე...

— არ გადამრიო, — მაგიდაზე ცალი ხელით დაეყრდნო ასლანი. — რა სენია ასეთი?

— უბრალო სიმსიენეაო, მეუბნებიან, მაგრამ მე ხომ ვიცი რა სიმსიენეც არის. ვისაც ის გაჩენია, რომელი დაუტოვებია ამქვეყნად.

— კარგი ერთი, თუ კაცი ხარ. — ფერი ეცვალა თავმჯდომარეს. — მითხარი რა გჭირდება! როდის აპირებ?

— რაღაზე უნდა დავიგვიანო, — თქვა სილაძემ. — ამ დღეებში უნდა გავემგზავრო... ცოტა მოხაზირებაც ხომ მინდა. ერთი და ორი ათასი არ მეყოფა. ჯიბეში ცალი გროშიც არ მომეძევა. ხელვიწროდ ვარ. თუ რავე მქონდა, ის სახლს შევალე და ახლა ყველაფერი ოხრად მრჩება.

— ღმერთმა დაგიფაროს ასეთი სიავე. — გულწრფელად უთხრა თავმჯდომარემ. — საერთოდ ამჟამად ხელვიწროობაა, მაგრამ... აგერ ციტრუსების ფული შემოგვივა და... — უნდოდა ეთქვა გასესხებთო, მაგრამ ლევანმა დაასწრო.

— მანამდე თუ თავს არ მივხედე...

— მანამდე? მანამდე, ბევრი არა, მაგრამ საგზაო ხარჯები რომ დაგიფაროს, იმდენს კი მოგიხერხებ. ჩვენებსაც ვეტყვი და... ერთი სიტყვით, ნუ გეშინია, არ დაგაბრკოლებთ.

— შენგან მაინც მოველი დახმარებას. — გამოტყდა ლევანი.

— სინდისს გეფიცები, იმდენი არა მაქვს, თორემ ასეთ დროს...

— არა, არა, კაცო. ფულზე რაღა შეგაწუხებ. — სახე გაუბრწყინდა სტუმარს. — ფული დღეს ყველას უჭირს. ფული კი არა, შენ ეს ქაღალდი გამომიცვალე და...

— რა ქაღალდია, კაცო? — შეჩერდა და მიბრუნდა თავმჯდომარე, რომელიც ის-ის იყო წასვლას აპირებდა.

ლევანმა გულის ჯიბიდან დაკეცილი ქაღალდი ამოიღო და ასლანს გაუწოდა.

ასლანმა ერთი თვალის მოვლებით ჩაიკითხა მოკლედ დაბეჭდილი სიტყვები, მაგრამ თითქმის გაუჭირდა შინაარსის გაგებაო, ისე დაუგვიანა პასუხი. რამდენჯერმე აველ-ჩაველო თვალი, მაგრამ ახლა იგი კი არ კითხულობდა, არამედ იმაზე ფიქრობდა, თუ როგორი პასუხი გაეცა ამ ქაღალდის პატრონისათვის.

— ვერ წაიკითხე? — მოთმინება გამოელია სილაძეს.

— როგორ არა, წავიკითხე.

— მერე?

— ასეთ მოწმობას ვერ გავცემ. — მტკიცედ მიუგო თავმჯდომარემ.

— მე ხომ არ გთხოვ ახალი მომცე... ეს შემიცვალე, წლევენდელი რიცხვი დაასვი და...

— ჰოდა, ეს იქნება ახალი.

— თუნდაც ასე იყოს, მერე რა მოხდება ასეთი?

თავმჯდომარემ თავი გაიქნია უარის ნიშნად.

— არა. ასეთ საქმეს ვერ გვაკეთებ. ასეთ მოწმობას ვერ გავცემ.

— ვითომ რატომ? — იწყინა ლევანმა. — ჩემი ოჯახი კოლმეურნეობის წევრი არაა თუ შრომადღე გვაქვს სხვაზე ნაკლები?

— მაინც ვერ მოგცემ ასეთ მოწმობას. — უფრო გაკერბდა ასლანი.

— ვითომ ახლა რომ კოლმეურნეობაში არ ვმუშაობ? — უკან არ დაიხია ლევანმა. — ამის გასამართლებელი საბუთი წარმოდგენილი გვაქვს მე და ჩემს მეუღლეს. მადლობა ღმერთს, ავადმყოფობა აკრძალული არაა ჩვენს ქვეყანაში. აქაური ექიმების თუ არ გჯერა, წავალ ლენინგრადში და იქიდან ჩამოგიტან. გამიშვით მხოლოდ, მომეცით საშუალება.

— წასვლას ვინ გიშლის, შე კაი კაცო! — მშვიდად მიუგო თავმჯდომარემ. — წაბრძანდი.

— კარგი სიტყვაა, მადლობელი ვარ შენი. წაბრძანდი... რით წავებრძანდე, როცა ამის შესაძლებლობა არა მაქვს. გესმის? გროში არა მაქვს, ყურგახვრეტილი გროში. — აღელვება დაეტყო სილაძეს.

— ხომ გითხარი, მოგეშველებით, მეზობლებში შეგიგროვებთ, ცოტას მეც გიშვოვი.

— გადი აქედან! — წამოვარდა ლევანი. — ვის უნდა, ბიჭო, შენი სა-

შოწყალო?! ასეთ უბრალო რამეზე უარს მეუბნები და სხვა დანაშაულებას გი-
იმეტებ ჩემთვის?!

— მასეთი უბრალო საქმის გაკეთებას მირჩევნია სახლ-კარზე ავიღო
ხელი. როგორ, თავი შევიტყუებინო ამ ხნის კაცმა?

— მაშ ალფესიე ნადარაშვილი სულელი იყო, შეუხვეწებლად რომ
მომცა?

— ეს ჩემი საქმე არაა. მის გაცემულ საბუთზე ის იყო პასუხისმგებე-
ლი, ჩემსაზე მე ვარ.

— ასე გამოდის, რომ მე უფლებაყრილი მოქალაქე ვყოფილვარ, არ
მქონია ნება ვისარგებლო საკუთარი ნაშრომითა და ნაოფლარით. მივიღო
ის, რაც კანონით მეკუთვნის... ამხანაგო ასლან! — ოფიციალური კილო
აიღო ლევანმა. — ნუ მაიძულებ სხვა საშუალებას მივმართო, თორემ...

— თორემ რა?! — მკვახედ შემოხედა ასლანმა.

— არც შენთვის ივარგებს და...

— არც შენთვის! — დაასწრო თავმჯდომარემ. — მე კი მგონია, უფ-
რო შენთვის არ ივარგებს.

სილაძემ სიბრაზე დაიოკა და ნაძალადევად გაიღიმა.

— არც კი გრცხვენია, ბიჭო. რა საჭიროა ასე დაჭიმული საუბარი. გა-
დამთიელები ხომ არ ვართ ერთმანეთისათვის! ვილაპარაკოთ დინჯად, მე-
გობრულად. ხომ გაგიგონია, კაცი კაციათაო, ღობე სარიათაო. თუ ჩვენ ერთ-
მანეთს ხელს არ შევუწყობთ და არ ვუშველით, რა გამოვა! შენთვის სულ
ერთი არაა, ჩემს საქონელს სადაც წავიღებ და გავყიდი?

— რასაკვირველია, არაა ერთი. — თავისი დაიჩემა გუნთიაშვილმა.

— მითხარი, რატომ? — არ მოეშვა სილაძე.

— კაცო, ნუთუ ეს შენთვის გაუგებარია?! სანამ დამზადების გეგმა არ
შესრულდება, ჩემი კოლმეურნეობიდან ერთ ცალ ციტრუსსაც ვერავინ გა-
იტანს. გასაგებია?

— რას ჰქვია შენი კოლმეურნეობიდან?! — კვლავ გაცეცხლდა ლე-
ვანი. — მაშ, ჩვენ ბრიყვები ვყოფილვართ, უგნურები! შენი ყმები და მო-
ნები! მე შენ წესისამებრ მოგმართე, თორემ ჩემს საქონელს სადაც მინდა,
იქ წავიღებ.

— თუ კი ასეა, ჩემგან რა გინდა! წაიღე, სადაც გსურდეს, მიბრძანდი,
სადაც გენებოს. — მშვიდად მიუგო თავმჯდომარემ.

— ეს მე ვიცი, რასაც ვიზამ! მაგრამ შენ, როგორც კოლმეურნეობის
თავმჯდომარე, როგორც ჩვენი არჩეული პიროვნება... დიახ, უფლება არა
გაქვს მოწმობა დამიკაო და...

— ჩემს საქციელში თუ დამახინჯებას შენიშნავენ, ალბათ, არ მომერი-
დებათ, შენიშნას მომცემენ, ან დამსჯიან, მომხსნიან... ეს კი ყველამ იცო-

— ჩემთან დარჩება.

— ძალიან კარგი! — გულზე მოეშვა ლევანს. — ახლისათვის სხვა მო-
ვალ. ან შაბათ საღამოს მოგაკითხავ. პატივისცემა ჩემზე იყოს, ბევრს ნუ
დამიგვიანებ, თუ ძმა ხარ.

— მე ხომ გითხარი, ასეთ მოწმობას ვერ მოგცემ-მეთქი! — სერიოზუ-
ლად ახედა ასლანმა ლევანს.

— როგორ?! — შემოტრიალდა სილაძე.

— ვერ მოგცემ მასეთ მოწმობას.

— ასლან!

— ვერაფრითარ შემთხვევაში!

— რაისაბჭოდან რომ დავარეკინო?

— არ შემიძლია!

— რაიკომიდან მოგიტან ქალაქის... საოლქო კომიტეტშიც მყავს
კაცი...

— კაცო, გამიგე ერთი. — დარიგების ტონით მიმართა ასლანმა მოძა-
ლადეს. — რაისაბჭო, რაიკომი, ოლქკომი, ცეკა, მინისტრთა საბჭო ყვე-
ლა ჩემი უფროსია. რად მინდა მათი დარეკვა და მიითება! გააუქმონ დად-
გენილება, მოგვიხსნან დამზადების გეგმა და მორჩა. ვიმოქმედებთ მათი
დადგენილების მიხედვით.

— მაგრამ სანამ ასეთი დადგენილება არ მიუღიათ?

— მანამდე არსებულ დადგენილებას ვემორჩილები და ასეთ მოწმო-
ბას ვერ გავცემ. მორჩა და გათავდა! ვინც უნდა, იმან დამირეკოს და დამა-
ვლოს. კანონი ყველასათვის კანონია.

სილაძემ ერთხანს ბოროტად უტყირა კანონის მოყვარულ თავმჯდომა-
რეს, შეატყო მისი მოდრეკა აღარ შეიძლებოდა და ხელი ჩაიქნია.

— ასე იყოს, შენგან სიკეთე არ გამოვა. ის ქალაქი დამიბრუნე
და... — ბრძოლა წაგებულად ჩათვალა სილაძემ.

— ვადაგასულია, რად გინდა, ჩვენთან დარჩება!

— მე ჩემს მოტანილ მოწმობას გთხოვ! — ხმას აუწია სილაძემ.

— მე კი ვერ მოგცემ!

— ჩემს მოწმობას?

— დიახ. იგი ჩვენი გაცემულია თავის დროზე და ახლა, როგორც ვა-
დაგასული, არქივს უნდა ჩაბარდეს. — ასლანი კარებისაკენ წავიდა, მაგრამ
ლევანმა მაჯაზე წაავლო ხელი და შემოატრიალა.

— დამიბრუნე ჩემი ქალაქი! — აელვარებული თვალები შეანათა
ლევანმა თავმჯდომარეს.

— არ დაგიბრუნებ! — ხელი გაითავისუფლა ასლანმა.

— არა, დამიბრუნებ!!!

— არა, არ დაგიბრუნებ!

და ორმა თანატოლი ძალ-ღონის ვაჟკაცმა ერთმანეთს თვალში ჩახედა.

სილაძეს არ სურდა პოზიცია დაეთმო, დამარცხებული წამოსულიყო, სხვასთან და სხვა ვითარებაში იგი საკუთარი მკლავის ძალას მიანდობდა სამართლის გაჩენას, მაგრამ ახლა ასეთი ძალა აღარ გამოადგებოდა. გუნთიაშვილს დიდი უპირატესობა ჰქონდა ამ შემთხვევაში. გარდა იმისა, რომ იგი თანამდებობის პირი იყო, პარტიისა და ხალხის ნდობით აღჭურვილი, მკლავის ძალითაც იქებოდა და ლევანისთანა ვაჟკაცს ვალში არ დარჩებოდა.

— არ დამიბრუნებ?! — კვლავ თავიდან წამოიწყო სილაძემ.

— არა!

— არა?

— არა!

— არა? ძალიან კარგი, მაგასაც ვნახავ, როგორ არ დამიბრუნებ, კარგად დაიხსომე, კარგად! — მიტრიალდა, კართან მივიდა და ისევ შემობრუნდა: — გუნთიაშვილო, განანებ, თუ ეყოფილვარ ვაჟკაცი! მიფრთხილდი! — და მოჩვენებასავით გაუჩინარდა.

თავმჯდომარემ ერთი მკვანხედ შეხედა სილაძეს და ისიც გავიდა კონტორიდან.

ქსენია მუხომია

იმეზი შეგხვდეს

მხარში გიდგას შვილიშვილი, დიდო პაპავ,
მოვლენილი თვალისჩინად;
არ გიწიწკნის თეთრ თმა-წვერებს,
არ გთხოვს ზღაპარს,
აღარ ცელქობს, როგორც წინათ.
თითქოს გუშინ, მტირალს შენ ძლივს ამშვიდებდი...
ოცნებები იღვიძებენ, ვერ ცხრებიან;
უმღეროდი: „მალე მოვა მამაშენი“, —
ყმაწვილს წარბებმერცხლებიანს.
ვერ მოვიდა...
ომი აბა რის ომია,
თუ არ დაგწვეს,
დაგაბნელეს,
გაგაშავეს!..
გამარჯვება განა მოვა თავისთავად?
ჩვენზე სუნთქვად,
ჩვენზე ხორცად დაგეჯდომია,
რაც მიეზლო დამნაშავეს...
განა მოგსპეს, დაეცი და გატიალდი,
მიწა ცრემლით დაასველე?
შენს სახლკარში ჯარასავით დატრიალდი,
სხვებსაც ხელი წააშველე.
ბევრი ტკბილი მოგონების სადგურია
შენი ეზო — შენივე ზრუნვით შემოსილი.

ეს ნაძვიც ხომ შენი შვილის დარგულია,
შორიდან რომ შემოგცინის,
ის აქედან გასცქეროდა მზეს და ღრუბელს,
აქ ისმენდა დედის ნანას —

„ნანა, შვილოს“,

აქ დატოვა ოცნება და სიჰაბუკე,
იქნებ შეგხვდეს და სიბერე გაგიტკბილოს!

* * *

მე მიყვარს ხეთა ჩუმი შრიალი;
ძარღვებს სიცოცხლის ჟრჟოლად დაუვლის
ხან მხიარული, ხან ნაღელიანი
ჩემი პატარა ქუჩის ხმაური.
ხან ნაზად ახელს თვალებს ნაწვიმარს,
ხან კი ბრდლიალა მზისებრ გიზგიზებს.
და აღარ ვიცი, ქუჩა პაწია
როდის იძინებს, როდის იღვიძებს.
როგორც სასურველ სტუმარს დიდებულს
ხედება და სალამს არ უგვიანებს
მგზავრს აღელვებულს,
მგზავრს დამშვიდებულს,
მგზავრებს უიღბლოს და იღბლიანებს.
...ქუჩას ღიმილის შუქი არ აკლდეს,
ღიმილი მგზავრის,

სახლის,

აივნის...

და ვნატრობ, ბრაზით ალაპარაკდეს
მასზე, გულშავი გზად რომ ჩაივლის.

ნური ჩხაიძე

დ ე დ ი ს გ უ ლ ი

ხოშაკალით შეფიფქულმა თმაგაწეწილმა ქალმა საავადმყოფოს კარები ნიდაყვის კვრით შეაფეთა და აცრემლებული თვალები დაცარიელებულ დერეფანს უიმედოდ მოავლო.

კარებში მალე მამაკაციც გამოჩნდა. შეფიფქული გულ-მკერდიდან სქელი ოხშივარი კვამლივით ასდიოდა, სქელ ხუჭუჭ თმაში ჩაყრილ ხოშაკალს ადნობდა და თოვლის მღვრიე წვენი ძარღვიან მკლავებზე გადაწვენილ, უხეში მათდის თავშალში გახვეულ ბავშვს წურწურით ეწვეთებოდა.

ბატარა გოგონას სიცხისაგან წამოწითლებული ლოყები და გატეტილი ბაგე-ტუჩი ძლივსღა მოუჩანდა.

შუალამეს გადაცილებული იყო. მიძინებულ პალატებში მხოლოდ ავადმყოფების დროგამოშვებითი წამოკნესება გაისმოდა. კარ-ფანჯრებზე მომწყდარი ქარიშხალი დაჭრილ ნადირივით ღმუროდა და დერეფანში შეკრას ლამობდა.

ჭერში ობლად გამოკიდებული მცირეძალიანი ელნათურა სრულ დერეფანს მკრთალად ანათებდა.

— ბიძინა, ჩქარა ექიმი! — ძლივს გახსნა გათოშილი ბაგე ქალმა.

— ექიმი. — ხმაძალა გაიმეორა კაცმაც და დალურსმული ჩექმები იატაკზე დააბრახუნა.

„სამორიგეოდან“ თმაშევერცხლილმა ექიმმა გამოიხედა, თვალების ფშვნეგით და თეთრი ხალათის სწორებით დერეფანში გამოვიდა, შემოსულებს სახეზე მღელვარება შეატყო, შუბლი გახსნა და გამოცდილი ექიმისათვის ჩვეული იმედით აღსავსე ღიმილით შეხედა:

— ხომ მშვიდობაა, შვილებო? ამ შუალამისას მარცხი ხომ არ შეგემთხვათ? — შორიდანვე იკითხა მან.

— მარცხი, არა... მარცხი არა, ექიმო, მარა, ბაღანა გაგვიხდა აწად და ვერაფერი მოვუხერხეთ. გუშინ დილით რაღაცა გულ-მკერდში ვაუჯდა და სულს ღაფავს... აქანა უფრო მეტი საშუალებებიო და აქეთ გამოვაფრინეთ. ჩვენს ჯინაზე დაყარა კისრამდე თოვლი. ცაი ფეხად ჩამოდის. მატარებელი ურემივით ძლივს მოგორავდა და დაგვაგვიანდა ჩამოსვლა. გვიშველეთ, ექიმო... გვიკვდება შვილი.. გვიკვდება ნათელიკა... — შეევედრა ქალი ექიმს.

— ხელიდან გვეცლება ჩვენი გვრიტი. ბევრი ვუწამლეთ, მარა აღარ იქნა მისი მობრუნება. ვერ უშველეს სოფლის წამლებმა. გულ-მკერდზე გასივდა და სიცხითაც იწვის... ეეჰ... — ამოიგმინა ბიძინამ და ბავშვით ექიმს მიუახლოვდა.

— გასივდა? სიცხე აქვს? სოფლის წამლებმა ვერ უშველეს?... ოთახში შემოიყვანეთ... — ხმა შეიცვალა ექიმმა და „სამორიგეოში“ შევიდნენ.

„სამორიგეოში“ მალე მედიცინის დაც შემოიკტრიალდა და ბავშვს თავშალი შემოადრო.

— ეს რა გიქნიათ?! ბავშვი ასე საზიზღრად რით დაგიწვავთ. — სახე მოელრუბლა ექიმს.

— ჯღარკავას დედაბერმა უმკურნალა. დეიჩემა ღვიძლი ტკივა და მოვარჩენო. უწამლა, მარა ვერაფერს გახდა. ნიგვზის კანი დააკრა... სიცხეს გამოიტანს და ღვიძლის სიმსივნეს დააგდებსო.

— რაო... ნიგვზის კანი? ჰმ. ნიგვზის კანი და ღვიძლის ტკივილი... ჭკუა და თვალები რამ წაგართვათ! ბავშვი დაგიღუპავთ... — გაბრაზდა ექიმი და მედიცინის დას ანიშნა, სწრაფად უნდა ვიმოქმედოთო. გოგონა ტახტზე დააწვინა და დამწვარ-დახეთქილ სხეულს გულდასმით დაუწყო გასინჯვა.

— რა საზიზღრობაა! როგორ დაგიღუპავთ ბავშვი...—თვალეზე ხელი აიფარა მედიცინის დამ.

— ნუთუ თქვენს სოფელში ექიმი აღარ იყო. საავადმყოფოში ვერ მიიყვანეთ, ვიღაც დედაბერს რომ დააღუპინეთ ბავშვი... მდგომარეობა ძალიან მძიმეა. ნაწლავებში უჭირს... ნიგვზის კანისაგან სისხლი მოწამვლია და ესაა მთავარი. მოწამლული სისხლი და ჩირქი მთელ სხეულში წასულა. სასწრაფო ოპერაციით ეგებ. ვუშველოთ... — ჩაილაპარაკა ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ექიმმა და ბავშვს წამოსიებულ მკერდზე ცერი ოდნავ დააჭირა. გოგონას ტკივილები შეაფრინდა, ამღვრეული თვალებით ექიმს შეაშტერდა და წამოიჩურჩულა: — ალ გამჭლა, ბიძიკო... ალ გამჭლა, ბიძიკო... მალიამა ბებიაშ თქვა, ალ უნდა გატლაო... დედიკო... მამიკო... ზღ გამჭლას... — აზრი დაკარგა და თავი უკან გადაუვარდა.

— ნუ გაჭრით, ექიმო... ვერ გადაიტანს ჩვენი ნათელიკა. უშველოთ... წამლებით, — ხელში შეაფრინდა ექიმს შოლია.

— გაჩერდი, ქალო. ექიმმა უფრო იცის რა სჯობია... როგორც სჯობდეს, ისე მოიქეცით, ექიმო. ეგება გადაგვირჩინოთ ბალანა... — წინ გადაუდგა ბიძინა ცოლს...

— აბა, ხელს ნუ გვიშლით. ყოველი წუთი ძვირფასია ჩვენთვის. დერეფანში დაგველოდეთ. ბავშვს უთქვენოდაც ვეპატრონებით! — წარბი შეიკრა მედიცინის დამ და მშობლები დერეფანში გაიყვანა.

საოპერაციოში ხელსაწყოები აწყრილდნენ.

— ექიმო, გული გაუჩერდა! — ცოტა ხნის შემდეგ წამოიძახა მედიცინის დამ და ქანგბადის ბალიშს წაეტანა. ბავშვს ხელოვნური სუნთქვა დააწყებინეს, მაგრამ გულის მუშაობის აღდგენა აღარ მოხერხდა. ვერც კანქვეშ წამლების შესხაპუნებამ უშველა. ბავშვი ჯერ მთლიანად გალურჯდა, შემდეგ კი გაშავდა და პირსახეზე მუქი შაბიამნისფერი გადაეკრა.

— ველარ ვუშველეთ... გულმა უღალატა. ჩირქმა გვაჯობა, ნივზის კანით დამწვარი მაინც საშინელებაა. პირდაპირ შლის სახსრებს. სისხლს მაშინვე უწამლავს და იმან მოკლა ბავშვი... ნაწლავებშიც უჭირდა. ნაწლავებს ეშველებოდა, გულს რომ გაეძლო... — მარჯვენა აუქანკალდა ექიმს. ბავშვის ჯერ კიდევ თბილი სხეული ტახტზე გაასწორა და ფრჩხილებჩაშავებული ხელები მკერდზე დაუკრიფა. ჩაფიქრდა და ხმა შეიცვალა: — მოკვდა. მაგრამ მაინც გავკვეთოთ... საინტერესოა, რა გაუჭირდა ნაწლავებში... მშობლებიც გულს შეაჯერებენ.

კარზე მიდარაჯებულ დედას ყველაფერი ესმოდა.

„ალ გამჭლა, ბიძია... ალ გამჭლა, ბიძია...“ „მოკვდა... მაინც გავკვეთოთ. მოკვდა... მაინც გავკვეთოთ...“ — აჭრილდნენ საავადმყოფოს კედლები, ჭერი და იატაკი.

დედის გული ჯერ შეიკუმშა, შემდეგ საწვიმრად გამზადებული ღრუბელივით გაიშალა და თოფის წამალივით აფეთქდა. გრძნობადაკარგული ქალი საოპერაციოში შეიჭრა, შვილის ცხედარი აიტაცა და დერეფანში გავარდა.

ქალს ჩექმების ბრაზუნით ბიძინაც დაედევნა.

ექიმი და მედიცინის და ერთ ადგილზე გაშეშდნენ. როცა გონს მოვიდნენ და დერეფანში გამოცვივდნენ, ქალი უკვე კიბეზე ჩარბოდა. მწუხარებისაგან გაკერპებული დედის გული ინსტინქტურად მოქმედებდა. მას არც უკან ადევნებული ბიძინას ჩექმების ბრაზუნი ესმოდა.

ქალი მკერდზე მიკრულ შვილის ცხედარს თავშალში ფუთნიდა, უაზროდ კოცნიდა და შუა ქუჩაში გარბოდა.

— შოლია, შეჩერდი. ბალანა ცოცხალია? — ეძახდა ბიძინა, მაგრამ ქალი ხმას არ სცემდა.

„აჲ გამჭლა, ბიძია... აჲ გამჭლა, ბიძია...“ „მოკვდა... მაინც გავკვეთოთ... მოკვდა... მაინც გავკვეთოთ...“ — კვნესოდა, ღმუროდა დასავლეთის ძლიერი ქარი დაცარიელებულ ქუჩებში.

— შოლია, შეჩერდი... შეჩერდი, ქალო! ბალანაი მოკვდა? მართლა მოკვდა?.. — მისძახოდა ცოლს ქმარი და მისი ხმა ქარს შორს გაჰქონდა, ქალაქის გარეთ. მალე რკინიგზის სადგურიც გამოჩნდა და ქალი მაშინ შეჩერდა.

— მოკვდა ბალანაი. გაცივდა? — მიიჭრა მასთან ბიძინა და ქალმა აცრემლებული თვალები მიანათა. ბავშვის უსიცოცხლო სახეს დააცქერდა, ძირგამოჭრილ ხესავით დაბარბაცდა და ჩანამქრულ საჯდომზე მოწყვეტილად ეშვა.

* * *

ქარის ღმუილში ძლივს გაისმა რადიორეპროდუქტორის ხმა. მატარებელი ხუთ წუთში გადიოდა.

— შოლია, მატარებელი გადის. — წამობარბაცდა ბიძინა.

— მატარებელი გადის. მერე... — შეირხა სადგურის კედელზე მიყრდნობილი შეფიფქული ქალი.

— ბალანას პატრონობა უნდა. უნდა გავასვენოთ... ბილეთების ყიდვას ველარ მოვასწრებთ. სამგზავრო ვაგონში მიცვალებულს არ შეგვატანინებენ... მომეცა ბალანა... ეგება რამე გავახერხო ვაგონის გამცილებელთან.

— არა... მე... მე თვითონ ვეპატრონები. ჩემი გოგო ჩემთან იყვეს. შენ არაფერი წამოგდეს... ნათელიკა ცოცხალია და ჩემს ძუძუს წოვს. გესმის? ჩქარა სახლში! — არეულად წარმოთქვა ქალმა, ბავშვის ცხედარი მკერდზე ისე მიიკრა, თითქოს ძუძუს აწოვებდეს, სახეზე თავშალი გადაფარა და ბაქანზე გავარდა.

ვაგონის გამცილებლებს უკვე კარები მიეხურათ. ელმავალმა გრძლად დაიკივლა და მატარებელი დაიძრა. ჰაერის ცივი ნაკადი და ნამქერი მთიდან დაქანებულ ნიაღვარივით მიაწყდათ სახეში შოლიას და ბიძინას. ქალს თითქოს ფრთები შეესხაო, გრძელი ნახტომი გააკეთა და ბოლო ვაგონზე შეხტომა მოასწრო. ვაგონის სახელურს მამაკაციც ჩამოეკიდა. წონასწორობა ძლივს შეინარჩუნეს.

* * *

აი, თოვს ნაჩიხურალში. ისე ბარაქიანად ბარდნის, რომ რამდენიმე საათში გადაასწორა ღობე-ყორე. ყველას უხარია საახალწლოდ ახალი თოვლის მოსვლა. განსაკუთრებით კი ბავშვებს. ოდა-სახლებიდან სიხარულით გამოფრინდნენ და ფიფქში აკოტრიანდნენ ერთმანეთს. ყველაზე მეტად

ენატიკტიკა ნათელიკა დარბის. ვრძელ თმებზე გადაფურჩქნული თეთრი
ბაფთა ვარდივით შვენის ლოყაწითელ ბავშვს.

ახალაგებულ ოდა-სახლში გახურებულ ბუხარს მიჯდომიან შოლია და
ბიძინა. შოლია სადილს ამზადებს, ბიძინა კი „ტულკას“ წმენდს იხვებზე
სანადიროდ. იქვე, ბუხართან, ნაცარში ჩატუცქეულა მათი ყურისძირის მე-
ზობელი, ექიმბაშობით და მარჩიელობით ცნობილი მარიამა ჭლარკავა.
ჭლარკავას დედაბრის სახელი ნაჯიხურალს გარეთაც იყო ცნობილი. ჰქონ-
და კიდევამოქექილი ბანქო, ძველისძველი რაღაც ხელნაწერი, რომელსაც
სამკურნალო კარაბადინს ეძახდა, და ზოგს „მარჩიელობით“ ატყუებდა და
ზოგს თავისი „კარაბადინით“.

იყო დრო, როცა ხალხი უჯეროდა მას, უფრო სწორად, ეშინოდათ მი-
სი „კარაბადინის“. „კარაბადინს არ გადაგვცესო“, გული უსკდებოდათ
ჩონჩხადქცეული დედაბრის დანახვაზე.

მაგრამ შეიცვალა ცხოვრება. გავიდა დრო. ჭლარკავას დედაბერმა სა-
უკუნეს გადააბიჯა. გიღლის ლაღვირვით მოიხარა. პირისახე დაუავადა და
დაეღმჭა. ახალგაზრდებმა სასაცილოდაც აიგდეს იგი. „თავისი თავისთვის
ვერ უმკურნალებია და უმარჩიელებია, სხვას რა უნდა უშველოს მისმა კა-
რაბადინმაო“.

დედაბერმა იკადრა ყავლგასული „კარაბადინის“ სკივრში ჩაკეტვა.
მაგრამ ექიმბაშობას მაინც არ იშლიდა. თუ სადმე შეესწრებოდა მშობია-
რეს, შეუკითხავად დაეხმარებოდა, ანდა ვინმეს ხანშიშესულს გააბრიყვებ-
და, რაიმე ბალახის წვენს დააღვინებდა, ორ გროსს აართმევდა და იმით
ვაჰქონდა თავი.

ენა კვიმატი და მოშხამული ჰქონდა. „ეს ადამიანი მალე მოკვდებაო“,
უწინასწარმეტყველებდა ვინმეს და ასეც მოხდებოდა. „კარაბადინი“ თან-
დათანობით სასაცილო გახდა, ჭლარკავას მკურნალობის ბევრს აღარ სჯე-
როდა, მაგრამ მისი კვიმატი ენის ჭოტის კივილივით ეშინოდათ.

უშვილო და უძირო მარიამა ჭლარკავა თავის წაფერდებულ ქოხში ვე-
ლარ ჩერდებოდა. ეზო-ეზო დახეტილობდა. საუზმეს ერთი მეზობლისას
ჰამდა, სადილს მეორისას და ასე აღამებდა დღეებს.

იმ დილითაც სისხამზე ჩამობორიალდა იგი ბიძინასას თავისი სრული.
კოჭებამდე დაშვებული გახუნებული კაბით, „ვაიმე, გულოს“ ძახილით
თოვლის მოსვლა მიახარა, ვინ მოსთვლის მერამდენედ, ახალი სახლი დაუ-
ლოცა, ნაცარში ჩაჯდა და შაშხსა და მჭადს მადიანად შეექცა.

— ვაიმე, გულო, პირდაპირ სარკესავით მომანათა თვალებში ამ თქვენ-
მა ახალმა სახლმა. გადასარევად ბრწყინავს თოვლში მაგი დაკარსალეუ-
ლი წაბლის მასალა. ვარგებულები ხართ, ვარგებულები და კაი ბაღნებიც
გყავთ. აგი გოგო მაინც კალმით დახატულია, გულო, მარგალიტივითაა.

ჯვარი გიწერია ჩემი დასაფსები თვალებიდან და ამნაირ ამინდში არ გაგი-
ცივდეთ ბაღანა, გულო. — წამოისისინა ბუხრის პირში ჯღარკავას დედა-
ბერმა და გუნდაობით გართულ ბავშვს ჩაცვენილი თვალები მიაშტერა.

შოლიას ტანში გააქრქოლა, ამ დედაბრის სიტყვა არ ამისრულდესო.
ამის გაფიქრება კი მოასწრო ქალმა, რომ სირბილით დაღლილი ნათელია
წყალს დაეწაფა და მკერდზე ხელი მიიჭირა:

— დედიკო, გული მეტკინა, მომხედე, დედიკო!.. — წამოიძახა და თო-
ვლში ჩაიკეცა.

მისი სულის ჩადგმა აღარ მოხერხდა.

— ნენავ, გულო, მაგი ბაღანა გაცივებულა. გაოფლიანებულზე წყა-
ლი დალია, ღვიძლში სიგრილე გაუჟდა. ჭვალებმა შეაფრინდა. მაგის პირ-
ველი წამალი ნიგვზის კანია. ასე წერია ჩემს „კარაბადინში“. მასეთი ავად-
მყოფი ერთი მომირჩენია, გულო, თუ ორი. ნიგვზის კანი ღვიძლის ტკი-
ვილს მამინვე დაშლის.

სანამ მშობლები გონს მოვიდოდნენ და ბიძინა ექიმის მოსაყვანად
წასვლას მოიფიქრებდა, ჯღარკავას დედაბერმა არც აცივა, არც აცხელა,
თავისი საძირკველდამპალი ქოხიდან გაჰვარტლული თიხის კოჭობი გა-
მოიტანა, ნიგვზის კანის სქელი ნაჭერი კარგად გაფხვია, შიგ ამორეცხა და
ბავშვს ღვიძლთან დააკრა. მაგრამ ნათელა ვერ გამომჯობინდა. მაშინ ბიძი-
ნა სოფლის საექიმო პუნქტში გაიქცა და ფერშალი გერმანე მოიყვანა. გე-
რმანემ ბავშვს დახედა თუ არა, ტალ-კვესივით დაკვესა:

— აგი რა გიქნია, მარიამა... რაფერ დაგიღუპავს ბაღანა. რაის ღვიძ-
ლის ტკივილი, რაის ნიგვზის კანო. ვერ ხედავთ, ბაღანა რაფერ გასივებუ-
ლია? ახლავე რაიონის საავადმყოფოში გააქროლეთ. ნაწლავებში უჭირს
რალაც. ოპერაცია დასჭირდება. მალე, თორემ დაგვიანდება და ბაღანა და-
იღუპება. მარიამას „კარაბადინს“ რომ ჰკუთა ჰქონდეს, მაგას ნაჯიხურალში
ვინ გააჩერებდა!

ჯღარკავას დედაბერი ბრაზისაგან წელში გაიმართა.

— რაიო, გულო?! აგერ გუშინ გვიმრა-გვიმრა დარბოდა ფეხშიშველა
და მაგან უნდა შემისწოროს მე? გერმანავ, შენზე მომშობიარებას კინალამ
გადაყვა დედაშენი. მე რომ არ დავხმარებოდი, გულო, ღღეს მისი ძვლე-
ბიც აღარ იქნებოდა... ჰოდა, შენ გაიძახი, „მარიამას არ დაუჯეროთ“. ვა-
იმე, გულო! რა ყოფილა მაგი ერთი მტკაველა გერმანიე. რამხელა გული
ჰქონია მაგას... ხედავთ თქვენ?!

გერმანემ აღარ დაუგდო ყური დედაბრის ჩხავილს და ბავშვს ნიგვზის
კანი შემოაგლიჯა.

ნიგვზის კანს დაეშავებინა და დაეხეთქა ბავშვის ჩვილი სხეული. და-
ხეთქილი კანიდან ჩირქი და სითხე გადმოსკდა.

დაცდის დრო აღარ იყო.

— არიქა, რაიონის საავადმყოფოში გავაფრინოთ... ფეხით უნდა ჩავიყვანოთ. წელამდე თოვლი დაყარა და მანქანები აღარ მუშაობენ... მალე... მალე... — აფუცხუნდნენ უკვე შემოკრებილი მეზობლები.

მაგრამ რაიონის საავადმყოფოში ბავშვის წაყვანა თვით. მშობლებმა იკისრეს. ჯღარკავას დედაბერმა სკურდუმის პირამდე მისდია მათ.

— ვაბმე, გულო. რა ღმერთი გაგიწყრათ, გამიგონეთ, გულო. ერთი პერანგი მაინც მაქვს თქვენზე მეტი დაგლეჯილი და ერთი ჭკუა მაინც დამიჩერეთ, გულო! მეცოდება თქვენი ბაღანა. აქაური ექიმები, გულო, ქათამივით აჩეხავენ მაგ თოთო ბაღანას და დაგიღუპავენ. ღვიძლის ტკივილს რა გაჭრა უნდა, გულო. ისეც ადვილად მორჩება... ჰოდა, თბილისში გააფრინეთ, იქინე პროფესორები უფრო მიხვდებიან. დეინახავთ მე თუ არ გამამართლებენ. იქინე არ გაჭრიან, გულო. დამიჩერეთ, გულო. აქანა ლუკმა-ლუკმად აკეფავენ მაგ ოქროსავით ბაღანას. მატარებელიც ახლა გადის. ხომ არ გინდა, ბებია, გაჭრა? — ჩასძახა მან ბაღანას.

— ალ მინდა გაჭლა... ალ მინდა გაჭლა. — წამოიჩურჩულა ბავშვმაც.

დედის გულმა ვეღარ გაუძლო ბავშვის ტიკტიკს, თვალწინ მუცელ-გატატრული შვილი წამოუდგა და ქმარს რკინიგზის სადგურისაკენ ანიშნა.

— ჰო, მასე, გულო... თბილისში გაიგებთ, რომ მე ცაში მართალი ვარ. იგენიც ნიგვზის კანით უწამლებენ მაგას. გერმანამ და მისფერმა ბაღნებმა რა იციან წამლობა! — ზურგში მოესმათ ჯღარკავას დედაბრის უკანასკნელი სიტყვები.

რა იცოდა დედის გულმა, რომ საბედისწერო ნაბიჯს დგამდა, ყველაფერი დაგვიანებული იქნებოდა.

* * *

შოლიას სულთქმა შეეკრა და თვალი გაახილა. თვალწინ გაუელვა ჯღარკავას დედაბრის გიდლის ლაღვირვით მოხრილმა, სახედარმეჭილმა კაბაფარფაშა ლანდმა.

შეშფოთებული ქალი ფეხზე წამოიჭრა და შვილის ცხედარი მაგრად ჩაკოცა.

— რა იყო, შვილო? ბაღანამ ხომ არ გამოგადიდათ? ავად ხომ არ გიხდათ? — შეეკითხა მას მეზობელი ნარიდან უკვე გამოღვიძებული ვილაც მოხუცი ქალი.

— არა... არა... ჩემი გოგო ავად არ გამხდარა... კარგადაა... — არეულად უპასუხა შოლიამ და ისევ ჩაიკეცა.

ბიძინა ცოლს ახლოს ვეღარ ეკარებოდა. ეშინოდა, გული ვეღარ მომითმენს, ხმამაღლა ავტირდებოდა და კუბედან კუბეში დახეტილობდა. თანაც

უკვირდა: ეს რა ტალკვესა ცოლი მყოლია, დღემდე არ მცოდნია, მკვდარი
შვილი მკერდზე მიუკრავს და ცრემლებს ითმენსო.

ფანჯარაში, შორს, გურიის მთებზე გარიჟრაჟმა გაიღიმა.

— ნაჯიხურალი... ნაჯიხურალში შევდივართ. — ხმას აუმაღლა ვაგონის გამცილებელმა. — თქვენ ხომ ნაჯიხურალში ჩადიხართ? აბა, მოემზადეთ... რაფერ დაგწითლებია, ბიჭო, თვალები, ავად ხომ არ ხარ? — სახეში შეატყდა იგი ბიძინას.

ბიძინას ყბის ძარღვები აუკანკალდა. ცხვირის ნესტოები დაებერა და მხრები შეუთამამდა: ძლივსა მოახერხა ვაგონის გამცილებლისათვის ზურგის შექცევა.

შოლია წამოდგა და ჩქარი ნაბიჯით გასასვლელისაკენ გაემართა.

მატარებელი შეჩერდა. ბიძინა საჩქაროდ ჩამოხტა. შოლიას გაუჭირდა ჩასვლა. ცხედარი ტყვიასავით დამძიმებულიყო. ვაგონის გამცილებელმა სცადა ტვირთის შემსუბუქება და ხელში გათოშილი ძვლები მოყვა. ვაგონებს ადევნებულმა ცივი ჰაერის ძლიერმა ნაკადმა ბავშვის თავშალი გადააგლიჯა და გარიჟრაჟის მკრთალ შუქზე გოგონას უსიცოცხლო სახე გამოიკვეთა.

— მკვდარი ყოფილა?! — ელდა ეცა ვაგონის გამცილებელს და რამდენიმე წუთს გაოცებული გასცქეროდა ნაჯიხურალის ჩამოთოვილ შარავნაზე მიმავალ ორ მგზავრს.

— მკვდარი ყოფილა. — დაიკივლა ელმავალმა.

— მკვდარი ყოფილა. — გაიმეორეს ვაგონებმა და მატარებელი თვალს მიეფარა.

* * *

ნაჯიხურალში ისევ შეუჩერებლად ბარდნიდა. ტოლების მთებს სქელი ღრუბელი უძრავად დასწოლოდა. ნატანების ჭალაში ძლიერი ქარი ნამქერს დააპარბაშებდა.

„რა უბედურებამ მოათრია იმ დილით ჯღარკავას დედაბერი, — ფიქრობდა ქალი და ქმრის გაეცალულ გზას უაზროდ მიყვებოდა. — ვინ იცის, რამდენი ცოდვა ადევს კისერზე და მაინც არ იკმარა. ჩემი სამი წლის გოგოც დამითუთქა ნიგვზის კანით. ყვავივით მომჩახვლა: „თბილისში გააფრინე, გულო, თვარა აქანა ქათამივით აგიჩეხავენო“. მეც შემეშინდა მისი ჩხავილის და ანკესზე წამოვეგე.“

გერმანე მართალი ყოფილა, თავის დროზე რაიონის საავადმყოფოში ბაღანა გადაგვირჩებოდა“.

შოლიას მოცვისფერი, ეშხიანი თვალები ჩაეფერფლა. სქელი ბაგეები გაუთხელდა. თეთრი პირისაზე გაუყვითლდა. მის გამხდარ მკერდს ბავშვის ცხედრის სიცივეც გადაედო და დედის გული ვეღარაფერს გრძნობდა, ერ-

თის გარდა: ოღონდ ეზოში ჩასვლამდე არ წასკდომოდა ტირილი და თეხი არ გამოშლოდა, თოვლში არ ჩაეცვილიყო. ოღონდ ეზოს ჭიშკარში შევიდა და შვილის ცხედარი. ქმრის იმედი აღარ ჰქონდა. ბიძინას უკვე ცრემლები ღვარად მოსდიოდა.

დედის გული ორმაგ ცეცხლზე იხარშებოდა: შვილი შვილად დაღუპა და ვარამის შესამსუბუქებლად ხმამაღლა „ვაი, შვილოს“ შეძახებაც კი არ შეეძლო.

სკურდუმის ღელე თოვლისაგან გადასწორებულ ჩაის პლანტაციებში ძლივს მიჩხრიალებდა. ცხენის ზურგაზე გაეკადებულო ოდა-სახლების ბუხრებიდან ამოჭრილი კვამლი ძლიერ ქვენა ქარს ბახმაროს მთებისაკენ მიჰქონდა.

დედამ შვილის ცხედარს თავშალს ზევიდან პალტოს კალთაც გადააფარა, თითქოს შეეშინდა არ შეცივდესო.

სოფლის ცენტრი ხმის გაუღებლად გაიარეს.

გაუარეს ბავშვთა ბაღის შენობას, სადაც ზაფხულობით მეზობლის ბავშვებთან ერთად თამაშობდა ნათელიკა. აი, სკოლაც, სადაც უნდა ესწავლა მას. უფრო შორს კი, თვალმისაწიერზე, თეთრად ქათქათებდა მათი ახალი ორსართულიანი ოდა-სახლი. ეზოში ხალხი შეყრილა. ნამქერში ჩაფლულ წაფერდებულ ქოხთან, შქერის ღობის ძირში გიდლის ლღვირივით მოხრილი ჯღარკავას დედაბერი მიყუჟულა.

შოლია შეჩერდა.

მეზობლებმაც შეამჩნიეს ისინი და შესახვედრად გამოიქცნენ.

— ბიძინა, ბიძინა-მეთქი! — აუკანკალდა ხმა ქალს.

— შოლია! — დაიბღავლა კაცმაც.

— გამომართვი... მეტი აღარ შემიძლია!

ბიძინამ ხელების კანკალით გამოართვა ცოლს შვილის ცხედარი. გამოართვა და დაბარბაცდა.

— შვილო, ჩემო გვრიტო! ჩემო მარგალიტო შვილო! მე დაგღუპე... ჩემმა გულმა დაგღუპა. მე დავუჭერე ჯღარკავას დედაბერს და მის კარაბადინს. დედის გულმა ვერ გაგიმეტა გასაჭრელად, შვილო! თხოვნა მაინც შეგისრულე. შენი გაციებული სხეული ექიმს არ გავაჭრევი. მარამავ, ჩემი შვილის მაგიერ შენ უნდა მომკვდარიყავი... შენ... შენ... ჩემი გოგოს დამღუპველო! ვერმანემ მართალი თქვა. ნიგვზის კანი წამალი კი არა, საწამლავი ყოფილა. თავის დროზე, აქანა, რაიონის საავადმყოფოში თურმე ყველაფერი ეშველებოდა. იტირეთ ჩემი ნათელიკა, ჩემი გულით და მარამა ჯღარკავას დასაწვავი კარაბადინით დათუთქული ბაღანა! — შესახარი ხმით შეიცხადა შოლიამ და თოვლში ჩაიკეცა.

შქერის ღობის ძირში მიყუჟულ ჯღარკავას დედაბერს ზიზღით აღსავ-

სე თვალებით მიაჩერდნენ. თითქოს ახლა დაინახეს გიდლის ღაღვირვით მოხრილი და წყლულებისაგან ლოყებდაჰმული დედაბერი. იგი გატეხილ ბაგეებში რაღაცას ჩურჩულებდა და ღობის ძირ-ძირ თავისი ქოხისაკენ მიფახუნებდა. ხალხის პირდაპირ შეხედვისა ეშინოდა.

ფერშალმა გერმანემ დედაბერს გაასწრო, ქოხის კარები გამოფეთა, ნიგვზის კანით, მრავალძარღვას და ჯაჭლამურას წვენიტ სავსე ცეცხლზე გარუჯული თიხის კოჭობები გარეთ გამოიტანა და თოვლში გადაყარა. მერე სკივრიდან ყდამომძვრალი ხელნაწერი ამოათრია და ეზოში გაიქნია. კარაბადინის გახუნებულ ფურცლებს ძლიერი ქარი დაეძგერა, ნაფლეთებად დაგლიჯა და სკურდუმის ხეობაში გაფანტა.

— ახია, გერმანა, მაგაზე. მაგ კარაბადინმა დამინგრია ოჯახი. ჩემი ერთადერთი შვილი ჯაჭლამურას წვენიტ მომიკლა მარიამამ! — ამოვიშინა მოხუცმა სოლომონმა.

— მაგი... მაგი კარაბადინი აქამდე უნდა მოგვესპო. მაგ დედაბერი აქამდე უნდა გაგვეციმბირებია, სანამდი ამ მარგალიტით ბლანასაც შეიწირავდა. ათი წლის უკან მარცხენა გვერდზე ბაია დამაკრა და იმის მერე სულის მოთქმა აღარ შემიძლია. წელშიც ვეღარ ვიმართები. — დაიღრიალა დათიკო შეწირულმა.

— მაგას თვითონ უნდა დავაკრათ ნიგვზის კანი და დავალევინოთ ჯაჭლამურას წვენი! ნამდვილად კიბო აქვს. ცხვირ-პირი ამოჭამა! — შხამს ანთხევდნენ ნაჩიხურელები.

— ვაიმე, გულო, რამ გადაგრიათ? ბლანაიზა კაი მიწოდოდა, გულო. ალბათ, რაღაც იქანე შეეშალათ ხელი... რა გინდათ ჩემგან... — ჩიფჩიფებდა შეშინებული ჯღარკავას დედაბერი და ლაფაროში დამალვას ცდილობდა. შემდეგ უკანა კარიდან ქოხში შეძვრა და კარები მაგრად ჩაიკეტა.

თითქოს ხალხის წყრომამ გააცოფაო, ქარი ქარბუქად გადაიქცა. ნამქერი სკურდუმის ხეობაში ძაბრივით დაიგრაგნა, ნატანების ჭალისაკენ გაიქროლა და თან გაიყოლია გამწარებული დედის კივილი.

ბავშვის ცხედარი ახალ სახლში დაასვენეს. შოლიას მოსულოიერება კი აღარ იქნა, ვეღარ ჩაუდგეს სული.

ბოლოს, დედამისმა ხუთიოდე თვის ბუთხუზა შვილიშვილი, მეზობლისას რომ ჰყავდა დატოვებული, აკნიდან ამოგლიჯა და შოლიასთან მიარბენინა, მკერდი გაუხსნა და მწუხარებისაგან გამომშრალი ძუძუ აცრემლებულ ჩვილს პირში ჩაუდო.

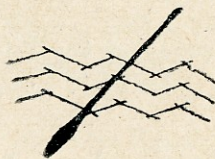
ბიჭმა ტირილი შეწყვიტა, ძუძუს ფუნთუშა ხელები მაგრად მოუჭირა და სულის მოუთქმელად დაეწაფა. ბავშვის გახურებული ტუჩების შეხებამ დედის გული გამოაფხიზლა.

შოლია ფეხზე წამოვარდა და ჩვილი მკერდში ჩაიკრა. მეორე ხელით კალთაზე ჩამოკიდებული ხუთი წლის პირმშოც აიტაცა.

— შვილებო, შვილებო, ჩემო ვაჟკაცებო! მოგვიყვდა ნათელიკა. თბილისმაც ვეღარ უშველა. ჯღარკავას დედაბერმა და მისმა კარაბადინმა მოგვიკლა. ჩემმა გულმა მოკლა. რაღად მინდა თავი ცოცხალი. მარა არა... უნდა ვიცოცხო. თქვენთვის უნდა ვიცოცხო, ჩემო შვილებო. ნათელიკას დანაკლისი დღეები თქვენ შეგემატოთ... — და აცრემლებულ მეზობლებს ამღვრეული თვალები მოავლო.

დედის გულს მარად წარუშლელი ჩრდილი გადაბეჭდოდა, მაგრამ მაინც ახალამოხეტელ ვულკანივით გუგუნებდა. იგი ბახმაროს ზვიად მთებსაც კი დაანგრევდა, უძირო შავ ზღვასაც კი ამოაშრობდა, ოღონდ ამ ორ ბავშვს არაფერი გაჭირვებოდა.

მწუხარებისაგან გაროცებულმა შოლიამ მკერდზე მიკრულ ბავშვებთან ერთად ახალი სახლის კიბეზე ააბიჯა, შუა ბოძზე მიყრდნობილ აქვითინებულ ბიძინას გვერდი აუარა და გაშლილ დარბაზში დასვენებულ ცხედარს მიუახლოვდა.

იკინე უზუკიძე

ქ ა რ ო !

იყავი მარად შეუბრალები,
მთაში მრისხანე, ბარში — მკივარი.
მე გამიწეწე ეს დალალები,
არ აგრძნობინო ვარდს სატკივარი.
არ შეურხიო კოკობ-დილები,
მისი გათელვა გულს არ გაივლო.
არ დამიფურცლო ეს ყვავილები,
ჩემს სავარდეში დღეს რომ ყვავილობს.
როცა გრიგალად გარდაიქმნები
და გადაუვლი გუგუნით ტყე-ველს,
ჩემს სავარდეში ნუ შეიჭრები,
ეკვეთე სულის ჩემს სასუფეველს.
მოხვალ, მოგყვება სიცივე, წვიმა,
ელვის შოლტები შენი მხლებელი...
ჩემში მრისხანე ქარიშხალს სძინავს, —
დაცხრები მარად შეუდრეკელი.

* * *

ლურჯ ღამეებში, ჩამქრალი სიზმრის
დადარულ აჩრდილს ეტყოდა სული:
შენს არსებობას ნათელი ცისკრის
მოსვლასთან ერთად აქვს დასასრული.

შენთვის ეს ზეცა არ არის ვრცელი,
შენ იფერფლები რაც მაღლა იწევ...
...მე უსასრულო მგზავრობა მელის
და შუქთა ეტლით გავირბენ სივრცეს.

ს ა ღ ა მ ო

ფოთლების ნელი შრიალით
თვალი მილულეს ვარდებმა.
ცაზე ვარსკვლავი აენთო,
დღე მიიწურა, ღამდება...
გლეხი ყანიდან ბრუნდება, —
შეხედავ, გაგიხარდება.

* * *

მე ჩავიძირე ღამაზ ღამეში,
ჟღერდნენ უხილავ ჩანგთა ღარები:
არ მასვენებდა სულის თარეში,
მარად მშფოთვარე, დაუწყნარები.
შეფოთლილ ხეებს, მთვარით ნაშუქარს
ანანავებდა ნიაგი გრილი.
სურნელს მაფრქვევდა ქორფა ალუჩა, —
ეს გაზაფხულის პირველი ხილი.
მქონდა წუთები უნეტარესი
ჯანსაღ ბუნების სიკამყამეში,
მაგრამ მშფოთვარე სულის თარეში,
სულს რომ ეძებდა ღამაზ ღამეში...
არ მასვენებდა.

ქოზა ქაშია

მ თ ლ მ დ ი ნ ი

ისინი დილიდანვე ისხდნენ ჭიშკართან, უწესრიგოდ დაყრილ საბურავებზე და უხმოდ ადევნებდნენ თვალს მანქანებს, რომლებიც განუწყვეტლივ უვლიდნენ გვერდს მათს ჭიშკარს. გზა იმ ადგილას უხვევდა და შემდეგ ზანტად მიიკლავნებოდა ზევით, გადასასვლელისკენ, რომლის წვერიდან მოჩანდა ძირს გაშლილი ფართო ხეობა სოფლებით. შორს ქალაქის მკრთალი სილუეტი ამთავრებდა ხეობას.

მოხუცს ეცვა შავი, უხეში ნაჭრის კაბა და ჰქონდა ჩაცვნილი, დაწითლებული უბეები. მის გვერდით იჯდა პატარა თხელი გოგონა, წვრილი სახით და თაფლისფერი თვალებით. ის არ უყურებდა ბებიას და ნაღვლიანად აყოლებდა თვალს მანქანებს...

ეზოში ეყარა მანქანის დამტვრეული ნაწილები, ხოლო სიდრმეში ერთ-სართულიანი ხის სახლი მოჩანდა, და იყო სიჩუმე.

— რაო, — თქვა მოხუცმა, — როდის ამოვალო?..

— მალე, ამ დღეებშიო. ასე დაიბარა. — თქვა გოგონამ.

— შეღამებამდე ამოვა აბა. — თქვა მოხუცმა.

— ჰო.

მოსახვევიდან მანქანა გამოვიდა და აღმართს შეუყვია.

გოგონა იჯდა ჩუმად და თავის ფიქრებში გართული უყურებდა გზას, რომელზეც ხალხით დატვირთული მანქანების განუწყვეტელი ნაკადი მიედინებოდა.

— ამ კვირას ქალაქში წახვალთ... მეც კი წამოვიდოდი, მარა... — თქვა მოხუცმა.

— ჰო, ვიცი...

ის თავის ფიქრებში იყო ისევ გართული და წამით დაცარიელებულ

გზას უყუთრებდა. გზის გადაღმა ზანტად იცოხნიდა ძროხა და ყუდილი იგერიებდა ბუხებს, რომლებიც ბზუილით ეხეთქებოდნენ აქეთ-იქით. მოხუცი ახლა თავისთვის ფიქრობდა რაღაცას და თავს აქნევდა. მზე უკვე გადაიწვერა და ეზოში გრძელი ჩრდილები გაიშალა. შორიდან მანქანის ხმაური ახლოვდებოდა. მოხუცმა ინსტინქტით მიაპყრო ყური გზას. გოგონა კი იჯდა თავისთვის და ისევ ნაღვლიანად ვასცქეროდა გზას სწორედ იმ ადგილას, სადაც მანქანას უნდა გაეცლო.

— შემცივდა რაღაც, — თქვა მოხუცმა.

გოგონა წამოდგა და მოხუცი სახლში შეიყვანა.

— ძალიან კი შეაგვიანდა. — უფრო თავისთვის თქვა მოხუცმა.

გოგონას თვალებზე ცრემლი მოადგა.

— მამა აღარ მოვა!

მოხუცს არაფერი ესმოდა. უსინათლო თვალები ერთი წერტილისათვის მიეპყრო და ის, რასაც თავის წინ ხედავდა, იყო მისი დიდი საიდუმლო, რომელსაც ინახავდა, როგორც ერთადერთ ხატს...

მზე კიდევ უფრო ჩამოწვა და ეზოს მთლიანი ჩრდილი გადაეფარა.

სახლს გზის პირიდან ეზო ჰყოფდა და ეზო მანქანების ნამტვრევებით იყო სავსე. სახლიდან გამოვიდა გოგონა, ეზო გადაჭრა, ჭიშკართან დაყრილ საბურავებზე დაჯდა და გზას დააცქერდა, რომელზეც დრო და დრო შეგვიანებული მგზავრებით გატენილი მანქანები მიქროდნენ.

ხმაურით მიქროდნენ...

ლ ე ზ ა ნ

ლევანი ალაყაფის დიდ რკინის ჭიშკართან იდგა, ქვიტკირის კედელს მიყრდნობილი, და მზეს უყუთრებდა. მზემ თვალები აუწვა. ლევანმა თვალები დახუჭა, ისე უყუთრებდა მზეს. ახლა სახეზე იგრძნო სიმწვავე. ეს იამოვნა. იდგა და იღიმებოდა. მის გვერდით, ჭიშკრის გარეთ, გოგოები თამაშობდნენ; ლევანი მათ არც უყუთრებდა. ანდა რა ესაქმებოდა ვიღაც გოგოებთან... თუმცა ნანა მისი დაა — მაინც ხომ გოგოა... ის იდგა და მზეს უღიმოდა.

მერე მოვიდა ნოდარი.

ნოდარი ბევრად უფრო დიდი იყო. ლევანი მკერდამდე ძლივს წვდებოდა. ცალი თვალის მოჭუტვა იცოდა ნოდარმა ლაპარაკის დროს და ყველა „კასოის“ ეძახდა.

ის მოვიდა და გოგოებთან დადგა. ლევანი თვალის კიდეებში ხედავდა ყველაფერს. ნოდარი ერთხანს იდგა, ჩუმად. მერე სათამაშოები აანგრიო

და ვილაცას თავში წაარტყა. გოგო ატირდა, ჩუმად. ნოდარი ახარხარდა.
— ნოდარ! ნახე, რა მზეა! — უცებ თქვა ლევანმა.

ნოდარმა მოიხედა. მერე მზეს შეხედა. ცალი თვალი მოჭუტა და ლევანს თავში ხელი ჩაარტყა.

— იიი, დაგარტყეს?!

— დაარტყეს! — მიუბრუნდა ის გოგოებს.

ლევანი გაბრაზდა. ახლა ისინი პირდაპირ უყურებდნენ ერთმანეთს. ნოდარი ხარხარებდა. მერე დაიხარა და ნანას ცხენი წაართვა. ნანამ შიშით შეხედა. ნოდარმა ცხენს კუდი მოაგლიჯა და ფეხებს მისდგა.

— ჩე-ე-მი ცხე-ე-ნი-ნიი! — ატირდა ნანა.

ნოდარმა კბილები გამოაჩინა. ზიზლით დაიჰყანა. ატირდა დოდოც. ლევანი წყლიანი თვალებით უყურებდა ნოდარს. ყელში რაღაც მოაწვა. ნოდარი იკრიჭებოდა და ამტვრევდა ცხენს.

უცებ ლევანმა გრძელი რკინა დაინახა. მერე ნოდარის თავს შეხედა.

„რა უშნო თავი აქვს“, გაიფიქრა და ეზოში შევიდა. რკინა აიღო, ჭიშკარს მიაყუდა და ისევ გარეთ გამოვიდა. ნოდარი ცხენის თავს ეწვალე-ბოდა. ნანა ტიროდა, დოდოც. კიდევ ვილაც ტიროდა.

„მთელი ეზო ტირის...“ გაიფიქრა ლევანმა და ჭიშკარზე აძვრა.

ახლა ნოდარი წელამდე წვდებოდა. „რა უშნო თავი აქვს“, ისევ გაიფიქრა ლევანმა და რკინა აიტანა. ნოდარმა ცხენს თავი მოამტვრია და მეზობელ ეზოში ისროლა.

— ნოდარ! — თქვა ლევანმა. ნოდარმა შეხედა. ლევანმა მთელი ძალით მოიქნია რკინა.

— დე-და-აა-ააა! — ელვისებური რეაქციით უბასუხა ნოდარმა და თავში ხელი იტაცა. ხელები სისხლში მოესვარა. მერე სისხლი თანდათან სახეზე ჩამოაწვა და ასფალტზე დაიწყო წვეთა.

— დე-და-აა-ა! — ღრიალებდა ნოდარი და სახლისაკენ გარბოდა.

„ქალაჩუნა!.. რა ატირებს... ქალაჩუნა!“

ლევანი ისევ იდგა ჭიშკარზე. მერე ძირს ჩამოვიდა. ნანა აღარ ტიროდა. არც დოდო. ლევანი გაფითრებული იდგა და ცრემლი ახრჩობდა. მერე ნელა შევიდა ეზოში და სახლში ავიდა. შეშინებული, აცახცახებული გოგოები სამრეცხაოში ჩაიკეტნენ და იქიდან ადევნებდნენ თვალს ლევანს.

მოპირდაპირე ეზოდან წივილით გამოვარდა ნოდარის დედა.

ნახშირ კიჩეხეთი ღამეა და თოვლი მოდის

არც შორეული ნაპირების ხმების შეცნობა,
არც ულაზათო ბწყარებისთვის
გულის წვალება.
არც ოქრომჭედლის ძიებისთვის წვა და ოცნება,
არც ნაზი სიტყვის და ქარაგმის აბრწყინვალეობა.
მადლობა ღმერთს, რომ
ღღეს მალა ვარ ყველა ამაზე,
მე ამ საღამოს ქუჩის ჰანგიტ გული მიღელავს.
ჩემი სუსტი ხმა სახელს თუმც ვერ გამიღანაზებს,
შენია,
მაგრამ ვერ მოისმენ შენ ამ სიმღერას.
ღამე არის და თოვლი მოდის.
მე თითქოს გიმზერ —
მადრიდის კართან თოფით ებრძვი იმ უცხო ჯარებს,
რომ ჰკლავს ჩვენს შვილებს,
იმედებს და ჩვენს ლამაზ მიზნებს
და ცეცხლს უკიდებს ყველა იმას, რაც ჩვენ გვახარებს.
თოვლი მოდის და,
ვინ იცის ამ თოვლიან ღამეს
ფეხი სველი გაქვს, მეგობარო, და იქნებ გცივა.
თოვლი მოდის და,
ახლა შენზე რომ ვფიქრობ რამეს,
იქნებ დაგჭრეს და ჭრილობებზე თოვლი გაცივია.
ანდა ძმობილო,

შავ სიკვდილის მკლავზე ძიძნებ,
ეჰ, თუ ასეა, ყველაფერი შენთვის დასრულდა:
ქარი და ღამე, დღე და თოვლი — ხვედრია მძიმე,
მენტვის დასრულდა ყველაფერი — გასურდა, არ გასურდა.
თოვლი მოდის და
„ნო პასარან“* თქვე განრისხებდით
და კლდეკარივით დაუდექი მშობლიურ მადრიდს.
ვინ იყავ და სად დაიბადე? რას აკეთებდი?
საიდან მოდი? არ მასვენებს მე შენი დარდი.
იქნებ ხარ მუშა ასტურიის — იქიდან მოხველ,
ან ჩრდილოეთში დაგჭრეს, შენ შუბლს სისხლი ასკდება,
ანდა შენ იყავ ის მეტოქე, ის მეამბოხე,
ვაროშებში** რომ გაისროლე უკანასკნელად.
„იუნკერსებმა“ ბილბაო რომ დასწვეს მუქარით,
იქნებ იყავი ვინმე გრაფის მოჯამაგირე;
„პლასა და სოლზე“*** გქონდა იქნებ, ძმაო დუქანი,
ჰყიდდი გემრიელ ესპანურ ხილს — ნაირნაირებს.
იქნებ არა გაქვს პროფესია და ეს გაქვს დარდად,
ანდა წყრიალა ლარების ხმის მქონე იქნები.
ან რომელიმე ფაკულტეტის სტუდენტი ხარ და
მეტრების ტანკებმა გადაგთელეს შენი წიგნებით.
ან არ გწამს ღმერთი,
ან გყილია პატარა ჯვარი.
ვინ ხარ, რა გქვია, შეგისრულდა რამდენი წელი.
არ შემხვედრიხარ და ვერც გნახავ,
ამის მკლავს ჯავრი,
ან იმათ ჰგავხარ,
რომ მოტეხეს იქ კოლჩაკს წელი.
ან ჰგავხარ იმათ, იმ ღირსეულ შვილებს მამულის
დულმუფინარის**** შავ მიწაში რომ განისვენეს,
ან რობესპიერს,
და მე შორით მკლავს სინანული.
არ იცი, არა, ვინ ვარ, რა ვარ, ვერც გამიხსენებ.
ჩვენს შორის ბევრი ზღვა და მთაა,

* ნო პასარან — ისინი ვერ შემოვლენ! (მადრიდელების ლოზუნგი).

** ვაროშები — ქალაქის გარეუბნები, მისადგომები.

*** პლასა და სოლი მოედანია მადრიდში.

**** დულმუფინარი ქალაქის სახელია თურქეთში, სადაც 1919-1922 წლებში მოხდა ხალხის დიდი ხოცვა-ჟლეტა.

არა ვართ ახლოს,
ფუ! დაილახვროს უმწეობა, ჩემი სისუსტე,
„ჩატრევლობის კომიტეტი“ ფუ, დაილახვროს,
რომ ვერ მოვალ და
ვერ მოგაწვდი ვაზნების ყუთებს.
იქნებ გასურს, — მე კი ვერ გთავაზობ კალათით კვერცხებს,
შენამდე გზები ოცნებებში წინ ნატვრად მიდევს:
ღამეა, თოვს და
სიცივეში თვალებს აცეცებ
და ფეხზე გცივა,
ახ, ვერ გაწვდი მატყლის თბილ წინდებს.
რაც უნდა შექმნას კაცის ხელმა კარგი ყოველი,
ის სილამაზე
რომ ინათებს მზესავით მარად,
ის სიდიადე, რომელსაც მე სევდით მოველი. —
თვალში გიბრწყინავს და გიელავს
მადრიდის დარაჯს.
ამელამ შენი სიყვარულით გული მაქვს სავსე,
გუშინც ეს გული შენ გეძახდა,
სხვა არა მსურდა,
ხვალაც და ზეგაც მოგიგონებ
გულთბილად ასე,
სულით და გულით მეყვარები,
ხვალაც და მუდამ.

თურქულიდან თარგმნა მამია ვარშანიძემ.

აღმოსაშენი ბაღი

ეს ქეზანი, ანუ არაბულად „ყასიდები“, ძველი არაბული პოეზიის ნიმუშებია, დაწერილი X საუკუნეში, ესპანეთში, როდესაც იქ არაბები ბატონობდნენ.

„ყასიდები“ ქალაქ ტომბუქტუში, ერთი მიყრუებული მისგითის არქივში აღმოაჩინა ფრანგმა ორიენტალისტმა ფრანც ტუსენმა* და მანვე გადმოიღო ისინი ფრანგულ ენაზე პროზით.

ფრანგული პროზაული თარგმანიდან ეს ლექსები შემდეგ სხვა ენებზეც ითარგმნა. ქართულ ენაზეც იყო გადმოღებული ცამეტი ლექსი (დაიბეჭდა „ჩანგში“, ტ. II, გვ. 388-390, 1916 წ., აღმანახ „ლეილაში“ 1917 წ.).

„აღმოსაშენი ბაღი“ ფრანგულ ენაზე ასზე მეტ გამოცემას ითვლის. ქვიშის უდაბნოების, ოაზისების, ვარდის ბაღებისა და შავვარვარანი ქალების ვნებიანი სუნთქვა მოისმის ამ ლექსებიდან.

აქ წარმოდგენილი რამდენიმე „ყასიდი“ თარგმნილია „აღმოსაშენი ბაღის“ 91-ე ფრანგული გამოცემიდან.

გამარჯვება

ქალმა მითხრა: „რა გააკეთე ისეთი, რომ ჩემი დაუფლების ღირსი იყო?!“

თმა მხრებზე ჩამოშლოდა და ხელის კვრით მიმორებდა.

მან კვლავ მითხრა: „განა არ იცი, რომ სიყვარული ბრძოლაა? ოჰ, შენ, კაცთა შორის უმამაცესო, ნუთუ დასჯერდებოდი გამარჯვებას ბრძოლის გადაუხდელად?!“

ზიზღით გაიღიმა, შემდეგ უკუდგა ჩრდილში. მისი თვალები ჩემს თვალებს შეხედნენ და გული ამითრთოლდა.

* ეს ის ფრანც ტუსენია, რომელმაც 1942 წელს გამოაქვეყნა რუსთაველის უცნობი ლექსი, მის მიერ არაბულიდან ნათარგმნი (იხ. გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949 წ., № 1).

ქალმა განაგრძო: „რა გააკეთე ისეთი, რომ ღირსი იყო შენს ხელებს მივინებდე? ანა არ იცი, რომ დროშა მუდამ მამაც მეომარს უჭირავს? ანა შენ, ვინც უფრო მეტი ჭრილობა მიიღე, ვიდრე დჰალმა, მოხიბლულმა ავაზამ, სიყვარულის ტანჯვისა შეგეშინდებოდა?“.

მე ნაზად დაუფქირე ხელები და წაგხურჩულე: „შეიძლება...“

დაისი იწყებოდა, — ნუთუ დაიმალა შუბრით შეპყრობილი მზე, რადგან ქალი დამეთანხმა ტიტველი მჩვენებოდა?

თავისი ხელები ჩემს ხელებში ჩატოვა და გაიმეორა:

„რა გააკეთე ისეთი, რომ ჩემი დაუფლების ღირსი იყო?“

რა შემძლო მიმეგო? ნუთუ მან არ იცოდა, რომ უკვე გამარჯვებული ვარ?

შორს, მინდორში, დაგვიანებული მწყემსი გამარჯვების მხიარულ სიმღერას მღეროდა.

ქალს ვუთხარ: „უსმინე!“

უ ა უ ა რ ი

ერთ დღეს ნაზლიმ მოხუცი კაცი ნახა და ჰკითხა:

— რა არის სიყვარული?

მოხუცმა მიუგო:

— შეხედე ამ ყაყაჩოს... გუშინ ის გაიშალა. დღეს მას ყვავილები დასცივდა. ზვალ მისი სიმშვენიერისაგან მხოლოდ შხამიანი მარცვლებით სავსე კოლოფი დარჩება. ასეთია სიყვარული.

ამ პასუხით ფრიად შეშფოთებული ქალიშვილი გაშორდა მოხუცს.

მეორე დღეს ერთ ღუქანში შეამჩნია, რომ მედუქნე ყაყაჩოს მარცვლებს სრესდა.

— საძაგელო, — შეჰყვირა ნაზლიმ, — რომელი უბედურისათვის ამზადებ ამ საწამლაკს?

მედუქნემ გადაიხარხარა.

— ეს მარცვლები, ქალიშვილო, მართალია, შხამს შეიცავს, მაგრამ მე მათგან ვხდი სურნელოვან და საამო ზეთს... ამას ცოდნა უნდა.

ნ ე ჯ ე ჰ

სამი ქალიშვილისათვის, რომლებიც ჩემს ბაღში დასეირნობდნენ, სამი ვარდი მოვწყვიტე.

ცბიერი ნექვშ მოვიდა და მითხრა:

— შენ მოსწყვიტე სამი ვარდი... მაჩვენე, რომელს ირჩევ ამ სამში და რომელსაც არვის დაუთმობ.
ფარულად, რათა სხვებს არ დაენახათ, სარკე გავუწოდე.

ვარსკვლავთმრიცხველი

ბრაჰიმი, ვარსკვლავთმრიცხველი, ფრიად სწავლულია. მან იცის რომელი კუდიანი ვარსკვლავი ცის რომელი წერტილისაკენ მიემართება, მაგრამ მან არ იცის სად ხვდება მისი ცოლი ყოველ საღამოს თავის საყვარელს.

სტანსეზი

ბევრჯერ გულგრილად მომისმენია ისართა და ხმალთა ჯახი ჩემს მუზარადსა და ჯავშანზე, მაგრამ თრთოლა ამიტანს ხოლმე, ოდეს მომესმის მისი კაბის მსუბუქი შრიალი.

გაცხარებულ ბრძოლაში ბევრჯერ გულგრილად მომისმენია მტრის ნალარა, მაგრამ არ ძალმიძს უცრემლოდ მოვისმინო მისი სიმღერა.

ბევრჯერ მტკიცე ხელით გამომიწურავს სისხლი ჩემი იარებიდან, მაგრამ ვკანკალებ ხოლმე მისი ტუჩების წითელი ყვავილის დანახვაზე.

ბევრჯერ, პირზე ღიმილით, ხმალში გამომიწვევია საზარელი მებრძოლნი, მაგრამ ჩემი გულის ძვერა ჩერდება, როდესაც მრუმეში ის ხელებს შლის ჩემს მოსახვევნად.

სურვილე

ნუ მოსწყვეტ იმ ბროწეულს, რომელიც ყველაზე უფრო ლამაზი გგონია.

ნუ გეთქმის გული სიმდიდრისათვის, რომლის გამოყენებაც არ შეგიძლია.

ნუ ეალერსები იმ ქალს, რომელსაც არ ძალუძს დაგნებდეს.

ისწრაფე მისკენ, რაც მოჩვენებად მიგაჩნია: შეიძლება სინამდვილეში იპოვო.

სურათები

მამალი ყივის, ცხენი ბორგავს, ხვალი კატა შინ ბრუნდება — განთიადია.

შროშანი იხრება, ღიმილი ვარდება, ხე ჭრიალებს — შუადღეა.

ქვიშა ლურჯდება, ცეცხლიდან ბოლი ადის, საყვარლები ერთმანეთს ეხვევიან — ღამეა.

ქალი მუხლებზე მეჯდა. ხელი შევაბარე კაბის ქვეშ. გულგრილად ვესა-
უბრებოდი ცხვრის ფარებზე, მკვირცხლ ძაღლებზე, საძოვრებზე.

მისი წვივები გლუვი და მკვრივი იყო.

ბოლოს, თითქოს შეამჩნია, რომ ვეალერსებოდი:

— ჩემი კაბის ქვეშ გველია!.. — თქვა მან სიცილით.

— დიახ, — მივუგე, — მეც იმას ვეძებ.

ბ ა ნ ა ო ბ ა

წარბებაწეული, პირგაღებული მიშტერებოდი კაბას, რომელიც წყალ-
ში ჩაგვარდნოდა და მდინარეს მიჰქონდა.

ნაპირზე მივდიოდი და გადმოვძახე:

— სალამი, ბაკილის ქალო! ბედნიერება იყოს შენთანა!

შენ მიპასუხე:

— როგორ ვიქნები ბედნიერი? შეხედე ჩემს კაბას მდინარეში.

პოეტმა იცის გარემოების გამოყენება, და ვითხარ:

— ბაკილის ქალო, შენი ახალგაზრდობა წააგავს შენს კაბას, რომე-
ლიც მდინარეს მიაქვს. იგი დღითიღე გშორდება შენ და არ ძალგძის მისი
დაჭერა. ნუ უტყერ მას, მიმავალს. მოდი ამ ჩრდილში... მე შეგიკერავ ალე-
რის კაბას.

მ ო ნ ა

ათვერ მივატოვე ის ქალი. ათვერვე დაუფბრუნდი. ახლა მან იცის, რომ
აღარ წავალ.

მაგრამ მაინც არ მიყვარს იგი. ხვალვე რომ მოკვდებოდეს, ბედნიერი
ვიქნები, განთავისუფლებული.

განგიცდიათ თქვენ ტანჯვა-ქვითინი ქალის სხეულზე, რომელიც სხვა
მამაკაცთა ალერსით არის შებილწული? განგიცდიათ თქვენ ის სირცხვი-
ლი, როცა ვერ ძალგიძთ ჩამოშორდეთ ქალს, რადგან მისი სხეული მშვე-
ნიერაა და მომხიბლავი?

დღესაც, როცა იგი გამირბოდა, კერპობდა, თავს იკატუნებდა და მის
თვალეში წარმტაცი შუქი ციმციმებდა, მე თავგანწირულივით მივასკდი
მის ტუჩებს, და არასდროს არ ყოფილა კოცნა ამაზე უფრო საამური.

როდესაც ვემუქრები, იგი ზარმაცად იზმორება. როდესაც მის საყვარ-
ლებს ვემუქრები, იგი დამცინავ სიმღერას იწყებს. როდესაც ვეუბნები,
თავს მოვიკლავ-მეთქი, გულგრილად მეტყვის:

„ვინ მოუვლის შენს ვარდებს?“
ასე ვცხოვრობ, სირცხვილეული, და ველოდები როდის დაჰყნებ
უებრო სხეული, როგორც ჩემი ვარდები.

შ ე ი ლ ა

შეილა უცქეროდა მიმავალ ქარავანს, რომელსაც თან მიჰყავდა სამკა-
ულების გამყიდველებიც. მისი თვალები ცრემლებით ავსილიყო.

— ქარავანი კვლავაც მოვა, — ვუთხარი მას. — მაშინ უეჭველად მდი-
დარი იქნები; ყელსაკიდები და სამაჯურები კი ვაჭრებს მუდამ აქვთ...

— არც სამაჯურები და არც ყელსაკიდები არ მაღარდება, — მომიგო
შეილამ, — მე ვფიქრობ იმ კოცნაზე, რომელიც ქარავნის ერთმა ახალგა-
ზრდამ ჩემს ბაგეზე აღბეჭდა.

— როდესაც ქარავანი დაბრუნდება, — კვლავ ვუთხარი მას, — სხვა
ახალგაზრდა კაცები დაგიკოცნიან მაგ ტუჩებს და ისევ წავლენ. თუ მოსთ-
ხოვ სიყვარულს, რომ იგი უფრო მეტხანს გაგრძელდეს, ვიდრე სიამოვნე-
ბა. გიყვარდეს და ხვალეზე არ ფიქრობდე, ვინაიდან ხ ვ ა ლ ე იმალება იმ
ფარდის უკან, რომლის მხოლოდ აისის ელვარებას ხედავენ ბედნიერი შე-
ყვარებულნი.

— მაშ, — თქვა შეილამ, — მართალია? მართალია, რომ ქალმა მიგა-
ტოვა? ასე ლაპარაკობენ... გავიგონე...

გ ა ს ი ს ს ლ ი ა ნ ე ბ უ ლ ი გ უ ლ ი

შენ დასცინოდი ჩემს ცრემლებს! მაშ, იცოდე: შენ პირველი ქალი
იყავ, ვის წინაშეც მე ვტიროდი.

დასტები შენი გამარჯვებით, და ერთ წამსაც ნუ დაჰკარგავ! ამალამ
შემოვიპარები შენს ოთახში, რომელსაც ჩემი სატევრის ელვარება გაანა-
თებს, და ალიონზე შენს გულს ყოვნებს გადავუგდებ.

იგი აფართხალდება ჩემს ხელში: ჩემი შადრევნის წყალი მას განბანს.
იგი წაბილწავს ქვიშას: ქარი წაშლის ქვიშაზე მის ანაბეჭდს.

შავო ყოვნებო, მოფრინდით ცისკიდურიდან ქალის გულის დასაფ-
ლეთად! მე მას გადმოგიგდებთ, როდესაც ჩემს გულს შიგ ჩავკეტავ.

გ ე ღ ი

ქალის სიყვარული პალმის ჩრდილია ქვიშაზე.

მამაკაცის სიყვარული ერთადერთი გრიგალია, რომელსაც შეუძლია ამ
პალმის მოტეხა და ამგვარად თავისი ჩრდილის განფენა.

მესაუდავ, მოიგონე შენი აკლდამის ლამეში ის განმარტოებული ბაღი.
სადაც ერთ დღეს მიგიყვანე!

ეს იყო ბაღი ისეთი მაღალი გალავნით გარშემორტყმული, რომ მის-
ხეთა მწვერვალები გარედან სრულიად არ ჩანდა.

ეს იყო ბაღი, თეთრი გალავნით გარშემორტყმული ისე, როგორც ზურ-
მუხტი, მაგნოლიის თეთრ ყვავილში ჩამალული.

მესაუდავ, მოიგონე ის მშვიდი დილა, ოდეს შენ ჩემი სიყვარულისაგან-
მოიხარე, როგორც პალმა გრიგალისაგან.

მაგრამ გრიგალი ქვიშით ფარავს მოტეხილ ტოტს.

ოჰ, ჩემო მაღალო პალმავ, დაე, სასაფლაოს ქვიშა მსუბუქი ყოფილი-
ყოს შენს აკლდამაზე!

ს ი ბ რ ძ ნ ე

ქალის ჩრდილი ქვიშას ეფინებოდა, როგორც იისფერი აბრეშუმი.

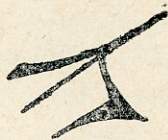
ქალს ვთხოვე შეჩერებულიყო, რათა დამეკოცნა ეს აბრეშუმი; მან-
მომიგო: „ეს მხოლოდ ჩრდილია ქალის“.

მე ვუთხარი: ეს არის ჩრდილი იმ ქალის, რომელიც მიყვარს და რომ-
ლის ტუჩებს ვერ ძალმიძს ვაკოცო. მიმიშვი, რათა ვეამბორო მათ ჩრდილს-
ამ ქვიშაზე, რომელიც მათებრ მხურვალეა.

ქალმა გულავ მომიგო: „ეს ქვიშა უფრო ნაკლებ მხურვალეა, ვიდრე
ჩემი ტუჩები, და შენ მხოლოდ ქვიშას აკოცებ. აკოცე ჩემს ტუჩებს, ჩემო
მიჯნურო!“

უკოცნელად გავმორდი, ვინაიდან მისი ტუჩები უკვე აღარ მიზიდავ-
დნენ.

ფრანგულიდან თარგმნა ჭ. ხუნდაძემ.

პარმენ რეჩუა

ნოგათად ჩემს ილიას

როდესაც მოვკვდე, სამარადუამოდ
წუთისოფლიდან გადავიბარგო,
ამას გთხოვ მხოლოდ — ეს მცირე შრომა
შემინახო და არ დამიკარგო.
ჩა მამადია, რომ გიანდერძო,
მე სხვა სიმდიდრე ამ წიგნის მეტი;
ნუ დამიტოვებ მას უთვისტომოდ,
გებარებოდეს იმისი ბედი.
არ დამეზინდოს ლექსი ნათელი,
სიტყვა უბრალო, წმინდა და თეთრი,
აბჯარზე დაკრულ ბასრი ხმალივით
დე წკრიალებდეს რითმები მკვეთრი.
გზა არ აებნეს ლაბირინთებში,
სწორად მიჰქროდეს, როგორც ისარი,
მისთვისაც, ალბათ, ამობრწყინდება
დანისლულ ცაზე დილის ცისკარი.
დუმბილის ზღვაში ვერვინ ჩაძირავს
წრფელ აზრებს, გრძნობებს — მსუბუქფრთიანებს,
თავისუფლება უყვარდათ მუდამ
და ეყვარებათ ადამიანებს...
ეცადე, ახსნა შავი ბეჭედი
ამ სიმღერათა უცნობ სამყაროს,
რომ ჩემი ლექსის მიმცხრალი შუქი
შენმა ხელებმა შორს გადაღვაროს!

რომის სარდალი პირმოდიმარი
ეწვია კოლხეთს, ვით მეგობარი, —
ბუნებით ჩარჩი, ცბიერი ციბე...
ცხვრის ქურქში დიდხანს ვერ იცნეს მგელი,
ვერაგი იყო და საძაგელი,
ბნელხვეულისკენ გაჰყვა ის კიბეს.
აქ, საბაჟოში, მგზავრებს ძარცვავდა.
გაუმაძღრობით იგი სვავს ჰგავდა,
ამაყ კოლხებზე აღმართა ხელი,
ხალხს ძალადობით გულს უზარავდა,
ეგონა, სისხლის კვალს დაფარავდა,
რაკი მბრძანებლის ერქვა სახელი...
ციცაბო გზებით აღმა მავალი,
იყო მტაცებლის შთამომავალი,
ფრთები არ ესხა, ეფრინა მადლა;
ქვემძრომი, არწივს ვით გავუტოლო?!
მას შურისგებამ მოუღო ბოლო
და სამუდამოდ აქ დაიმარხა.

* * *

გაზაფხულს ყველა ფრთოსანი ხვდება
საამო სტვენით, აღტაცებული,
მაგრამ არავინ არ იხიბლება
მისი მშვენებით, როგორც ბუღბული.
ბუღბულმა იცის ყველაზე მეტად
სიხარულის და სიცოცხლის ფასი,
მიტომაც არის, რომ მასზე ტკბილად
ქვეყნად ვერ მღერის ვერც ერთი არსი.

ხვალინდელ მზიან ღღეს

ვემზადოთ ყოველდღე ხვალისთვის,
ღღე ვიდრე წარსულს არ ბარდება,
შევხვდეთ მზის ამოსვლას ხალისით,
ირგვლივ ხომ სიცოცხლე მყარდება!
რწმენა გულს სიმტკიცით აკაჟებს,
წინსვლა და მხნეობა გვჭირდება,
ახალი ყოველთვის ძველსა ძლევს,
ხვალინდელ მზიან ღღეს დიდება!

ვეზერ მთას და ველებს,
 ველარ ძღება თვალი,
 სადღაც მოწყდა ფოთოლს
 მოკიანთე ცვარი.

დაიჭეა თოფმა,
 შეფრთხილდა ჩიტი,
 შეიღება სისხლით
 მდელის მწვანე ჩითი.

ორი გრძნობა

სიყვარულის, თანაგრძნობის
 ნიჭი მეტად დიდია.
 ამ წრფელ გრძნობებს შეეწირა
 მსხვერპლად ვაჟას მინდია.
 გულქეობა მოიცავდა
 ჩვენს სულს, როგორც ქაოსი,

არ გვეფარვიდეს ჯავშანივით
 სიყვარულის სამოსი.
 სიყვარული, თანაგრძნობა
 ყველაფერზე დიდია,
 მათ წინაშე თვითონ მხეციც
 ქედს იხრის და მშვიდია!

ცოტა რამ მამაჩემზე

„აგელაი, ღმერთს როდი გეფიცები
 არამედ მამაჩემის ტყვილებს“.

ჰომეროსი.

მას უყვარდა ამ სიტყვების გამეორება.
 ალბათ, იმიტომ, რომ ცხოვრებამ მრავალი
 ტყვილი არგუნა. ცამეტი წლისა, როცა
 ადამიანის სული, ჩვეულებრივ, სიკვლე-
 კის პირველი ხილვებით ივსება. იგი მან-
 თაშვეის ქარხანაში ნავთის ბიდონებს
 ეჭიდებოდა.

მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე
 უღრტინეველად ეზიდებოდა შრომის ჰა-
 პანს, ჯერ ძალიან მძიმეს, შემდეგ რამდენ-
 ნადმე შემსუბუქებულს, მაგრამ მაინც მო-
 მქანცველს. შრომა მას მთელი არსებითა-
 და შეგნებით მიაჩნდა უდიდეს სიყვითელ-
 ამალეულ და სულის გამწვენდ საქმედ.

ოცდაათიან წლებში ჩვენი ვიწრო ბინა
 ბენზინის მძაფრი სუნით იყო გაჟღერთი-
 ლი. მამა ბათუმის ნავთობგადასამუშავე-
 ბელ ქარხანაში მუშაობდა ოპერატორად.
 ერთხელ, ჩვენს დასაჩაჩად, ჯიბეში ახალ-
 მოჭრილი ვერცხლის აბაზიანი ჩაიდო და,
 ცვლიდან რომ დაბრუნდა, უსიტყვოდ

გვიჩვენა. აბაზიანი ნახშირით გაშვებუ-
 ლიყო. იმ დღიდან ჩვენ უკვე ვიცოდით,
 თუ რას ნიშნავდა შრომით მოიპოვო პური
 არსობისა.

იმ ვერცხლის მონეტისაგან განსხვავე-
 ბით, მამაჩემის სპეტაკ ადამიანურ სულს
 არასოდეს მოჰყიდებია ჟანგი და ცხოვრე-
 ბის ჭუჭყი. გასაოცარი კი იყო:

ბავშვობა და სიკვალეუ ფაქტიურად
 არ ჰქონია. როგორც თვითონ იტყოდა
 ზოლზე — დანტეს ჯოჯოხეთი ჰქონდა გა-
 წივლილი, მაგრამ ბოლომდე ბავშვურად
 გულწრფელი და უშუალო, ნედლი ბუნე-
 ბისა დარჩა:

ათეული წლების მანძილზე სიტლანქესა-
 და უხეშობას აწყდებოდა ყოველ ნაბიჯ-
 ზე, მაგრამ მისი ბავიდან ერთი უკმეზო
 სიტყვა არავის გაუგონია, უმწიკვლო და
 შეუბღალავი სულით იცოცხლა ბოლომდე,
 სკოლაში ერთი დღეც არ უსწავლია. მა-
 გრამ მისი გონება გასაოცარი აღლოთი და

პაღრმით ითვისებდა ყველაფერს, რითაც უნდა ეცხოვრა ჩვენი ეპოქის აღმიანს.

იგი ერთბაშად ინადირებდა აღმიანის გულს მოკრძალებულობითა და კეთილშობილური სისადავით, სულის მთლიანობითა და შინაგანად გაწონასწორებული პარზონით, გულწრფელობითა და სისპეტაკით.

ყოველ შემთხვევაში, ორმოცი წელი შედგა თავზე, მაგრამ არ მახსოვს, ერთხელ მაინც ეკადრებინოს ტყუილი სიტყვა.

ეს ყველამ კარგად იცოდა და იცის, განსაკუთრებით მის მშობლიურ და საყვარელ ბათუმში, სადაც მთელი თავისი სიცოცხლე გაატარა. ომის ყველაზე მძიმე წელს, მახსოვს, პურის წიგნაკები დაეკარგა. როგორი საქმეა დაკარგო ექვსი საარსებო წიგნაკი, ისიც ყუბით! აღლევებული და დაბნეული მამა პირდაპირ ქალაქის საბჭოში შისულა, თავმჯდომარესთან: და რა გგონიათ, მამისათვის ასანა-განმარტების დაწერაც არ უკადრებიათ, ისე აღუდგინეს წიგნაკები.

მოუხსიდეელი პატიოსნების კაცს სულგრძელობაც ამწვენებდა. ოცდაათიან წლებში ოთახი და მთელი ქონება გაუყიდეს. შერედა ვინ? იმან, ვისაც შვილივით ზრდიდა წლების მანძილზე.

მამას საჩივრის აღძვრაც არ უკადრებია. უღირს კაცს თავი არ უნდა გაუყადროო. თანაც საკუთარ თავთან აღთქმა ჰქონდა დადებული: ისე ეცხოვრა, სასამართლოში მისვლა არასოდეს დაჰირვებოდა.

მამაჩემის განაწყენებული კაცი არავის უნახავს, თუმცა სიმართლის თქმას, როცა საჭირო იყო, არ დაერიდებოდა. მის არსებაში ბედნიერად იყო შერწყმული რომანტიკული სილბო და ვაჟკაცური ფოლიანობა.

პირველი თვისება, ჩანს, დედისაგან ჰქონდა მომადლებული. დედამის — ირინე პატარაიას ქალს პირდაპირ აღმერთებდა, სინდისის უზენაეს მსაჯულად მიიჩნევდა და ამიტომ მის აჩრდილსაც ყოველთვის პირნათლად ესაუბრებოდა. ხში-

რად იტყოდა ხოლმე, ჩვენში პატარაობა, საზოგადოდ, კეთილი და უწყინარი ხალხიაო. შემდეგ კი მისებური ნაღვლიანი ღიმილით დაუმატებდა — სამაგიეროდ ჩვენი გვარის ხალხია კერბი და ჯიუტით. ეტყობოდა, რაღაც საფუძველი ჰქონდა. ყოველ შემთხვევაში, ბაბუაჩემის იონასა და მისი ძმების ხასიათის სიმტკიცესა და ბუნტარობაზე ბევრი რამ გვსმენია.

მამის ხასიათში ეს თვისება ფართულად ცოცხლობდა. გაქუთება და გატახრება ათასში ერთხელ იცოდა, თუ აშკარა უსამართლობას ან უმსგავსოებას შეეჯახებოდა. ასეთ დროს, როგორც მისი ბათუმელი თანამოკალმეები იტყოდნენ ხოლმე, ასი ზარბაზნიც რომ მიგვევირათ, ნათქვამს ვერ შეაცვლევინებდით.

რწმუნისა და პრინციპის კაცი რომ იყო, ღვიდანაც ჩანდა — ანგარებისათვის ერთი სტრიქონიც არ დაუწერია. სხვებსაც ჩაგონებდა შემოქმედებით სინდისთან პირნათელი ყოფილიყო. როგორც თავისი ქვეყნის ნამდვილი პატრიოტი, განსაკუთრებით შეუირეგბელი იყო კლთხურობის გამოვლინებისადმი. კლთხურ სიტყვებს ყოველდღიურ სასაუბრო ენაშიც არ ითმენდა, მშობლიური ენის სიწმინდის ფანატიკური დამცველი იყო.

ოჯახურ ურთიერთობაშიც, საერთოდ, ეზარებოდა ლაქუცი და ზედმეტი, პირფერობამდე მისული ალერსი. შვილებს ათასში ერთხელ თუ მოგვესიყვარულებოდა, ისიც, თუ დიდი ხნის უნახავები ვიყავით. სამაგიეროდ შვილიშვილებთან და საერთოდ პატარებთან უსაზღვროდ ალერსიანი და გულგახსნილი იყო. ერთ შვილიშვილს, ენის ამოდგმის პერიოდში, პატარა ლექსიკონიც კი გაუჩინა — „მედეას სიტყვის კონა“.

არც ღარიგებებით იცოდა თავის მობეზრება. ერთ-ერთ შეგონებას მისი სიკვდილის შემდეგ წავაწყდით უბის წიგნაკში. ჩემის ღრმა რწმენით, წერს მამა, ნამდვილი მშობელი ის არის, ვისაც აქვს მორალური უფლება თქვას: „შვილო ჩე-

მო, მე შენ გზრდიდი არა წვრილმანკაცობისათვის, არამედ დიდებისათვის, ამიტომ ვამბობ: გზაც იქეთვე გქონიაო!”

მამა არასოდეს გაჰყრია პოეზიას, ყოველთვის მისი პაერთ სუნთქავდა. უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე საყვარელ ლექსებს იმეორებდა. სიკვდილის წინადღით გაიხსენა სოფლიდან ბათუმში უკანასკნელი გამოგზავრება და აჩქარებული ხმით რამდენჯერმე გაიმეორა:

„სახლიდან გავიდა და აღარ დაბრუნდა!“

აღსასრულის წინ ვაჟკაცობის ნამდვილი მავალითი მოგვცა: ვაჟიშვილებს მხრებზე მოგვხვია ხელები და შემდეგ თავად იწყო გასწორება სასიკვდილო სარეცელზე.

...მკითხველი, ალბათ, გამიგებს და მომიტყუებს ასეთ სიტყვამეს. მაგრამ დუმის მამაჩემზე ძალიან დიდხანს ვინახავდი გულში. მისი სიკვდილის შემდეგ თავს უფლებას ვაძლევ დავარღვიო ეს დუმილი. კარგადა აქვს ნათქვამი სალვატორე ქეზნიძის:

„მსურს გავავონო, მამაჩემო, ორიოდ სიტყვა,

აღრე ამისთვის არ მყოფნიდა გამბედაობა...“

გარემოებას ხელი რომ შეეწყო, პარმენ რურუა პოეზიაში მართლაც თვალსაჩინო რამეს გააკეთებდა. ამას მაღიქრებინებს ის, რომ პოტენციურად, თავის არსებაში იგი საკუთარი ადამიანური ღირსებების ტოლი პოეტი იყო. როგორც მას ღია სამარესთან თქვა პედაგოგმა ბ. გოგოტიშვილმა: „პარმენ რურუა წერა-კითხვის უცოდინარადაც რომ დარჩენილიყო და უბირ მეწისქვილედ, თავისი შინაგანი ბუნების გამოსახატვად გაცვეთილ დოღბებსა და კედლიდან მონარღვევ დოღბებს რგატიფრავდა და სულს შთაბერავდაო“.

ვინც მამაჩემს ახლოს იცნობდა, მას ეს სიტყვები, შესაძლოა, გადამეტებულად არ მოეჩვენოს.

მამას ისიც არაერთხელ უთქვამს: სწავლის საშუალება რომ მქონოდა, ალბათ ასტრონომი გამოვიდოდიო. ეს საუბარი მისი პოეტური სულის მოწოდება რომ იყო, იქიდანაც ჩანდა, რომ საოცრად ეადვილებოდა ცის რუკის კითხვა, ასტრონომიული კალენდრებისა და თავსატეხების გამოყვანა.

მისი შთავარი გატაცება მაინც მშობლიური ხალხის ისტორია და ლიტერატურა იყო. იშვიათად შემხვედრი ადამიანი, რომელსაც შემდეგობა ასე ტკივლებამდე განეცადა გარდასულ დროთა ამბები და პოეზია, ჰქონოდა ისეთი უტყუარი გემოვნება და ალღო ნაწარმოების შეფასებისა, როგორც მას. როგორც კარგ იუველიერს, ყალბ ოქროს ვერავინ შეატყუებდა. მთელ თავისუფალ დროს კითხვასა და პოეზიას ანდომებდა. ზედმიწევნით ზუსტად გეტყუდათ, რომელ ქართველ პოეტს რამდენნაირი მეტრი ჰქონდა გამოყენებული, რა რითმა ჰქონდა შემოტანილი.

მისი სათაყვანებელი პოეტები იყვნენ ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ვაჟა და გალაკტიონი. ბარათაშვილი თავიდან ბოლომდე ზეპირად იცოდა, გალაკტიონიც თითქმის.

ახლაც ჩამესმის ყურში მამის ოდნავ წამლერებული, გულის სიღრმიდან ამოსული მთრთოლავი ხმა:

„ღვრიხება ბაწარი, —

ვიწრო ტოტი ქარისა...“

რატომ მაინცა და მაინც ამ სტრიქონებს ვიხსენებ? იმიტომ, რომ პირველად ამ ლექსით შემიყვანა გალაკტიონისა და საზოგადოდ პოეზიის სამყაროში. თანაც იმ ასაკში ვიყავი, როცა ბავშვს ცირკი ყველაზე დიდებულ სანახაობად მიაჩნია. აქ, ალბათ, ტაქტისა და მონგების ამბავიც იყო. ყოველ შემთხვევაში, მოხდა გასათვარი რამ: იმ წუთებში ჩვენი ვიწრო და ნესტიანი ბინა იუპიტერების ჯაღოსნური შუქით გაჩირაღდნებულ გუმბათად მომჩვენდა და ვიხილე სულ სხვა სანახაობა.

„ია ვესროლე, მოხუტო,

შენი ჭირიმე, ჭამაო...“

ისე იტყოდა ამ უბრალო სტრიქონებს, ისეთი გრძნობითა და ექსტაზით, პირდაპირ ყრუანტელი დაგვივლიდა.

პოეზია, ისევე როგორც სიყვარული, სიცოცხლეს გვიხანგრძლივებს და ცხოვრებას გვაყვარებსო, — ჩაუწერია უბის წიგნში. და მართლაც, პოეზია მისთვის იყო სულის მარადიულად განმანახლებელი და გამაყვითლმობილებელი. ყველაფერი, რაც პოეზიით სუნთქავდა და რასაც მისი ნიშატი აჩნდა, მამასათვის იყო წმიდათა-წმიდა. ამ გრძნობას იგი ხშირად ბავშვურ მაიმიტობამდე მიჰყავდა.

სამოცდაორში, თბილისში უკანასკნელად ყოფნასას, მთაწმინდიდან დიდხანს ვადაცქერიოდა დედაქალაქს და ბოლოს მთხოვა, ბარათაშვილის სახლი ენახოთო. ჩანჩუხადის ქუჩაზე რომ გავედით და პატარა ორსართულიანი სახლი დაინახა მე-მორიალური დაფით, ადარ იცოდა რა ექნა. ჯერ შორიდან უყურა, შემდეგ უცბად ქუჩა გადაჭრა და გაბზარულ კედლებს ისე მიუღერსა, თითქოს მთელი სახლის გულში ჩახუტება ნდომებოდას.

— მამას კირიმე!.. მამას კირიმე! — იმეორებდა ჩურჩულთ, მისთვის ესოდენ დამახასიათებელ ამ სიტყვებს და ჩემთვის გასაგები იყო, რომ იგი — თავად უჩინარი და მორიდებული პოეტი — ამ წუთებში მშობელ მამასავით ეალერსებოდა სვედამწარებული გენიოსი პოეტის აჩრდილს.

დიახ, ასე გასაოცრად უყვარდა მამაჩემს პოეზია, თუმცა მისთვის მოცლის საშუალება ცხოვრებამ არ მისცა. მხოლოდ სიცოცხლის დასლიერზე ეღირსა უფრო მოსვენებულ და ნორმალურ ცხოვრებას.

სიცოცხლის უკანასკნელი ოთხი-ხუთი წლის მანძილზე, მშობლიური კერის სიმყუდრევეში, თავისი ბავშვობის სავანეში მამაჩემმა ორმოცდაათამდე ლექსი შექმნა.

თუ როგორ აფასებდა ამ ლექსებს, მას მეერ შერჩეული მოკრძალებული სათაურ-რიდანაც — „წვეთები ზღვაში“ ჩანს. ეს ლექსები უპირველესად საინტერესოა იმით, რომ ანახავს ღრმად მოხუცებული, მაგრამ ბავშვურად სუფთა და უშუალო პოეტის სულის სინდელს.

პარმენ რურუას არასოდეს ჰყვარებია თავის გამოჩენა. საჯარო გამოსვლებს ერიდებოდა და არც ტაშით ყოფილა გაწევილებული. ყველაზე კარგი ტაში არც კი გაუგია.

ეს მოხდა სამოცდასამი წლის დამლევს, საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის გამსვლელ პლენუმზე ბათუმში. ერთ-ერთ სხდომაზე იოსებ ნონეშვილი არჩევდა პოეზიას „ლიტერატურული აქა-რის“ გვერდებზე. მან განსაკუთრებული გულთბილობით მოიხსენია ყურნალის ერთ-ერთ ნომერში დაბეჭდილი ლექსები ახლად გარდაცვლილი მამაჩემისა, განსაკუთრებით „ღრუბელი ღურჯ ცაზე“ და, როცა პლენუმის მონაწილეთა თხოვნით იოსებ ნონეშვილმა ლექსი მთლიანად წაეკითხა, ატყდა ერთსულოვანი და გულ-მიბილი ტაში.

გულდასაწყვეტი იყო, რომ ამ ტაშს არ ისმენდა მამაჩემი — პოეზიის ერთი უჩინარი და პატიოსანი ჯარისკაცი.

მამაჩემი — პარმენ რურუა პოეზიით ცოცხლობდა და სულდგმულობდა, მის სიყვარულსა და ერთგულებაში დაიფერ-ფლა. ისიც ვიცო, თავისი წრფელი გულით ბევრ სიმღერასა და ადამიანებისადმი კეთილ ზრახვას ინახავდა დაუშრეტლად, მაგრამ გარემოებამ ვერ მოუშართა ხელი ყველაფერი შესაფერისად გამოეხატა.

ალბათ, ეს იყო მისი ყველაზე დიდი სატყეარო, ალბათ, ამას თუ გულისხმობდა, როცა ელინთა დიდი პოეტის სიტყვებს იმეორებდა.

ი. რურუა.

ა. ჯავლიშვილი

ნიკო ლომოური

გარდაცვალების ორმოცდათი წლისთავის გამო

მიმდინარე წლის აპრილში სრულდება ქართული ლიტერატურის გამოჩენილი კლასიკოსის ნიკო ლომოურის გარდაცვალების ორმოცდათი წლისთავი. 1915 წლის 30 აპრილს (ახალი სტილით) მწერლის ნეშტი პირველად გორის სამების ეკლესიის ეზოში დაასაფლავეს, ხოლო შემდეგ, 1935 წელს, გორის ბაღში გადასვენეს. „ამ დღეს თავი მოიყარეს სოფლისა და ქალაქის მცხოვრებლებმა, — იგონებს მწერლის შვილი პროფ. ი. ლომოური, — თბილისიდანაც ჩამოვიდნენ მწერალთა ორგანიზაციის წარმომადგენლები. გადმოსვენებას მიეცა საზეიმო-სამგლოვიარო ხასიათი“¹. დამსწრენი მწუხარებას გამოთქვამდნენ ხალხის დიდი ქმაგის, სახელოვანი მწერლის ფიზიკურად დაკარგვის გამო, მაგრამ ამავე დროს ისიც აღინიშნებოდა, რომ სამშობლოსათვის თავდადებული პირები არასოდეს არ

ქრებიან ხალხის მეხსიერებიდან, და მათი სსოვნა და ღირსეული დაფასება ჩვენი მუდმივი მოვალეობაა. სწორედ ასეთი სახალხო მწერალია ნიკო ლომოური.

მწერლის შემოქმედების ხალხურობა ვლინდება სამი ძირითადი ნიშნით: თემატიკის აქტუალობით, ხალხის ინტერესების გამოხატვით და გამომსახველობითი საშუალებების, მისი მხატვრული ენის სისადავითა და დემოკრატიულობით. სამივე ეს ნიშანი მთლიანად არის განხორციელებული ნ. ლომოურის შემოქმედებაში. ნ. ლომოურის შემოქმედების თემატიკას წარმოადგენს ხალხის აუტანელი ეკონომიური გაჭირვება, გაუნათლებლობა და ცრუმორწმუნეობა, სახელმწიფო მოხელეების თავაშეშენი თარეში, წინაპართა გმირული თავდადება სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის, უანგარო მეგობრობის სილიადე და სხვ.

ნ. ლომოურმა თავისი შემოქმედების მთავარ თემად გაიხადა ტანჯული მშრომელი ადამიანები და მათი სოციალური ხვედრი გადოსცა ტიპურ გარემოებაში.

¹ პროფ. ი. ლომოურის მოგონება მთლიანად ქვეყნდება ჟურნალის ამავე ნომერში.

მისი ხასიათები ტიპიური არიან ტიპურ ვითარებაში. გამოხატვის მხატვრულ სიმართლეს მწერალი იმით აღწევს, რომ გვიჩვენებს ამ მიზეზებს, რომლებიც იწვევენ მშრომლების ტანჯვას. ნ. ლომოური თანმიმდევრულად ახორციელებს მოვლენათა მიზეზ-შედეგობრივი ურთიერთობის პრინციპს. ეს მიზეზები ყოველ მოთხრობაში კონკრეტულია, მაგრამ ზოგადად აღებული იგი ორი რიგისაა: ბუნების მოვლენები და სოციალური ფაქტორები. პირველს განეკუთვნება, მაგალითად, გვალვა და სეტყვა. იმათი შეჩერება, რასაკვირველია, ლოცვა-კურთხევით არ შეიძლება, ხოლო სხვა რეალური საშუალება მაშინ არ არსებობდა.

სოფელ გორიძისში გლეხები ძალზე გაპირვებულად ცხოვრობდნენ და მათი გაპირვების ერთ-ერთი მიზეზი ის იყო, რომ განუწყვეტელი გვალვები იდგა, მდინარეები შრებოდა და მიწები მოურწყავი რჩებოდა: „ე სიმინდ-ვენახები დაგვიხმნენ ამოღენა გვალვისაგან“, ამბობს გიგო სოსიაშვილი მოთხრობაში „ბედი უბედურთა“. უფრო მძიმე სურათია დახატული მოთხრობაში „ყოველის მხრიდან“. თითქმის მოსავალს კარგი პირი უჩანს, გლეხი ანდრია გახარებულია, მაგრამ მოულოდნელად ცამ დიქუხა და დედამიწას ძლიერი სეტყვა დაატეხა, რამაც სულ ერთიანად მოსპო ჰირნახული. ანდრიას ოპტიმისტური ფიქრები ერთბაშად გაქრა.

ხან სეტყვას, ხან გვალვას, ზოგჯერ ნიღვარს — ბუნების ამ მოვლენებს აუნახლაურებელი ზიანი მოაქვთ მშრომელი გლეხობისათვის, მაგრამ ნ. ლომოური ფხიზელი რეალისტი და ნათლად გვიჩვენებს, რომ ბუნების მოვლენები არ წარმოადგენენ მშრომელთა გაპირვების მთავარ მიზეზს. ისინი მხოლოდ მაშინ ხდებიან გამანადგურებელნი, როცა გამწვავებულ სოციალურ-კლასობრივ პროცესში ჩაერთვიან. ზოლმე. მაგალითად, გორიძისელებს შეეძლოთ რამდენადმე მოეთო-

კათ, შეესუსტებინათ ბუნების მრისხანება, რომ შეძლებოდათ პატარა რუსი გამოყენება, მაგრამ სწორედ ეს არ მოხერხდა, რადგან სოფლის მემამულეებს ხნამარალაშვილებსა და ყლაპიაშვილებს მიუსაკუთრებიათ ეს რუ და მხოლოდ თავის მამულზე მიუშვიათ. უწყლოდ დარჩენილი გლეხები განიცდიან გვალვის მთელ სისასტიკეს. ბუნების ეს მონაცემი — წყალი მხოლოდ ერთი წოდების წარმომადგენლებს მიუთვსებათ, ხოლო მშრომელი გლეხები უწყლოდ დაუტოვებიათ. ამ ნიადაგზე მძაფრდება კლასობრივი ბრძოლა და ამ პროცესის მართლად დახატვით ვლინდება ნიკო ლომოურის ფხიზელი, კრიტიკული რეალიზმი.

ონორე ბალზაკი ამბობს: „ხელოვნების მისია ის კი არაა, რომ სინამდვილე გადახატოს, არამედ ის, რომ ის გამოხატოს“. გამოხატვის საიდუმლოება კი ის არის, რომ მწერალმა შეამჩნიოს მთავარი, წამყვანი, პირველხარისხისი და მათი მხატვრული სინთეზირებით გახსნას ცხოვრების კანონზომიერებანი. მაშინდელ ცხოვრებაში წამყვანი და განმსაზღვრელი იყო არა გეოგრაფიული გარემო, კლიმატური პირობები და მეტეოროლოგიური მოვლენები, არამედ ის საწარმოო ურთიერთობა, რომელიც ხასიათდებოდა მშრომელთა ექსპლუატაციით. მშრომელ ადამიანებს ჩაგრავენ და ყვლეფდნენ მემამულეები, ვაჭრები, მოხელეები და მოვლელები. „ქრისტიანი ლეევიდან“ ცნობილია, რომ მამასახლისმა ზესო გუბაშვილმა უსამართლოდ დასაჯა ღარიბი გლეხი სვიმონა ლუკაშვილი, რომელმაც ვერ შეძლო უკანონოდ შეწერილი გადასახადის გადახდა. ბოროტი მამასახლისი მხეტურად ეპყრობა უწყინარ სვიმონას: „თავი ძირს აქვს დაღუწული მც ღორსა. — ბრძანა მამასახლისმა, — აუკარიო თავიც მალა: მე მინდა, რომ ჩემ წინ გამოჰიმული იდგეს სალდათივითა. ეს ბრძანებაც საჩქაროდ აღასრულეს ჩაფრებმა: სვიმონას გადააცეს

თავზე გამოყურთმაცხელი თოკი, რომელიც მოსდეს მის ნიკასს და შემდეგ ამ თოკის, ძალზე გაჭიმული, მეორე წვერი მაღლა ბოძის თავზე გამონასკვეს. საშინელი, საზარელი სანახავი იყო ამ დროს სვიმონა! ფერმიხდილი, უძრავად გამშვებული ის უფრო ბოძზე აკრულ უსუსულგულს ცხელარსა ჰგავდა, ვიდრე ცოცხალ ადამიანს... ამგვარ მდგომარეობაში გაატარა სვიმონამ ორი-სამი საათი“.

ნ. ლომოურის სიმათიები ლუკაშვილისა და მისი ბედის ადამიანების მხარეზეა. ამგვარი დასკვნა გამომდინარეობს მოთხრობის მთელი იდეური შინაარსიდან, რაც ჩაქსოვილია სახეთა სისტემაში, მაგრამ ზოგჯერ იგი უშუალოდაც არის გამოთქმული. მაგალითად, ავტორი ერთ ადგილას ამბობს: „თქვენ არ ვიცი, მკითხველო, მე კი, როცა სვიმონა ლუკაშვილს წარმოვიდგენ ხოლმე, მაშინათვე თვალწინ ამეყუდება უზარმაზარი სურათი ასთავიანი ღევისა, რომლის ტლანქ წიხლებს ქვეშ მიწაზე განართებული გდია სვიმონა... დიდ, ჩემო ბატონო, გაქელილია სვიმონა, სულით-ბოროტით გაქელილი... და რაც ულმერით, უსამართლო წუთისოფელს დაუკლია მისთვის, იმას ჯოჯოხეთურის სიუხვით უსრულებენ კანონსა და სინდისზე ხელაღებული ადამიანები; მაგრამ რას ეამბობ, განა ადამიანები ეთქმით იმ ორფეხა ნადირებს, რომლებიც უამითოდ აცდვარდლით სავსე, წუთისოფლის ველ-მინდორზე ბოროტებასა სთესენ და ტანჯვა-მწუხარება მოჰყავთ?“ აქ აშკარად ჩანს მწერლის უსაზღვრო სიძულვილი მშრომელი ხალხის კლასობრივი მტრებისადმი. სწორედ ამაში მდგომარეობს ნ. ლომოურის შემოქმედების სიძლიერე. იგი თავიდან ბოლომდე გაქლენილია ბოროტების სიძულვილით.

როგორც უკვე ვთქვით, მთავარ ბოროტებად ავტორს მიაჩნია არა ბუნების მოვლენები, რომელნიც გულგრილია ადამიანის უბედურებისადმი, არამედ მემამუ-

ლეები, სახელმწიფო მოხელეები, ჩაჩიქნული ვაჭრები, მღვდელ-ღიაკნები. მწერალი მათ ადამიანის სახელწოდების ღირსადაც კი არ სთვლის და ორფეხა ცხოველებს უწოდებს, ზოგჯერ ოთხფეხა ცხოველებსაც ადარებს. მოთხრობა „გიგო ღრუბელაშვილი“ ამის საუკეთესო დოკუმენტია. ამ მოთხრობაში ყველა ბოროტი ძალა სამბოლურად ღირის სახეშია განზოგადებული. სოფლის დასათვალისწინებლად წასულ გიგო ღრუბელაშვილს და მის მხლებელს გზაზე შემოეყრებათ ღორი.

— თქვენ აქ რას აკეთებთ? — დაუვირა ღორმა ჩვენს ახალგაზრდებს.

— ხალხის საშველად მოვედით, — მიუგო გიგომ.

— ხალხის საშველად... ტრუხ... ტრუხ... მერე ვინ მოვცათ ნება?

— კეთილი საქმის ჩადენას რა ნება უნდა!

ღორი იმუქრება, რომ ყველაფერს მოსპობს და გაანადგურებს თავისი მჭრელა ეშვებით. გიგო დაუნდობლად ამხილებს ღორის ვერავობას და აფრთხილებს მას, რომ აწმყოც მთლიანად შენ არ გეკუთვნის და მომავალი ხომ მთლიანად ჩვენიათ: შუქით განათდება ეს ქვეყანა.

„— შუქით? — შეპყვირა ღორმა, — რა შუქი!.. მალე მოვუვლი მე იმათ თავსა...“

— შენ იმას ვერ დაინახავ, ღორო! — უთხრა გიგომ, — რომ იმათ დანახვა შეგეძლოს, მაშინ ხომ ღორიც აღარ იქნები!“

აშკარად ჩანს, ნ. ლომოურს სჯერა მშრომელი ხალხის გამარჯვება, რომ ბოროტება მოისპობა და სიკეთე იზიჟიმებს. რა მოსპობს ამ ბოროტებას? როგორც ცნობილია, ხალხსენებს ამის ერთ-ერთ მთავარ საშუალებად მიაჩნდათ სწავლავანათლება, ცოდნის გავრცელება. ამ დონისძიების პრაქტიკულად განხორციელებისათვის დაიწყეს ხალხში ჩასახლება და სხვადასხვა საქმიანობის შესრულება: მასწავლებლობა, ექიმობა, ვექილობა და სხვ.

განსაკუთრებით დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადეს ცრუმორწმუნეობას, მეცნიერებამ უნდა დამარცხოს იგი. ამის საუკეთესო მაგალითია ნ. ლომოურის მოთხრობები „ალი“, „ქაჩანა“, „პაწია მეგობრები“ და სხვ.

ნ. ლომოურის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ იგი არ კმაყოფილდება მხოლოდ მშვიდობიანი საგანმანათლებლო საშუალებებით. მართალია, ეს ღონისძიებანი ერთობ დიდი დოზით შეინიშნება ნ. ლომოურის შემოქმედებაში, მაგრამ იგი, რაც მთავარია, ამით არ კმაყოფილდება და საჭიროდ მიაჩნია რადიკალური ღონისძიებებიც. ავტორს სწამს, „ორფეა ცხოველები“ — ხალხის მტრები არ მოისპობა მხოლოდ აგიტაცია-პროპაგანდით, განათლების გავრცელებით. საჭიროა ძალის გამოყენებაც: ძალას ძალა უნდა დაუპირისპირდეს და სისხლიც უნდა დაიღვაროს. ეს აზრი ნათლად ჩანს მოთხრობაში „ქრისტიანი ლეკები“. უსამართლობით შევიწროებული მშრომელი გლეხები გადაწყვეტენ საჩივარი შეიტანონ მამასახლისსა და მის ჩაფრებზე. ამ დადგენილებას არ ეთანხმებოდა გიორგი დალაქი, რომელმაც შეკრებილ გლეხებს ასე მიმართა: „რამ დაგაქალაქუნათ ასე, თქვე საცოდავებო? რომ იძახით ვიჩივლოთ, მერე, რას მოვლით მაგ საჩივრისაგან?.. შარშან არ იყო, რომ იჩივლეთ, რა ხეირს შეეყარენით? ტურა მოიშორეთ და მის სამაგიეროდ მგელს ჩაუტყვივდით პირშია... ახლა ამ მგელსაც უნდა უჩივლოთ?.. აი ეს დღე ნაშანი იყვეს და დაინახავთ, რაც მოგვით მერმისა! იმ წმინდა გიორგის მაღლმა, რომ მგლის ნაცვლად ახლა დათუნიას წამოისვამთ კისერზედა... ბიჭო, თქვე უფუნტრებო, როგორ ვერ შეიტყვეთ, რომ ტურებსა და მგლებს კბილების ჩამტრევა უნდათ და არა საჩივრების გაბმა“. წუხელი რომ ეს მარტოხელი ბიჭი ბოძზე მიაბა და კინაღამ ქიასავით გას-

რისა ფეხითა, სად იყავით თქვენა? ანთო არ მიცნინდით და თავი და პირი შედოთ დააჩეჩქვეთ იმ ავაზაკსა. იმასა“. თუ კი თავს გაუჩეჩქავდნენ, ეს იქნებოდა მტრის მოსპობა, და აი სწორედ ამგვარი ბრძოლისაკენ მოწოდებად გაისმის ნ. ლომოურის შემოქმედება.

ეს მოქალაქეობრივი შემართება წითელი ზოლივით გასდევს ნ. ლომოურის მთელ შემოქმედებას, მაგრამ, რაც მთავარია, ეს ჯანსაღი მებრძოლი სულისკვეთება, გამოთქმულია არა მშრალი ლოგოკური კატეგორიებით, არამედ ემოციური მხატვრული სახეებით, შალღი მხატვრული ოსტატობით. ნ. ლომოურს ეხერხება ხასიათების გამოკვეთა, ტიპური ნიშნების კონდენსირება, ღრმა ფსიქოლოგიური ანალიზი, ფაბულის დამაინტერესებელი გაშლა, გამიზნული პეიზაჟები, მოხდენილი ტროპები და საერთოდ მხატვრული ენა.

ცნობილი მწერალი ია ეკალაძე სწერდა ნ. ლომოურს „პაწია მეგობრების“ შესახებ: „კითხვის პროცესმა თანდათან ჩამოთრია, დამამშვიდა, გამამხნევა და ბოლოს ცრემლიც კი მომწყვიტა პაწია ბაბუცას აღამიანობამ, გულკეთილობამ. გასკდნენ გულზე მტარვლები და ავკაცები. ქვეყანა ერთხელაც არის გაიხარებს, როდესაც სოფელს ისეთი აღამიანები ეზრდება, როგორიც არის ბაბუცა და სხვა მისი დამიანი“¹.

აღსრულდა მწერლის წინასწარმეტყველება! დღეს საბჭოთა ქვეყანა მაღლიერების გრძნობით იგონებს ხალხის დიდ მოამავეს, მისი სიკეთისა და ბედნიერების უანგარო მომღერალს ნ. ლომოურს და ღირსეულად აფასებს მის მარად უჭკნობ შემოქმედებას.

1 იხ. პროფ. ს. ხუციშვილის „შენიშვნები“, რომლებიც თან ახლავს ნ. ლომოურის თხზულებათა I ტომს, გვ. 503.

1964 წლის ზაფხულს ქეიშეთში მწერალთა შემოქმედებით სახ. ლში ყოფნის დროს ჩვენი ყურადღება მიიპყრო სიმპათიური გარეგნობის ხნიერმა კაცმა, რომელიც ღრმად დაფიქრებული წელა დადიოდა დასასვენებელი სახლის ეზოში. გავიგე, რომ იგი არის პროფესორი იული ლომოური — შეილი ჩვენი ლიტერატურის სახელოვანი კლასიკოსის ნიკო ლომოურისა. ამჟამად მუშაობს საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში. 1941 წელს არჩეულ იქნა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად. არის საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე.

გავეცანი და ვთხოვე დაეწერა მოგონება თავის მამაზე. მან მიპასუხა:

— ოთხმოც წელს მიღწეული ვარ და წერა მეძინელება. მე ვიამბობთ ცოტა რაზეს, თქვენ ჩაიწერეთ და ბოლოს ხელს მოგიწერეთ.

მართლაც ასე მოხდა. ჩანაწერები, მართალია, მოკლე და ფრაგმენტულია, მაგრამ მათი გამოქვეყნება, ცხადია, მაინც ხელს შეუწყობს ნ. ლომოურის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლას.

ალ. ჩავლიშვილი.

1

„ბავშვობის ხანიდან გამოყოფილ მოგონებებში ხშირად ბევრია ისეთიც, რომელიც თავისთავად თითქმის არაფრით არ არის შთამბეჭდავი, მაგრამ რაღაც შეუცნობი ფაქტური ზემოქმედების გამო წარმუშავდებიან და აღიქმებიან ადამიანის სულიერ ყოფაზე და, რამდენი ხანიც არ უნდა იცოცხლოს მან, მისი კვალი ჯიუტად რჩება წარმოდგენაში.

მამაჩემი ყოველთვის იყო დატვირთული სხვადასხვა საქმით: პედაგოგიური, საზოგადოებრივი, კულტურულ-საგანმანათლებლო მოღვაწეობა, ლიტერატურული მუშაობა, გორის საზოგადოებაში ყოველ ახალ და სასარგებლო წამოწყებაში აქტიური მონაწილეობა და სხვ. ასეთი ყოველდღიური და მრავალმხრივი დატვირთვის მიუხედავად, იგი ყოველთვის პოულობდა იმის დროს, რომ ყოფილიყო შეილებთან და ეზრუნა მათი აღზრდისათვის. საღამო ხანს, სანამ ძილის დრო დადგებოდა, ან კვირა-უქმე დღეებში მამა გვესაუბრებოდა, გვიამბობდა ზღაპრებს, სათავგადასავლო ამბებს, ხშირად მის მიერვე შეთხზულს, გვასწავლიდა პატარა პატარა ლექსებს. წელ-წელა გვაჩვენებდა

რუსულ ენასაც, თუმცა ეს ხდებოდა ჩვენი, ბავშვების, მხრივ ერთგვარი წინააღმდეგობის პირობებში. „რად გვიჩვენებ რუსულს?! განა „ჯეჯილში“ დაბეჭდილზე უკეთესი რა უნდა წავიკითხოთ რუსულად?“.

საიდან წარმოიშვა შეიდი-რვა წლის ასაკის ბავშვებში ასეთი „ულტრანაციონალისტური“ განწყობილება, ეს ჩემთვის დღესაც გაუგებარია. ყოველ შემთხვევაში, ეს არ შეიძლება მიეწეროს დედ-მამის გავლენას, რომლებიც, პირიქით, ყოველ ღონეს ხმარობდნენ, რომ რუსული ენა ბავშვებისათვის ახლობელი და მიმზიდველი ყოფილიყო, თუმცა ამავე დროს მშობლიური ენის სიყვარული საფუძვლად ედო სკოლამდელ აღზრდასწავლებას.

შავონდება ერთი პატარა, მაგრამ საკმაოდ დამახასიათებელი ეპიზოდი. როდესაც მოახლოვდა საშუალო სასწავლებელში ჩემი შესვლის დრო, გორიდან თბილისში ჩამომიყვანეს და საცხოვრებლად დამტოვეს ბიძაჩემის (დედის მხრივ) ნ. ხუდაბოვის ოჯახში. დაღამებისას, როდესაც ძილის დრო მოახლოვდა, გამიმართეს საწოლი, რომელიც წინათ ჩემს ბიძაშვილს

ეკუთვნოდა, მაგრამ მე, ცხრა წლის ბიჭმა, სასტიკი პროტესტი განაცხადე: „ამ საწოლში არ დავწევები, რადგან აქ წინათ რუსს ეძინა (ჩემი ბიძის ოჯახში რუსული ენა იყო გამეფებული) და, ახლა შოგ რომ ჩავწევ, მეც გავრუსდები-მეთქი“.

კარგად მახსოვს, მამაჩემმა ეს რომ გაიგო, დაუყოვნებლივ გორიდან გამომიგზავნა ალ. ბუშკინის ლექსების პატარა წიგნაკი დაწლებით — ზეპირად მესწავლა

2

„ჩვენი ოჯახი მუდამ მატერიალურ სიღვიწროვეს განიცდიდა. ხუთი სულისაგან შემდგარ ოჯახს მხოლოდ მამის ხელფასი ინახავდა. დედა დიასახლისობდა, მის მთავარ საზრუნავს შვილების აღზრდა შეადგენდა. ყველაზე უმცროსი მე ვიყავი. ჩემზე უფროსი იყო და ნინო, ხოლო მასზე უფროსი — თამარი. ორივენი ამჟამად თბილისში ცხოვრობენ. თამარი ცოტა ხნის წინათ, როგორც დოცენტი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში პალეოგრაფიის კურსს კითხულობდა, შემდეგ მუშაობდა საქართველოს მუზეუმში. ამჟამად პენსიონერია. ნინომ იურიდიული განათლება მიიღო და საქართველოს უმაღლეს სასამართლოში მუშაობდა. ერთ დროს ლექსებსაც წერდა და ბეჭდავდა. ამჟამად ისიც პენსიონერია.

როცა სწავლის განგრძობის სურვილი გავგიჩინდა, მამამ სამივენი პეტერბურგში გაგვგზავნა და დედაც თან გაგვაცილა. იქ ვსწავლობდით: მე პეტერბურგის უნივერსიტეტში საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე, თამარი — ქალთა უმაღლეს სასწავლებელში ე. წ. ბესტუჟევის კურსებზე, ნინო კი იმავე კურსების იურიდიულ ფაკულტეტზე. მამა სისტემატურად გვიგ-

3

პეტერბურგის უნივერსიტეტი რომ დავამთავრე, გორში დავბრუნდი მშობლებთან.

მამამ მკითხა:

— ახლა რას აპირებ?

რამდენიმე ლექსი და შემეცნულებინა ამ ლექსების ქართული (რა თქმა უნდა, არა ზად) თარგმანი.

რუსულიდან ქართულად თარგმნა და პირიქითაც. იყო ის გზა, რომლითაც მამაცდილობდა ბავშვობიდანვე ესწავლებინა ჩვენთვის ორივე ენა.

ვფიქრობ, რომ ამის წყალობით მან ცოტად თუ ბევრად მაინც მიადწია თავის მზანს“.

ზავნიდა საცხოვრებელ ფულს, თითქმის მთელი თვის ხელფასს. თავისთვის იტოვებდა მხოლოდ იმ თანხას, რასაც დამატებით იღებდა გორის სემინარიის პანსიონატში მორიგეობის საზღაურად. ამას გარდა, წელიწადში რამდენჯერმე მოგვდიოდა ამანათები, უმთავრესად დღესასწაულებთან დაკავშირებით (სახალწლოდ, სააღდგომოდ და სხვ.).

მამა მუდამ იმაზე ოცნებობდა, რომ შვილებისათვის გზა გაეკვლია, პენსია დაწინოვნოდა და სამსახურიდან გამოსულიყო, რათა საშუალება ჰქონოდა მთელი შესაძლებლობით მისცემოდა თავის საყვარელ სამწერლო შემოქმედებით მუშაობას. საწერი კი ბევრი ჰქონდა, მასალები უზავალ გააჩნდა, თემატიკაც მდიდარი. ჩვეულებად ჰქონდა ერთხელ დაწერილის მრავალჯერ გადაკითხვა და გზადაგზა შევსება და შესწორება. როდესაც საბოლოოდ დასრულებულად ჩასთვლიდა, ზოგჯერ ჩვენც წავგიკითხავდა ხოლმე. სამწუხაროდ, სიკვდილმა მამას სწორედ იმ დროს მოუხწორო, როცა შვილები დამოუკიდებელი ცხოვრების გზაზე დაგვაყენა და შესაძლებელი გახდა მისი სანუგეარო ოცნება ასრულებოდა“.

— ან სამსახურს დავიწყებ საღამე ან რომელიმე სკოლაში საბუნებისმეტყველო საგნების მასწავლებლობას შევედგები.

ჩემს პასუხზე მამამ შუბლი შეიჭმუნა,

ერთხანს ღუმდა, შემდეგ წყნარად და და-
ბეჯითებით მიტხრა:

— შეილო, ასეთი სამსახური, რასაკვი-
რველია, კარგია, მაგრამ ჩემი აზრით, უკე-
თესი იქნება უფრო პრაქტიკულ საქმიანო-
ბას მიჰყო ხელი. ახლა ხალხს სპეციალი-
სტები სჭირდება, ისეთები, რომლებიც
მშრომელ ადამიანს ხელს შეუწყობს მე-
ურნეობის მეცნიერულ ნიადაგზე დაყენე-
ბაში, რათა შრომა უფრო ინტენსიური
და ნაყოფიერი გახდეს. ამგვარი დარგი
აგრონომიული განათლებაა. სწორედ ასე-
თი ცოდნა მიიღე, განაგრძე სწავლა. შენ
ახლა თავიდან დაწყება აღარ მოგიხდება,
მეორე ან მესამე კურსზე ჩაგრიცხავენ
მოსკოვის ტიბირიაზევის სახელობის სა-
სოფლო-სამეურნეო აკადემიაში.

ეს რჩევა ისე შთამაგონებელი და მშობ-
ლიური იყო, რომ მართლაც ასე მოიქე-
ცი და იმავე წელს შევედი ტიბირიაზევის

აკადემიაში, ჩამრიცხეს მესამე კურსზე და
სამი წლის განმავლობაში ვსწავლობდი
დავამთავრე 1913 წელს და გავედი აკადემი-
აში მემკიდრეობის სპეციალობით.

დაებრუნდი და იმავე წელს სამსახური
დავიწყე უფროს აგრონომად. თვეში მეძ-
ლეოდა 230 მანეთი: პირველი ხელფასით
სხვადასხვა საოჯახო ნივთი შევიძინე, მშო-
ბლებსა და ღებებს საჩუქრები მივართვი.
ჩემთვის ნაყიდ ნივთებს შორის იყო ერ-
თი მანეთნახევარიანი ჰალსტუკი. მამამ ნი-
ვთებს დახედა და, ჰალსტუკის ფასი რომ
გაიგო, უცებ მაგიდაზე ხელი მაგრად და-
ჰკრა. შეეკრთი, ყველამ მას შეგხედეთ.

მუდამ ღინჯა და აუღელვებელმა მამამ
მრისხანედ მიიხრია: ორმოცი წელია ჰალ-
სტუკს ვატარებ და არასოდეს ხუთ შაურ-
ზე მეტი არ მიმიცია. შენ რა, რომ ამდენი
გაგიმეტებია. ასე ფულის ფლანგვა არ
შეიძლება“.

4

„მამას გულწრფელად უყვარდა, დიდად
აფასებდა და პატივს სცემდა აკაკი წერე-
თელს. როგორც ცნობილია, აკაკის რჩე-
ვით, მამამ თავი დაანება ლექსების წე-
რას და ხელი მიჰყო პროზაულ ნაწარმოე-
ბთა თხზვას.

ერთხელ გორში დიდი ლიტერატურუ-
ლი საღამო გაიმართა, რომელშიც აკაკი
წერეთელიც მონაწილეობდა. საღამოს
დამთავრების შემდეგ აკაკიმ გორ-
ში დარჩენა მოისურვა, მაგრამ სას-
ტუმროში ღამის გათევა არ ინდობა —
სისტუმრო სათანადოდ მოწყობილი არ
იყო. „ისეთი ზვინვა ვიცი ძილის დროს,
რწყილები ვერ მომეკარებინა და მშვირები
დარჩებთან, მათ ცოდვაში ვერ ჩავდევ-
ბიო“, უხუმრია აკაკის.

იქვე მდგომ მამაჩემს შეუთავაზებია:

— ჩემთან წამობრძანდით, ბატონო აკა-
კი. მართალია, კარგად მოწყობილი ბინა
არც მე მაქვს, მაგრამ შესაფერ ქვეშაგებს
გაგიშლი.

მაშინ გორში სამოთახიანი ბინა გექონ-

და დაქირავებული. აქედან მამა მხოლოდ
ერთ ოთახს იყენებდა, რადგან მარტო
ცხოვრობდა (ჩვენ პეტერბურგში ვიმყო-
ვებოდით).

მამაჩემმა მამამო: აკაკი იმ ღამეს ჩემს
ოთახში მოვსვენე. მცირეოდენი ვახშმის
შემდეგ მეც იქვე დავწექი. შუალამე იქნე-
ბოდა, რაღაცამ გამოძლივდა. მესმის, რომ
აკაკი ძალზე ხვრინავს. ვეღარ დავიძინე,
ავკრიფე ჩემი ქვეშაგები და მეორე ოთა-
ხში წასვლა დავაპირე. ნელა და უხმად-
როდ მივდიოდი. ოთახში ზნელოდა. ნამძი-
ნარევა უცებ აკაკის საწოლს წამოვკარი
ფეხი და ზემოდან დავეცი მძინარე აკაკის
ჩემი ბარგი-ბარხანით. ძალზე შევეცი, ვი-
ფიქრე, აკაკი გამოიღვიძებს, შემდეგ შე-
იძლება ვეღარ დაიძინოს, ძილი გაუტყდეს
და ამის მიზეზი მე ვიქნები-შეთქი. გავი-
ტრუნე. ვგრძნობ, რომ აკაკი არ ინძრევა.
ნელა წამოვდექი, ჩუმად მეორე ოთახში
გავედი. იმ ღამეს იქ მეძინა. დილას აკაკის
ყველაფერი ვუამბე... აკაკის გაუცინია და
უთქვამს: „სრულებით არაფერი მიგრძნია.

სიზმრებიც კი ვერ დამიფრთხე, ჩემო ნიკო“. ეს პატარა შემთხვევა იმაზე მიგვიბრუნებს, რომ აკაკი ჯანაშვილი ადამიანი

5

„სოფელ არბოში მამამ მიწის პატარა ნაკვეთი შეიძინა. ხანგრძლივი ყოყმანის, სამზადისისა და დაზოგვა-მომჭირნეობის შემდეგ გადაწყდა ამ ნაკვეთში სახლი ჩაგვედგა. შუა ზაფხული იდგა. ხალხი ძირითადად მინდვრად მუშაობდა და ჩვენს პატარა სოფელში საჭირო მუშახელის მოვნა არც თუ ისე ადვილი იყო. გადაწყვეტიტე, მუშები მეზობელი სოფლიდან — ქორდიდან მოგვეყვანა. ეს სოფელი არბოს ზედ აკრავს და მასთან დაკავშირებულია ნათესაობით, სახლიკაცობით, ნათელ-მეგობრობით. ბლომად არიან ჩვენი გვარის მცხოვრებნიც.

მუშახელის დასაქირავებლად იქ ჩვენგან კაცი მივიდა. სოფლის თავკაცებმა, გარეგნულად რა მისი მისვლის მიზანი, ერთმანეთში მცირე მოლაპარაკების შემდეგ გამოუცხადეს: „თქვენ სახლში წადით, ხვალ დილით ხალხი კარზე მოგადგებათ“. მართლაც, მეორე დღეს, ჯერ კარგად არც იყო გათენებული, რომ არბოში ქორდიდან გამოცხადდა ორმოცდაათ კაცამდე თავისი ბარ-ნიჩბებით და წერაქვებით. როდესაც გამოირკვა, რომ ურთიერთ მოლაპარაკებების შედეგად მთელმა ამ ხალხმა უნდა იმუშაოს უსასყიდლოდ, მამაჩემის პროტესტის პასუხად ერთმა ხანში შესულმა ქორდელმა მიმართა მოსულებს: „ხალხო, რამელ თქვენგანს გასჭირვებია და მიუ-მართავს ნიკოსათვის?“ — „ყველას!“ — იგრძალა ხალხმა. „ამ დახმარებისათვის ვისთვის გამოუჩინებია რამე?“ — „არავისთვის, არაფერი“, — კვლავ ერთხმად უპასუხა ხალხმა.

— ჩვენო ნიკო! — მიმართა ახლა ამ „ორატორმა“ მამაჩემს. — შენ აქ დაიბადე, აქ გაიზარდე. აქ შეგერია თმამი ჭადრა, ისწავლე, მაგრამ ცოდნა არ გამოგიყენე-

ყოფილა. „ყველაფერი საფუძვლიანად ღრმა და ხევაური იყო და იმ დროის ეკლესია“, დასძინა მამაჩემმა“.

ბია გასამდიდრებლად. შენ ცოდნას ისევე ჩვენ, ღარიბ გლეხობას აწვდიდი; რითი შეგვიძლია ეს შენი ამაგი გადაგიხადო? მხოლოდ იმით, რომ აი აქ, შენი სახლისთვის შერჩეულ ადგილზე ჩვენი მარჯვნივ გათხაროთ საძირკველი და ჩვენი ოფლით დავალბოთ ეს მიწა. ნუ შეგვიშლი ხელს, რომ არბოელ ნიკო ლომოურს ქორდელმა სახლიკაცებმა ხელი შეუწყონ თავის სოფელში გაიჩინოს მკვიდრი ბინადრობა.

სამი-ოთხი დღის განმავლობაში ამ საქმეზე მოსულ ქორდელებს ფეხი არ მოუცვლიათ და თავის მინდვრებს დაუბრუნდნენ მხოლოდ მაშინ, როდესაც სამუშაოს დამთავრების შემდეგ არბოელი ღვინით სავსე ჯამებით დალოცეს ნიკო ლომოურის სახლის საძირკველი. შემდეგ დავიწყეთ სახლის შენება და ძლივს ერთი ოთახი დავამთავრეთ (სულ ორთახიანი ბინა უნდა ყოფილიყო). სახლი დაუმთავრებელი დარჩა. დღესაც ისე არის ობლად ის ერთი ოთახი. შიგ არავინ ცხოვრობს.

შეიძლებოდა კი იმ სახლში „ნიკო ლომოურის სახლ-მუზეუმი“ გახსნილიყო...

ეს პატარა ქოხი დღას როგორც მშრომელ გლეხობასთან მამაჩემის პუმიანური დამოკიდებულების სიმბოლო.

იქ მამა ღვინოდ ჩადიოდა. გლეხებში ტრიალებდა. ისინი ძლიერ ეცოდებოდა. გლეხთა შვილებისათვის სოფელში ახალ-გახსნილ სკოლას ყურადღებას არ აკლბდა. ზოგჯერ სკოლას ამარაგებდა სასწავლო ინვენტარით, სახელმძღვანელოებით, თვალსაჩინოების მასალებით, რვეულებით, კალმითა და კალმისტრებით. გული წყდებოდა, რომ მატერიალური ხელმოკლეობის გამო არ შეეძლო უფრო მეტი დახმარება გაეწია“.

„მამაჩემი გარდაიცვალა 1915 წლის აპრილში. დავსაფლავეთ გორში, სამებრს ეკლესიის ეზოში. შემდეგ გორში ცნობილი მიწისძვრის დროს ეკლესიის შენობა ქალაქთან ერთად მთლიანად დაინგრა და მამის საფლავი ნანგრევებს ქვეშ მოჰყვა. რამდენიმე ხნის შემდეგ რევოლუცია მოხდა. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა. 1935 წელს მივიღე გორის აღმასკომის თავმჯდომარის მომართვა, მამათქვენის ცხედარი გორის ბაღში უნდა გაღმოვასვენოთ, გთხოვთ მობრძანდეთ და საფლავის მოძებნაში დაგვეხმაროთ (ამ დროს ჩვენი ოჯახი თბილისში იმყოფებოდა). წავედი. ეკლესიის ეზოში რომ შევვდივით, ვნახეთ, რომ იქ კვალაც არ ჩანდა ეკლესიისა და სასაფლაოსიც. სულ ერთიანად მოეწმინდათ რომელიღაც სამეურნეო ორგანიზაციის საჭიროებისათვის. ქალაქის წარმომადგენელი და ოჯახის წევრებიც იქ გიყავით. მოვიდნენ ადგილობრივი მცხოვრებნიც. ზოგიერთი ერთ ადგილს ასახელებდა, ზოგიერთი კიდევ სხვას. ამ დროს მოვიდა ერთი ხანშიშესული გორელი მოქალაქე და ერთ ადგილზე მიგვითითა: ნიკოლოზი აი აქ საფლავია. ეს კარგად

მასსოვს, რადგან ჩემი სახლის პირდაპირ ადგილი მისანიშნებელია. მითითებულ ადგილას დაიწყეს მიწის ამოთხრა და მართლაც მამის ცხედარი იქ აღმოჩნდა. ესვენი იგი თუთიის კუბოში. თავის მხარეს კუბოს სახურავი გამოჭრილი იყო, რომელშიც მინა იყო ჩასმული. დავინახე მამის სახე. უცვლელად შენახულიყო. გავგონებოდათ ახალდასაფლავებულიაო (გასული იყო ოცი წელი). შემთხვევით, გაჭრილი საფლავის ზევიდან ქვა ჩამოვარდა, მინას დაცვა და გატეხა. რაკი კუბოში პაერი შეიჭრა, იმ წამსვე სახემ ფერი იცვალა: უმალ გაშავდა.

დაინიშნა გადმოსვენების დღე. ამ დღეს გორში თავი მოიყარეს სოფლისა და ქალაქის მცხოვრებლებმა, თბილისიდანაც. ჩამოვიდნენ მწერალთა ორგანიზაციის წარმომადგენლები. გადმოსვენებას მიეცა საზეიმო-სამგლოვიარო ხასიათი. ნეშტი დასაფლავებულ იქნა გორის ბაღში. ქალაქის აღმასკომის დადგენილებით, საფლავს გაუკეთდა შესაფერისი გალავანი და დაედო ქვა სათანადო წარწერით. მამაჩემის ცხედარი ამჟამად აქ ბაღში ასაფლავია“.

შოთა ქარბია

განვლილი გზა

აქ, ხირხათის ციხე-კოშკთან
სიყვარულით რგული ვარ,
მე ყვავილი კი არა და
გმირ ქართველის გული ვარ.
ნ. გვარიშვილი.

როცა თავისი პირველი დაბეჭდილი ლექსი იხილა, ნანა გვარიშვილი თეთრ-ბაფთიანი და გრძელნაწნავიანი გოგონა იყო. არც კი იცოდა, საიდან და როგორ გაჩნდა „საბჭოთა აჭარაში“ მისი „სიმღერა“. უკვირდა ნორჩ პოეტს, მაგრამ მეგობრების მხურვალე მილოცვას ღიმილით უპასუხებდა. მერე გამოირკვა, რომ ნანას ლექსი რედაქციის თურმე ახალგაზრდა პოეტმა შალვა იოსელიანმა მიაწოდა. იგი ერთხელ სტუმრად ყოფილა მემედ გვარიშვილთან და მასპინძელს უთქვამს, ჩემს გოგოს შეენიშნე, ჩუმ-ჩუმად რაღაცას წერდა და საიდუმლოდ ინახავდა. მეგონა შეყვარებული იყო და სამიჯნურო ბარათებს თხზავდა, თურმე ლექსებს წერს და ნახე ერთი თუ ვარგაო. შალვა იოსელიანს ლექსები მოსწონებია და ერთი მათგანი („სიმღერა“) რედაქციისათვის გადაუცია ისე, რომ ავტორმა არაფერი იცოდა. ასე

დაიბეჭდა „საბჭოთა აჭარის“ 1940 წლის 8 მარტის ნომერში ნანა გვარიშვილის პირველი ლექსი.

დღეს, რა თქმა უნდა, ნანა გვარიშვილი აღარც თეთრ ბაფთას ატარებს და აღარც ნაწნავებს, პირველი დაბეჭდილი ლექსის სიხარულიც თითქმის დავიწყებას მიეცა, მაგრამ მის პოეზიას მაინც შემორჩა ახალგაზრდული მგზნებარება, ახალგაზრდული ცეცხლი. ეს კი არის — მისი გრძნობა შეკავებული, უფრო მშვიდი გახდა, დადიწდა ისე, რომ მხურვალეობა არ მოკლებია. მეგობარმა პოეტმა ქალბებმა ეს უფრო იდრე შენიშნეს, ვიდრე სხვებმა. „შენს ყოველ სტრიქონში, — წერდა ნანა გვარიშვილს ერთ-ერთ პირად ბარათში მაცალა მრევლოშვილი, — არის გულწრფელობა და სათუთი გრძნობიერება. ამ ჩემდამი მოწერილ წერილში კი ქალის სიხარული და სიმშვიდე გამოსჭვავის, — ეს

ყოველივე ერთად იქნება თქვენი ბედნიერების და თქვენი წინსვლის საწინდარი“.

მაყვალა მრევლისთვის აღიღო არ უღალატა. ცულწრფელობა, სათუთი გრძნობიერება, რომელსაც ბოლო წლებში ქალის სიხარული და სიმშვიდე დაემატა, მართლაც გახდა ნანა გვარიშვილის პოეტური წინსვლის, ახალი შემოქმედებითი წარმატების საფუძველი. მისი ლირიკული გმირის, სულიერი სამყარო უფრო მკაფიოდ გამოიკვეთა, ახალი ფერებით გამოიდრდა და გალამაზდა, უფრო თვითმყოფი, თავისთავადი გახდა. ახლა იგი გვიზიდავს არა მარტო გრძნობის სიწრფელით, არამედ სიღრმითაც.

ერთი შეხედვით, ნანა გვარიშვილის პოეზიის ლირიკული გმირი ისეთივეა, როგორც სხვა ქართველი საბჭოთა პოეტებისა — ისიც ზომ სამშობლოს მკვნებარე პატრიოტია, კომუნისტური შრომის მოწინავე, მორალურად სპეტაკი ადამიანი! მაგრამ ამ ზოგად ნიშნებთან ერთად მას გააჩნია თავისებურებაც, მკაფიო ინდივიდუალობა, რომელიც მკვეთრად განასხვავებს სხვებისაგან. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ აჭარა საუკუნეთა მანძილზე თურქეთის უღელქვეშ იმყოფებოდა და ძალით დაწერგილმა მაჰმადიანურმა სარწმუნოებამ დაამცირა და შეურაცხყო ქალი, როგორც ადამიანი. ამდენად ნანა გვარიშვილის ლირიკული გმირი — თანამედროვე აჭარელი ქალი არა მარტო სოციალურა და ეროვნული ჩავვრისაგან, არამედ მუსლიმანური რელიგიის ბოკილებიდანაც თავისუფალი ქართველი ქალია. სწორედ ამით, აგრეთვე თვითონ პოეტის ინდივიდუალობით აიხსნება, რომ ნანა გვარიშვილის პოეზიაში ეხედებით სპეციფიკურ საკითხებსა და თემებს, რომლებიც ამათა ვეძებოთ სხვა ქართველი პოეტი ქალების შემოქმედებაში. შემთხვევით როდი იყო, რომ მაყვალა მრევლისთვის ნ. გვარიშვილის ლექსთა კრებულის რეცენზიაში „შირინ-ალას საათი და ვარსკვლავები“¹

სწორედ ამ მომენტს გაუსვა ხაზი და წერდა პლანზე გამოიტანა.

ნანა გვარიშვილი ორგანულად განიცდიდა თანამედროვეობას. მისი პოეზია თანამედროვეობით სუნთქავს და ცოცხლობს, მაგრამ ბევრ ლექსში შეგნებულად შეაქვს წარსულის მოგონება, გარდასულ დროთა სურათები. ამ მოგონებასა და სურათებს პოეტი გარკვეულ იდეურ-მხატვრულ ფუნქციას აკისრებს. მათ ხაზი უნდა გაუსვან ჩვენი დღევანდულობის სიღრმადეს, ახლის განუზომელ უპირატესობას ძველზე. და აი სწორედ აქ იღებს სათავეს ის თავისებურება, თემებისა და პირობებისა სპეციფიკა, რომელიც ასე განასხვავებს ნანა გვარიშვილის პოეზიას სხვა ქართველი პოეტი ქალების პოეზიისაგან. სრულიად უდაოა, რომ მისი ლექსების რამდენიმე ციკლი „აჭარელი ქალიშვილები“, „უჩადრონი“, „ჩადრების ჭიკოცონა“ შეეძლო დაეწერა მხოლოდ აჭარის მკვიდრს, წარმოეშვა მხოლოდ აჭარის სინამდვილეს. ისინი დიდ სიხარულთან ერთად შეიცავენ მწვავე ტკივილებსაც, რასაც პოეტში იწვევს ან წარსულის გახსენება, ან კიდევ წარსულის რომელიმე მაგნი გადმოწამის გამძლეობა ახალ ისტორიულ ვითარებაში.

პოეტი ქალი მაყვალა მრევლისთვის ამ ციკლის ლექსებიდან საგანგებოდ გამოყოფს „სანიშნო საათს“. და სამართლიანადაც. მასში ძლიერ რელიგიურად ჩანს ნანა გვარიშვილის პოეტური „ხელწერა“, წუხილისა და სიხარულის თავისებური შერწყმა, როცა წუხილი დამოუკიდებელ ნაქაღს კი არ ქმნის, არამედ აძლიერებს, უფრო მკვეთრად წარმოაჩენს ხალისით სავსე სიმფონიის ძირითად მოტივს. ერთი გაბმული კენესა იყო წინათ აჭარელი ქალის ცხოვრება. ქალიშვილს ისე ათხოვებდნენ, არც კი ენახა საქმრო, არ იცოდა, ახალგაზრდა იყო იგი თუ მოხუცი, ლამაზი თუ გონჯი, კეთილი თუ ბოროტი. მაჰკანკლები გულზე ჩამოჰკიდებდნენ შირინ-ალასაგან ერთი დღით ნაქირავებ ოქროს-ძეწკვიან საათს და, როცა სხვები ღზა-

1. „ლიტერატურული გაზეთი“, № 28, 1953 წ.

ნობლენ, მას ცრემლი სდიოდა. გათავდებოდა ქორწილი, ბედშავ გოგონას მაშინვე ჩამოხსნიდნენ წაქირავებ სამკაულს და სამაგიეროდ ჩადრში მჭიდროდ გახვევდნენ. ასე იყო წინათ. მაგრამ დღეს? ახლა აჭარელ ქალშვილებს მეგრებს უმწვენებს შრომის გმირის ოქროს ვარსკვლავი, ისინი თვითონ ირჩევენ საბედოს და ქორწილის დღეს მგლოვიარედ კი არ სხედან ჩადრში გახვეულნი, არამედ განუზომელი სიხარულით უცემთ გული და მთელი არსებით შესცინიან თავის ბედნიერებას. ერთი სიტყვით: „ვის რად უნდა მაჰანკალი, შირინ-აღას საათი!“

არსებითად ასეთივე ხასიათისაა ნანა გვარიშვილის ბერი სხვა ლექსიც, მათ შორის „ახლა“, „წინაპრულად წინ ნუ უსწრებ“, „უკრაინელი სტუმრები“. ისინი ცხადყოფენ, თუ როგორ შეიცვალა აჭარელი ქალის ხედრი სოციალიზმის გამარჯვების შედეგად, როგორი ლაღი და ბედნიერი გახდა მისი ცხოვრება. წინათ ქალს უფლება არ ჰქონდა არათუ საქმრო ამოერჩია, არამედ ეკრძალებოდა თავისი ტანსაცმლის ან რაიმე ნივთის ყიდვა. მაგრამ ახლა სხვა დროა, ახლა მთიელი ქალები თავისუფლად ჩამოდიან ქალაქში და თვითონ ირჩევენ ყოველგვარ საქონელს — საკაბე იქნება იგი თუ რაიმე საოჯახო ნივთი („ახლა“). პოეტ ქალს უხარია, რომ შორეული მეგობრები, რომლებიც აჭარას ეწვივნენ, გაოცებული დარჩნენ, როცა ვერსად დალანდეს ჩადრიათ ქალი. მათ განუმარტეს, რომ ჩადრი მხოლოდ მუზეუმში შემოინახა, ჩოკორც „ქალის სამასი წლის მწუხარება შავი“ („უკრაინელი სტუმრები“).

ძირითადად ცვლილებებმა, რომლებიც აჭარელი ქალის ყოფაში მოხდა, განაპირობეს მისი გამოსვლა ცხოვრების ფართო გზაზე და, ბუნებრივია, ნანა გვარიშვილის პოეტური ჩანგი მთელი გატაცებით უმღერის მშობლიური კუთხის ქალებს, რომლებმაც შრომითი თავდადებით თუ საბრძოლო შემართებით ასახელეს არა მარტო აჭარა, არამედ მთელი საქართვე-

ლო. უაღრესად გულწრფელი პატრიოტიზმი უძღვნა მან სოციალისტური შრომის გმირებს ასმათ ჯიჯაეაძეს, ნათელა ჩიღუბაძეს, ბედრიე მახაძეს, სამამულო ომის დროს დნებრის გადალახვისას გმირულად დაღუპულ პურიე ანანიძეს, სხვებს და მათი სახით თვალსაჩინოდ გვიჩვენა „უჩინაროთა“ სულიერი სიმდიდრე და სიღამაზე, მაღალი მორალური თვისებები და ზნეობრივი სისხეტაცე. პოეტს გულწრფელად ახარებს მათი ყოველი წარმატება, გული სიამაყით ევსება, რომ დღეს აჭარელმა ქალმა მხარი გაუსწორა საქართველოს სხვა კუთხის ქალებს, ხოლო მეორე მხრივ, განაგრძეს თავის სახელოვან წინაპართა, სამშობლოს თავისუფლების, ქართველობის შენარჩუნებისათვის მებრძოლ ქალთა გმირული ტრადიციები. თავის დროზე ეს სწორად შენიშნა დოც. ნელი დუმბაძემ, რომელმაც ნანა გვარიშვილის წიგნის „ზღვა და სიყვარული“ რეცენზიაში „პატრიოტული პოეზია“ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ „თუ აჭარელმა დედამ მშობლიური ენა და ჩვეულებებით გადაუტრიალა შთამომავლობას, ჩვენი ეპოქის ბედნიერი ქალები შრომისა და ბრძოლის ფრონტებზე უბადლო გმირებით უბასუხებენ წინაპართა ღვაწლს“.1 პოეტს მიაჩნია (და სამართლიანადაც), რომ აჭარელი ქალის ყოველი წარმატება შრომასა თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების სარბიელზე ორმაგად სასიხარულოა, რადგან იგი მოიპოვა იმ მრავალტანჯული კუთხის მკვიდრმა, სადაც საუკუნეთა მანძილზე მძვინვარებდა მუსლიმანური რელიგია, რომელიც საშუალებას არ აძლევდა ქალს გამოემყდევნებინა თავისი ნიჭი და უნარი, ლაფში სვრიდა მის ადამიანურ ღირსებას.

როდესაც განახლებულ აჭარას და თავისუფალ, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დაწინაურებულ აჭარელ ქალს ხედავს, ნანა გვარიშვილი მთი უფრო მწვავედ განიცდის, რომ ჩვენს ყოფას ჯერ კიდევ შე-

მორჩა წარსულის ზოგიერთი მანვე გად-
მონაშთი. პოეტი გადაჭრით ილაშქრებს
ქალის დამცირების, მისი ადამიანური ღი-
რსების შელახვის სულ უმცირესი გამოვ-
ლენების წინააღმდეგაც კი. ამ მხრივ გან-
საკუთრებით საგულსხმოა დიდი საზო-
გადოებრივი ჯერადობის ლექსების ცი-
კლი „ჩადრების ჭიკოვინა“. ეს არის ცი-
კელური მღელვარე ღირსეული მონოლო-
გები, რომლებიც ამხილებენ და გმობენ
წარსულის მანვე ადამ-ჩვეულებებს, ძვე-
ლი ყოფის გაუმართლებელ გადმონაშ-
თებს. კერძოდ, პოეტი ქალის სამართლიან
გაკვირვებასა და სინანულს იწვევს, რომ
ჩვენს დროში, მართალია, აქა-იქ, მაგრამ
მანაც გვხვდებიან ჩადრიანი ქალები.

„შორეულ სოფელში კვლავ რატომ შე-
გხვდი ჩადრიანს? — ასეთი ეპიგრაფით
იწყებს ნანა გვარამიშვილი ლექსს „ჩამოვი-
ცილოთ ადამი ძველი“ და ჩადრიან ქალს
მოუწოდებს დაგმოს ძველი ჩვეულება,
დაგმოს ბრმა მორჩილება. ასე იყო სამას
წელიწადს, მაგრამ არ უნდა იყოს ახლა,
ჩვენს დროში, როცა ყოველი დღე გვაახ-
ლოებს კაცობრიობის სანუკვარ მიზან-
თან — კომუნიზმთან. დღეს წრომშიც მო-
წინავე ყოფაშიც მოწინავე უნდა იყოს.
თავისუფალ საბჭოთა ქალს არ შეშვების
ჩადრი, დრომოკმეული და მანვე ადამის
ერთგულება. ძველი, არაქანსალი ადამ-
ჩვეულებების წინააღმდეგ რომ ილაშქ-
რებს, პოეტს, ბუნებრივია, ანტიერესებს
ვისი მიზეზითაა, რომ დღემდე შემოგვრჩა
ისინი, ვინ არის ამაში დამნაშავე? ჩვეუ-
ლებრივ ამბობენ, თითქმის ქალებს თეი-
თონ სურთ ატარონ ჩადრი, თითქმის მათ
არ უნდათ გამოჩნდნენ სტუმართან სუფ-
რაზე, ლხინში თუ ჭირში. ზოგ შემთხვე-
ვაში შეიძლება ასეც იყოს, მაგრამ განა
ყოველთვის ასეა? განა არ არიან მამაკა-
ცები, რომლებიც აიძულებენ ქალებს ატა-
რონ ჩადრი, მტკიცედ დაიცვან გარდასუ-
ლი მანვე ადამები? ანდა რატომ გადაჭ-
რით არ სთხოვენ ისინი თავის დედებს,
დებუს, ცოლებს, შვილებს უარყოფ ძველი
ყოფის გადმონაშთები?

ლექსში „საყვედური სახლიკაცებს“ ნა-
ნა გვარამიშვილი იგონებს ლხინს, რომე-
ლიც მოყვარემ გაუმართა, და დიდი გუ-
ლისტკრილობით წერს, მასპინძელი მამა-
კაცი არავითარ უხერხულობას არ გრძნო-
ბდა, თვითონ რომ ემსახურებოდა სუფე-
რას, გაჰქონდა თევზები, შემოჰქონდა ახა-
ლი კერძები, მისი მეუღლე კი არსად ჩან-
და, სტუმრებთან არ გამოდიოდა. იგი
ვერ გრძნობდა, „რომ მის სუფრაზე ყვე-
ლაფერიც, აკლია ცოლი, კარს უკან მდგა-
რი“. მხოლოდ მამინ, გვეუბნება პოეტი,
როცა თვითელი ქმარი, მამა, მამა თუ
შვილი ამას იგრძნობს, როცა არა მარტო
ყველა ქალი, არამედ უკლებლივ ყველა
მამაკაციც დაგმობს ჩადრსა და წარსულის
სხვა გადმონაშთებს, საბოლოოდ გაქრე-
ბა ძველი ადამ-ჩვეულებები. ასეთია ნა-
ნა გვარამიშვილის რწმენა და, ვფიქრობთ,
იგი სასვებით მართალია. ქალთა შეგნების
სრული გათავისუფლება წარსულის და-
ნალექებისაგან მარტო მათი პირადი საქ-
მე კი არ არის, არამედ მთელი ჩვენი სა-
ზოგადოებრიობის ღვიძლი საქმეცაა.

დიდი ადგილი უკავია ნანა გვარამიშ-
ვილის პოეზიაში ისეთ „ქალურ“ თემასაც,
როგორიცაა შვილისა და თქანის საყვე-
რულო, დედისა და მეუღლის განცდები,
მისი ფიქრები და გრძნობები. ლექსების
ციკლში „მეტყველების ჯღერტულზე“ იგი
თითქმის ხელშესახებად გვიჩვენებს, თუ
რა განუზომელი სიხარული შეაქვს საბ-
ჭოთა ადამიანის ცხოვრებაში ბავშვს, რა
სიმიდირე, რა საამაყო გყავდეს შვილე-
ბი და ზრდიდე მათ, უნერგავდე მალალ
ზნეობრივ თვისებებს. ლექსების ამ ციკლ-
ში ბევრი კარგი ლექსია, მათ შორის „პი-
რველ აპრილს დიბადე“, „სიმიდირე არ
არის განა?“, „მერე როდის, პატარაო!“,
„ჩემო ბიჭო“ და სხვ. მაგრამ ნანა გვარა-
მის პოეზიის ნამდვილ შედევრად უნ-
და ჩაითვალოს „მაცურის მოლოდინში“,
რომელიც პოეტმა ლექსების უკანასკნელ
კრებულში „დიდინებს ერთი ღიღილო“
გამოაქვეყნა. ეს ორსტროფიანი ლექსი
ორიგინალურია თავისი ჩანაფიქრით და

გამორჩევა განცდის სიხლით. აბა, ვინ არ იცის, რომ ქალიშვილის გათხოვება, ქორწილი — ეს ნამდვილი სიხარული და ბედნიერებაა, მაგრამ პოეტმა — დედამ მას სხვა კუთხით შეხედა და სიხარულს ცრემლი შეურია, იმ ოჯახის ცრემლი, რომელსაც სამუდამოდ ტოვებს დედოფალი. „ვოგოს მართმევნ მამხალის სროლით“, ამბობს თვალცრემლიანი დედა: რა თქმა უნდა, ბან მშვენიერად იცის, რომ აქ ცრემლი უადგილოა, მაყრიონს ღიმილით უნდა შეხედეს, როგორც ამას „წესი მოითხოვს“, მაგრამ რა უყოს მშობლის გულს, რომელსაც ემიმება და ვერ შეარავებია შვილთან განშორებას? იგი იძულებულია გულშივე ჩაიკლას სიმძიმის გრძნობა, სტუმრებს მხიარული ეჩვენოს. თუ არ ეცდებით, ქართულ საბჭოთა პოეზიაში დედის განცდის ასეთი გაორება, სიხარულისა და ნღველის ასეთი თავისებური შერწყმა პირველად ნანა გვარიშვილმა გადმოგვცა და გადმოგვცა გულწრფელად, შინაგანი სიტბოთი და ადამიანური უბრალოებით.

გულწრფელობა, შინაგანი სიტბო და სათუთი მგრძნობელობა ჩანს ნანა გვარიშვილის სატრფიალო-სამიჯნურო ლირიკაშიც. პოეტი ქალის ინტიმი სპექტაკია და ამ ბოლო დროს როგორღაც სევდიანი, ნღველნარევი. მაგრამ ამ სევდას, ამ ნღველს იწვევს არა სატრფოს დაღატი, არა ეჭვი ან სიმორე, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, არამედ გარდასული ახალგაზრდობა. ნანა გვარიშვილის სატრფიალო პოეზიის ლირიკული გმირი უფრო წარსულით და მოგონებით ცხოვრობს, ვიდრე აწმყოთი. იგი შიშით შეცქერის თვითეთელ ახალ ნაოჭს სახეზე, თეთრი თმის თვითეთელ ღერს. რა არის ეს? სიბერე? „ჯერ რა დროსია, დიდება შენდა? აღრე არ არის განა?“ თითქმის აღრეა, მაგრამ სიბერის გარდუვალი მოახლოება იგრძნობა არა მარტო სახის ახალ ნაოჭსა და „თმებში თეთრი ზამბახის“ ბრწყინვაში, არამედ ყოველ ნაბიჯზე, ერთი შეხედვით, უბრალო წვრილმანშიც კი.

დრო იყო, ნღვლიანად იხსენებს ნანა გვარიშვილის ლირიკული გმირი ტრფო მარტო არსად ტოვებდა, არავინ წარმტაცისო, ახლა კი? „ახლა ზღვის პირას ლურჯი ნისლივით დავეხეტები მარტო“. აბა, ვინ დაიცავს იმას, ვის დასაკუთრებასაც არავინ არ ეცდება? „სიცოცხლე კენჭიც არა ყოფილაო“, დარდიანად დასკვნის ლირიკული გმირი და ჩვენც თანავგრძნობთ მას, ადამიანს, ოდესღაც ყველას თვალს რომ სტაცებდა, დღეს კი თითქმის ვერავენ ველარ ამჩნევს. ეს გულანდილი აღსარება, ეს წუხილი და „უფოთლობის“ მოლოდინი მწვავეა, ტკივილების შემცველი, მაგრამ უარესად ადამიანური და იგი გვცხიბლავს თავისი სიმართლით, თავისი პირდაპირობით.

და მაინც, ხდება თურმე, რომ სიყვარული „წელთა თვალდმართშიც“ წამოეწევა ადამიანს. ნანა გვარიშვილის ლირიკულ გმირსაც გაჰყარა თავისი ფრთა ამურამ სწორედ მაშინ, როცა ეგონა, ყველაფერი წარსულშიაო. სიყვარულის ნიშნად მას მიაჩნოდა წითელი ვარდი, მაგრამ ამ ნაგვიანებმა ყურადღებამ როდღა აღაფრთოვანა, მხოლოდ შეაყრთო იგი. „რომ მოსულიყავ ათი წლის წინათ, დაგიკონცინდი თითებს და ყვავილს“, გულწრფელად აღიარებს ის და უარყოფს შეთავაზებულ გრძნობას, რადგან სიყვარულისათვის ასაკგადაცილებულ მანდილოსნად (ბანოვანად, როგორც პოეტი წერს) მიაჩნია თავი: „ამ ბანოვანი გახლავართ ახლა და თმებში თეთრი ზამბახი ბრწყინავს“, როგორც ეხედავთ, პოეტი არ ეთანხმება დიდ პუშკინს — სიყვარულს ყველა ასაკი ემონებაო და ფიქრობს, რომ ყველა ხილს თავისი დრო აქვს. აქ იგრძნობა ერთგვარი შეხვედრა ვალაკიონთან, მისი ცნობილი ლექსის რემინისცენცია, თუმცა პოეტი ქალი სხვა ასპექტში ცდილობს გადაწყვიტოს მისი თემა.

თუ ქალ-ვაყის ტრფიალს თავისი დრო აქვს, სიყვარული, როგორც ადამიანური გრძნობა საერთოდ, როგორც სიძულვილის ანტიპოდი და სიკეთის კონკრეტული

გამოხატულება, პოეტი ქალის რწმენით. მუდამ — ყოველთვის და ყველგან უნდა გვინათებდეს გზას და ძალას გვაბუთებდეს, როგორც ლევენდარულ ანთოსს დედა შიშასთან შეხება. ჩვენი სოციალისტური სინამდვილის სიდიადე ისიც არის, რომ წინააღმდეგ კაპიტალიზმისა, რომელიც ყოველ ნაბიჯზე წერგავს სიძულვილს და თიშავს ადამიანებს, სოციალიზმში ადამიანთა ურთიერთობაში ამკვიდრებს სიყვარულს, ხელს უწყობს ბოროტებისა და მტრობის აღმოფხვრას.

საბჭოთა ადამიანების მეგობრული, სიყვარულით გამთბარი ძმური ურთიერთობის, საბჭოური თანაცხოვრების ქებათა ქებად გაისმის ნანა გვარამიშვილის პატარა, მაგრამ შთაგონებით შექმნილი ლექსი „მეზობლის ჭერი“. მასში თითქმის ყველაფერი ტრადიციულია, ცალკეული გამოთქმებიც კი („ღამე მშვიდობის“, „ცხრა ანგელოზი გწყალობდეს მუდამ“), მაგრამ იგი მაინც საცხებით თანადროულად ჟღერს. ეს იმიტომ, რომ წინათ ნამდვილი კეთილმეზობლური ურთიერთობა უბირატესად იდეალი იყო, დღეს კი ხორცშესხმულ სინამდვილე, ერთი მეზობლის ბედნიერება არ ემუქრება მეორისას. პირიქით. „შენ თუ არ გიჭირს, მაშინ მე ტკბილად და უღარდელად ღამეძინებაო“, ამბობს ერთი მეზობელი მეორეზე და ასეც არის. ნამდვილი საბჭოთა ადამიანი არ შეიძლება სხვანაირად ფიქრობდეს, სხვანაირად გრძნობდეს. ადამიანი მხოლოდ მაშინ არის ამ მაღალი სახელის ღირსი, როცა იგი თავისთვის კი არა, სხვებისთვისაც ზრუნავს, თავის პირად ბედნიერებას არ გამოყოფს კოლექტივის, ხალხის საერთო ბედნიერებისაგან. ეს არის საბჭოური ყოფის, საბჭოური თანაცხოვრების გრანტიცხებული საფუძველი, რომელზეც ხარობს ჰუმანიზმი, მილიონთა ნამდვილად ძმური და ნამდვილად მეგობრული ურთიერთობა.

ჰუმანიზმსა და სიყვარულს უკავშირებს ნანა გვარამიშვილი თანამედროვეობის ერთ-ერთ უდიდეს სახალხო მოძრაობას —

მშვიდობისათვის ბრძოლას. **დემეტრე მანუჩი**
„მშვიდობის დიდ ნათელ გზებზე“
გავიმარჯვოთ“ იგი კაპიტალისტური ქვეყნების ქალებს მხურვალედ მოუწოდებს თავისი ხმა შეუერთონ მშვიდობისათვის მებრძოლი ყველა კეთილი ნების ადამიანის ხმას და ერთ უძლეველ ძალად შეკავშირდნენ. მხოლოდ მაშინ, ამბობს პოეტი, როცა მშვიდობისათვის ბრძოლაში ჩაებმებიან დედამიწის ყველა კუთხის ქალები, ომი დამარცხებულ იქნება და ქვეყნად დამკვიდრდება დიდი ხნის ნანატრი ხალხთა მეგობრობა. ყველაფერი ეს კარგია, ლექსის იდეა კეთილშობილური და საკაცობრიო მნიშვნელობისაა, მაგრამ ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ იგი ორიგინალობით არ გამოირჩევა და მშრალი, უემოციო დეკლარაციულობით სცოდავს. სულ სხვაა ნანა გვარამიშვილის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოები „მეაყენე“. მშვიდობის თემა იმდენად პოპულარულია საბჭოთა პოეზიაში, მასზე იმდენი ლექსი დაიწერა, რომ ძნელია რაიმე ახალი თქვა, ახალი კუთხე მიაგნო, ან თავი დააღწიო უნებურ რეჰანიცენციას. პოეტი ქალის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ „მეაყენეში“ მან ყველა ეს სიძნელე გადალახა და შექმნა ფრიალ ორიგინალური ლექსი, რომელიც გვხიბლავს განცდის უმუშალობით და გულწრფელობით, შინაგანი წვითა და ცხოვრებისეული სიმართლით. სამართლიანად წერდა მაყვალა მრეველშვილი, რომ ნანა გვარამიშვილის პოეზიაში „განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ლექსი „მეაყენე“, რომელშიც შესანიშნავად არის გადმოცემული საბჭოთა მოქალაქის მაღალი პუმაწერობა“.¹

„მეაყენე“ სიუჟეტური პატარა ლექსია. იგი იწყება დედობის სიხარულის აღწერით და როგორღაც მოულოდნელად, მაგრამ შინაგანი კანონზომიერებით, პატარა არსების გაჩენას უმუშაოდ უკავშირდება მშვიდობისათვის ბრძოლა. მოხუც მეაყე-

1 „ლიტერატურული გაზეთი“, № 28, 1953 წ.

ნეს ეკითხებიან, სურს თუ არა მშვიდობა, თუ სურს, ხელი მოაწეროს მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს მოწოდებაზე. ხელო-სანს, რომელსაც წუთითაც კი არა აქვს მოცლა და აკვანს ისე არავის გაატანს, რომ არ დალოცოს, აკვირებს ეს შეკითხ-ვა. „რად შეკითხებით, აკვანში მყოფთა წმინდა ღმერთი ჩემი ფიცია“, ამბობს იგი და დასძენს:

„ჩემს აკვნებს, ბაღთა პატარა ბინას,
რომ არ შეეხოს სიკვდილის ცელი,
რამდენ მტრედს იმ ჩემს აკვნებში.
სძინავს,

მსურს მოვაწერო იმდენჯერ ხელი“.

ამ ბოლო დროს ნანა გვარიშვილი ხში-რად და ბევრს წერს ბუნებაზე. „გაზაფ-ხულის მინიატურები“, „ლეჩხუმური ლა-მეები“, „შემოდგომის ეტიუდები“, „გა-ზაფხულის ავიდო“ — აი ლექსების ოთხი ციკლი, რომლებშიც სცადა დავებათა სა-ქართველოს ბუნების პეიზაჟები, მოეცა მისი ფერად-ფერადი სურათები. პოეტი ქალისათვის ბუნება უპირველეს ყოვლი-სა ვარდ-ყვავილების სამეფოა და იქ, მის წიაღში, ეძებს და პოულობს მშვენიერს, ტკბება მისი სილამაზით, ნაკადულებს ჩუჩბულით, ჩიტების ყლუჩბულით, მინდ-ვრის ყვავილების სურნელით, მშვიდი, წყნარი ზღვის შრიალით. მას არ უყვარს და აკრთობს მრისხანე ბუნება. აღელვებ-ული ზღვა, მქუხარე ჩანჩქერები და აღი-დებული მდინარეები. იგი არც პანორა-მას ეტანება და ამჯობინებს მინიატურას. ეტიუდს, რომლებშიც მისი პოეტური შთაგონება ლაღად და თავისუფლად, უშ-შრად გრძნობს თავს.

ნანა გვარიშვილის ბევრი ლექსი ბუნე-ბაზე წმინდა პეიზაჟურია, მას აინტერესებს მხოლოდ სურათი, ბუნების სილამაზე თავისთავად. მათგან უპირველესად უნდა მოვიხსენიოთ „პატარა ნისლი“, თუნდაც იდიოტომ, რომ მასში შესანიშნავი მხატვ-რული სახეა. ნისლის პატარა ფთილას, ხეამლის მთას რომ ნათელივით დასდგო-მია, პოეტი ქალი ადარებს გოგონას აეთრ ლეჩაქს — „ხომ არ ხარ გოგონს თავსაზუ-

რავი, დაუკარგებარ მთებში ეგებია...“
ვისაც უნახავს მთაში პატარა „ნისლი“,
ღრუბელივით მოფარფარე, დაფუჭილი,
ბა, რომ მისი შედარება გოგონას ლეჩაქ-თან მარჯვე, ოსტატური შედარებაა და პოეტი გვაწვდის კარგ, დასამახსოვრებელ მხატვრულ სახეს. წმინდა პეიზაჟური ჩა-ნახატებია შავი ზღვისადმი მიძღვნილ ლე-

ქსებშიც, მაგრამ უფრო ხშირად ნანა გვა-რიშვილს ბუნების სურათებში შეაქვს თავისი განწყობილება, ზოგჯერ უაღრესად ინტიმური, ზოგჯერ კი საზოგადოებრივი.

თავის მხრივ, ინტიმური განწყობილე-ბა, რომელიც ბუნების სურათებში შე-აქვს ნანა გვარიშვილს, ორსახოვანია: ერთი გამოხატავს აღამიანისა და ბუნე-ბის, მეორე — თვით ბუნების ცალკეულ კომპონენტთა ურთიერთობას, მაგრამ ორივე შემთხვევაში პოეტი, იშვიათი გა-მონაყლის გარდა, მხოლოდ სიყვარულს ხედავს — თითქმის არც ბუნების შიგნით, არც აღამიანსა და ბუნებას შორის არ არსებობდეს რაიმე წინააღმდეგობა, გან-წყობილებათა კონტრასტულობა. მაშინაც კი, როცა ბუნება დრადის აღმძვრლად ეჩვენება, პოეტი ისევ ბუნების წიაღში ეძებს განკურნებას, თავშესაფარს:

„გაზაფხულმა დარდი იცის,

ცამ — ღრუბლების ქარავენები,

ჰოდა, საღდაც ვადვიკარგოთ,

გავიშალოთ კარავები.

ლურჯი, ლურჯი იის კონა

კარზე აბრად ჩამოვიცილოთ,

მოვირბინოთ ჭვაცილები, —

შენ რას გვეტყვი,

მწვანე ველო?

ნუ მაღარდებ, სასურველო,

ჰო, გავიქცეთ, ცისკრის ცრემლით

წამწამები დავისველოთ“.

თვითონ პოეტი საოცარი სინაზით ეკი-დება ბუნებას. იგი შემკრთალი შეპყუ-რებს, როგორ დაფარფარებებს პეპელა ნა-მიან ყვავილებს და, როგორც დედა ანც შვილს, აღერსით აფრთხილებს: „გვარდზე ნამია, დამისველდები, კრელო პეპელა-

მეთქი“. მას შიში იპყრობს, როცა ხე-
დავს, თუ როგორ შემოკრა ლურჯ ლე-
ვარდებს მერცხალმა ფრთა და, თითქოს
დღა საშინელ განსაცდელში ხელდავდეს
შვილს, ისე შემფთოებული წუხს: „ღმერ-
თო, არ კი ჩამოვარდეს, — დაეიდა ცას
მერცხალი“. ბუნებაც, თავის მხრივ, სი-
ყვარულით ეკიდება ადამიანს, ეალერსე-
ბა, ეფერება, თანაუგრძნობს და გრძნო-
ბათა ამ პარმონიულობას არაფერი არღ-
ევებს. წვიმაც კი ნეტარებად ეჩვენება ზო-
გჯერ ნანა გვარიშვილის ლირიკულ გმირს,
მით უფრო, თუ... საღალღობო ლექსში
„წვიმიან ღღეს“ პოეტი აღწერს, როგორი
მერები დააცხრა ქალაქს, ქუჩები ერთბა-
შად ტბებად იქცა, სოკოებივით ყველგან
გამოჩნდა ქოლგები, მაგრამ არც წვიმა,
არც მეხი არ აწუხებს შეყვარებულ გო-
გობიჭს, პირიქით, მათ უნდათ სულ წვი-
მდეს და წვიმდეს: „ბიჭი გოგონას ქოლ-
გაში შეძვრა, ღმერთო, აწვიმე, ცას უწყო
ლოცვა. იქვე გვირილებს რატომღაც შე-
რცხვათ, — ხომ არ დაუწყო ნეტავი კო-
ცნა?!“ ეს მსუბუქი იუმორი, რომელიც
ლექსში თავისთავად იჭრება, სიცხოვე-
ლეს, ადამიანურობას მატებს ნაწარმოებს
და ხაზს ჭსევანს, რომ ბუნების ყოველ
მოვლენას სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ
ადამიანები: ზოგისათვის კარგია, ზოგისა-
თვის ცუდი, ყველაფერი დამოკიდებულია
დროსა და გარემოებაზე, აღქმელის გან-
წყობილებასა და მისწრაფებაზე.

არანაკლებ საინტერესოა ნანა გვარი-
შვილის ლექსები ბუნებაზე, გამსჭვალუ-
ლი საზოგადოებრივი ცხოვრების პათო-
სით, მოქალაქეობრივი განწყობილებით.
განსაკუთრებით საგულისხმოა სამი პატა-
რა ლექსი „მოაწმინდის დილა“, „ნუ, ნუ
ქიკიკებ, პატარა ჩიტო!“, „მოაწმინდის
გზებო!“. მათში პოეტი მოაწმინდის წარმო-
ვდიდგენს როგორც უწმინდეს ადგილს სა-
ქართველოს ბუნებაში, სახელოვან ადამი-
ანთა საენეს, იქ მღუშარება და სიჩუ-
მეა, მაგრამ ამ მღუშარებასა და სიჩუმე-
შიც თითქოს ისმის მოაწმინდის უტყუ-
მკვიდრთა მგზნებარე გულისცემა. და, ბუ-

ნებრივია, ყველა, ვინც ამ წმინდა ადგილს
მოინახულებს, უნებლიეთ იმსჯელებს
„იღუმალი კრძალებით“, ენით გამოთქმუ-
ლი პატივისცემის გრძნობით ადამიანეზი-
სადმი, რომლებიც აქ განისვენებენ და
რომლებმაც განადიდეს საქართველო —
ჩვენი საყვარელი სამშობლო. ძლიერ გა-
რბად, მეტად ფაქიზი დეტალებით გვა-
გრძნობინებს პოეტი ამ კრძალებს, ამ მო-
რიდებას. „დადუმებულან დიდი გულემა,
შენ ღელვას ბედავ, პატარა გულო?“ —
გაკვირვებით მიმართავს იგი საკუთარ
გულს და ასეთი ნატიფი დეტალით შესა-
ნიშნავდ გვაგრძნობინებს განცდის სი-
დიადეს, ადამიანს რომ იპყრობს მთაწმი-
ნის პანთეონში. ან კიდევ — ვის არ სურს
მოისმინოს ჩიტუნების ვალობა-ჭიკიკი,
მაგრამ აქ, მოაწმინდაზე, პოეტ ქალს იგი
სავსებით უადგილოდ, თავხედობადაც კი
ეჩვენება: „ჭიკიკის ნუ იწყებ, პატარა ჩი-
ტო, ჩუ, ჩუმად-მეთქი, ბუბულებს სძი-
ნავთ!“ მართლაც, რომელი ფრთოსნის
ჭიკიკი მოგვიბოლავს ისე, როგორც ნი-
კოლოზ ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის,
ვაჟას, ვალაკტიონის პოეზია! სწორად
თქმულა, ბუბულების ზეივანში ჩიტს
საქმე არა აქვს.

მეტად შთამბეჭდავია ნანა გვარიშვი-
ლის ერთი უსათაურო მინიატურა, რომელშიც მიღწეულია დიდი იდეური გან-
ზოგადება. სავსებით მშვიდ, უშფოთ-
ელ ზღვის პეიზაჟს აქ ენიჭება თითქ-
ოს სრულიად უცხო დანიშნულება —
იგი ემსახურება განიარაღების, მშვიდო-
ბის საკაცობრიო იდეის მხატვრულ გა-
მოსახვას. და სწორედ ამ „უცხოობაში“
არის პოეტური სილამაზე და მადლი:

„თოლია ფრინავს პორტთან სულ
ახლოს,
კრთიან ტალღების მწვანე სერები,
გემუდარებით, არ დამანახოთ
ზღვაზე პირქუში კრეისერები!“

შესანიშნავი ადამიანები, მრავალფერა-
დი და ულამაზესი ბუნება კანონზომიერად
აღძრავენ პოეტი ქალს გულში სამშობ-
ლოს, მშობლიური კუთხის — აქარის სი-

ყვარულის გრძნობას. პოეტს თავდავიწყებით უყვარს აჭარა. „შემოგვიტყვიებ, მუდამ გიგალობ, გულგასაზარო“, — მიმართავს მას და არწმუნებს, „შენი სიტუაციის ტყვე ვარ მარადისო“. მაგრამ ნანა გვარიშვილის სიყვარული აჭარისადმი იგივე საქართველოს სიყვარულია და არაფერი აქვს საერთო კუთხურ პატრიოტიზმთან, არ შეიცავს განკერძოებულობის, თავის თავში ჩაყვრის ნატამალსაც კი. მახსოვს, ერთმა ინტელიგენტმა პოეტ ქალს უსაყვედურა, ლექსების ციკლს „აჭარელი ქალიშვილები“ რად უწოდებო. ეს კუთხურობაა, ხომ არც ერთი ქართველი პოეტი არ დაწერს ლექსებს „იმერელი ქალიშვილები“, „კახელი ქალიშვილები“. მართალია, ჯერ არავის დაუწერია ლექსების ასეთი ციკლი და არც არის აუცილებელი, რადგან იმერელი თუ კახელი ქალის ბედი თითქმის არაფრით არ განსხვავდება ქართველი ქალის ბედისაგან საერთოდ. მაგრამ აჭარა არც კახეთია და არც იმერეთი, მან განსხვავებული ისტორიული გზა გაიარა და პოეტ ქალს არ შეუძლია უგულვებელყოფის იგი, პირიქით, მოვალეა ზახი გაუსვას, თუ რა ტკივილების, რა მსხვერპლის ფასად მოიპოვა აჭარამ დღევანდელი ბედნიერება.

ამ შემთხვევაში მთავარი ისაა, რომ ნანა გვარიშვილისათვის აჭარა არა მარტო მშობლიური მხარეა, სადაც დაიბადა და გაიზარდა, სადაც მამა-პაპათა საძვლე ეგულება, არამედ ქართველი ხალხის „ჭირსა შიგან“ გამაგრების, მისი სულიერი მხნეობისა და სიმტკიცის განსახიერებაც. მას უყვარს აჭარა იმიტომ, რომ მთელი სამი საუკუნის მანძილზე დედა-სამშობლო საქართველოს მოწყვეტილი, ხშირად მარტოდმარტო, თავდადებით ებრძოდა თურქ დამპყრობლებს, არ დანებდა ძლიერსა და გერაგ მტერს, ხმალი არ ჩავაგო და, თუმცა ბევრი სისხლი დაღვარა, ბევრი სიცოცხლე ზეარაკად მიიტანა სამშობლოს საკურთხეველზე, მაგრამ მაინც შეინარჩუნა ქართული სული, მშობლიური ქართული ენა, ბევრი ეროვნული ზნე-

ჩვეულება და საქართველოს ბოლომდე ერთგული დარჩა. პოეტ ქალს უხარია, რომ აჭარა კვლავ საქართველოა, რომ „ვაშლოვანი კვლავ ვაშლოვანია“ და ხალხის ყოფიდანაც განიდევნა თურქთა ბატონობის უკანასკნელი კვალი — ის ალათ-ჩვეულებანი, რომლებიც ძალით დანერგილ მაჰმადიანურ სარწმუნოებას შემოჰყვა და საესებით უცხო იყო ქართველობისათვის.

ყველაფერი ეს ნათელყოფს, რომ ნანა გვარიშვილის პატრიოტიზმი კუთხური კი არა, ეროვნული საბჭოთა პატრიოტიზმია. აი რას სწერდა მხოტუი მკითხველს სამსონ ჩხაიძე გურიიდან პოეტ ქალს: „ერთხელ წავიციებ ლექსი: „ვაშლოვანი კვლავ ვაშლოვანია“. ეს ლექსი ხელიხელთ საგომანებელი დარჩა. ზან ერთმა წაიკითხა, ზან მეორემ და მესამემ... და არ ვიცი როგორ, ბოლოს დამეკარგა. მე არ შემიძლია გადმოგცეთ ის განცდა, რა აღფრთოვანება მე მაშინ განვიცადე, ამ ლექსის წაკითხვის დროს. რა იქნა ასეთი „ვაშლოვანი კვლავ ვაშლოვანიაში“, რომ თითქმის საქართველოს მწერლებში ასეთი მომხიბვლელი რამ არ მენახოს? მინახავს და ხშირად სიხარულის ცრემლებიც მიფრქვევია, მაგრამ „ვაშლოვანი კვლავ ვაშლოვანია“ თითქმის ყველაზე მაღლა იდგეს...“ რატომ? „ახლა მე, — წერს ჩ. ჩხაიძე. — ეჭვი არ მეპარება, რომ დაკარგული შვილი დაუბრუნდით მშობლებს. და ჩემდა სავალალოდ ჩემი ენა უძლურია თქვენ შეგაფასოს სათანადოდ“. რიგითი მკითხველის ეს წერილი, ვფიქრობთ, ძლიერ დამახასიათებელია და ექვს არ ტოვებს, რომ ნანა გვარიშვილის პატრიოტული პოეზია გულში წვდება ყველა ქართველს, სადაც არ უნდა ცხოვრობდეს იგი, გურული იქნება, ქართული თუ სვანი.

„მთები ვაჟკაცს ჰგავს ბეჭებში,
ბარი — ნაზ ასულს ნარნარას,
ქართლის ბაჯაღლო ბეჭედში
ზურმუხტ თვალისა ჩამჯდარა“.

აი ასეთ აჭარას — ქართლის ბაჯაღლო ბეჭედში ჩამჯდარ ზურმუხტის თვალს

ხელაგს ნანა გვარიშვილი, ასეთი აჰარა უყვარს მას და მზრუნველობით თავს დაფრფვეინავს. და თუ მის პოეზიაში შეიგრძნობა ისტორიზმის სიჭარბე, ეს იმიტომ, რომ წარსულისა და აწმყოს დაპირისპირებით უფრო მკაფიოდ, უფრო რელიეფურად წარმოაჩინოს დღევანდელობის სიღრმე. მართალი იყო ბელეტრისტი და კრიტიკოსი ილია რურუა, როცა ნანა გვარიშვილის წიგნის „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილები“ რეცენზიაში „ლირიკული სიმღერები“ წერდა: „ხალხის ისტორიის... ამბულვებელ ფაქტს ავტორი წარმოგვივანდელობასთან მჭიდრო კავშირში... პოეტი განახლებული აჰარის სოფლის დღევანდელ ყოფას უნარიანად უპირისპირებს ძველს“.¹ მაშასადამე, ნანა გვარიშვილის „ისტორიზმი“ თანამედროვეობის გამოსახვას ემსახურება და მის პოეზიაში მთავარი, წამყვანი სწორედ თანამედროვეობაა, სოციალისტური სინამდვილე. „მის ლექსებში, — წერდა მსოფიანი ჟურნალისტი ანტონ კელენჯერიძე ნანა გვარიშვილის წიგნის „მზიური მხარე“ რეცენზიაში, — ასახულია ჩვენი სოციალისტური ყოფის მძლავრი მაგისტკმა. პოეტი უმღერის საბჭოთა ადამიანების დიდ შრომას. ყოველი ლექსი გაუღენთილია საბჭოთა პატრიოტიზმის ღრმა და წრფელი გრძნობით“.² ასეც არის.

ამას მოწმობს პოეტი ქალის არა მარტო ის ლექსები, რომლებიც უკვე განვიხილეთ, არამედ ბევრი სხვა ლირიკული სიმღერაც („კოლექტივის ყანა“, „ცოცხლობს ზოია“, „ჩვენი პალმა“, „ორი ლექსი მიჩურინზე“, „მერცხლის ბუდე“, „ზოია კოსმოდეშინსკიას დედაზე“, „ვოლგა-დონის მშენებელი“ და სხვ.). მათში საბჭოთა ცხოვრების არაერთი მშენებელი სურათია, რომლებშიც ჩანს კომუნისტების მშენებელთა შრომითი თუ საბრძოლო

გმირობაც და ახალი ადამიანის სულიერი სამყაროს სილამაშეც და სიმდიდრეც.

ფართოდ არის ცნობილი ნანა გვარიშვილის საბავშვო ლექსები და პოემები. აჰარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის დროს, რომელიც თბილისში გამართა 1957 წელს, პოეტების სექციის საგანგებო სხდომაზე ისინი განიხილა ცნობილმა დრამატურგმა და პოეტმა მარიკა ბარათაშვილმა. ნანა გვარიშვილის საბავშვო ლექსები, თქვა მან, „გვეხმარებიან ახალგაზრდობის აღზრდის საქმეში. ამ ლექსებში ნათელი ფერებითაა დახატული ბავშვის სათუთი სულის მოძრაობა, მისი გათვითცნობიერების პროცესი, მისი პირველი ნაბიჯები. მწერალი ხალისიანად აგვიწერს ბუნებას, გარემოს, სადაც პატარებს უხდებათ ყოფნა“.¹ მარიკა ბარათაშვილის მოხსენების ეს ძირითადი დებულებანი მთლიანად გაიზიარეს და ნანა გვარიშვილს, როგორც საბავშვო პოეტს, მაღალი შეფასება მისცეს ილია სიხარულიძემ, მაყვალა მრეწელიშვილმა და გრიგოლ ბერძენიშვილმა, რომლებიც სოცკით გამოვიდნენ იმავე სხდომაზე.

განსაკუთრებით პოპულარულია ნანა გვარიშვილის საბავშვო პოემა-ზღაპრები. როგორც ჩანაფიქრის სიღრმით, ისე მხატვრული სრულყოფით მათგან გამოირჩევა „ზღაპარი დედა ენაზე“. გადაუქარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ იგი თანამედროვე ქართული საბავშვო პოეზიის დონეზე დგას და მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოებია. შემთხვევითი როდი იყო, რომ მას ვრცელი აღფრთოვანებული რეცენზია მიუძღვნა ცნობილმა მეცნიერმა-პედაგოგმა და კრიტიკოსმა ვლადიმერ ზამბახიძემ „ლიტერატურულ გაზეთში“.

„ზღაპარი დედა ენაზე“ პატარა მკითხველებს აცნობს გამოჩენილი ქართველი პედაგოგის იაკობ გოგებაშვილის ღვაწლს, მის ფასაღუდებელ ამაგს ქართველ მოს-

1 „საბჭოთა აჰარა“, № 180, 1953 წ.

2 „ლიტერატურა და ხელოვნება“, № 36, 1950 წ.

1 „ლიტერატურული გაზეთი“, № 3, 1957 წ.

წავლეთა წინაშე, რომლებსაც მისცა შე-
სანიშნავი სახელმძღვანელო „დედა ენა“.
როგორც ვხედავთ, ზღაპრის თემა საკმაოდ
რთულია და მისი გადაწყვეტა დიდ სიყ-
ვარულს, დაჟინებულ და ბეჯით შრომას
მითითობდა. „ამ რთული ამოცანის დასა-
ძლევად, — წერს ვლ. ზამბახიძე, — ცხა-
დია, მარტო პოეტური ნიჭი და ლექსის
წერაში „ტექნიკური განსწავლულობა“ არ
მეწარიდა. ამისათვის საჭირო იყო კიდევ
სიმშრომლო ბუნდოვნობა, დაამიანური
სიყვარული ბავშვებისადმი, მისი პიროვნე-
ბისადმი. ჩვენ გვწამს, რომ ყოველივე
ამან შეაძლებინა ავტორს უმსუბუქეს, ფე-
რადოვან, ბავშვებისათვის აღვილად მი-
სწევდომ სიტყვიერ სამოსელში წარმოედ-
გინა ზღაპრის ის მხატვრული სახეები,
რომლებიც ერთნაირად საინტერესო და
მიმზიდველია არა მარტო პატარებისათ-
ვის, არამედ მოზრდილებისათვისაც. ეს
კი, როგორც ცნობილია, საბავშვო ნაწარ-
მოების სრულფასოვნობის პირველი და
მთავარი მაჩვენებელია“. ჩვენი მხრივ და-
ცემით, რომ ნანა გვარამიშვილის თვალსაჩინო
შემოქმედებითი გამარჯვება ნიშნულ-
ოვანწილად განაპირობა ქართული ხალ-
ხური ზღაპრის საუკეთესო ცოდნამ. მის
ბუნებაში ღრმად ჩაწვდომამ. პოეტი ქა-
ლი უნარიანად იყენებს საუკუთნეთა მან-
ძილზე დაგროვებულ მდიდარ ტრადიცი-
ებს. იგი ზღაპარს არ ტვირთავს მეორე-
ხარისხოვანი, არაარსებითი ამბებით, არ
ცდილობს დახლართოს ჭიუჭიტი, რის გა-
მიტ ნაწარმოების კომპოზიცია უბრალო
და პირდაპირია. სამაგიეროდ, პოეტი ხში-
რად, მაგრამ არა გადაჭარბებულად, იმე-
ორებს ცალკეულ ტეპებს, რითაც ხელს
უწყობს მასალის ათვისებას და ხაზს უს-
ვამს მთავარს, წყაყყანს, განსაზღვრულს.
ასეთი განმეორება ხომ ქართული ხალ-
ხური ზღაპრის ნიშანდობლივი თვისებაა!

ინტერესით მიიღო მკითხველმა „სახელმწიფო დოგმობაზე“. ბორჯომელი მკითხველი წერდა: „არ შემძლია არ გადმოგცეთ ჩემი გულწრფელი მადლობა თქვენ მიერ თარგმნილი წიგნის „ნარჩიტას“ გამო. ყველამკითხველი აღფრთოვანებულია ამ წიგნით და ჩვენ ყველანი უღრმეს მადლობას მოგახსენებთ“. სახელმწიფო ბანკის სიღნაღის განყოფილების კოლექტივის სახელით მკითხველი ე. ბარამაშვილი აქარის სახელგამის ღირეჭიას სთხოვდა: „გთხოვთ ჩვენი სახელით მადლობა გამოუცხადოთ რეზად ნური გუთნეთქინის რომანის „ნარჩიტას“ თარგმნისათვის ნანა გვარამაშვილს, რომლითაც შესაძლებლობა მოგვეცა გავცნობოდი მეზობელი ქვეყნის — თურქეთის ხალხთა ზნე-ჩვეულებას და ყოფაცხოვრებას. სასურველი იყო წიგნი გამოსულიყო დიდი ტირაჟით. წიგნის შესაძენად სოფლიდან სოფელში გადადიან და დაეძებენ“. არც ერთი ეს წერილი ჩვენ ვადაპარბებული არ გვეჩვენება. ასეთი მადლობა ნანა გვარამაშვილმა უთუოდ დაიმსახურა. „ნარჩიტა“ მართლაც მშვენიერი, პოეტური თარგმანია. გარდა ამისა, პოეტმა ქალმა ქართველ მკითხველს გააცნო ნაზიმ ჰიქმეთისა და სხვა თურქი პროგრესული პოეტების რამდენიმე ლექსი, ზოლო ამჟამად თარგმნის აზერბაიჯანელი საბჭოთა პოეტი ქალის აკიმა ბილურის ლირიკულ ლექსებს.

ქონება: „ბილიკს გადაუხვიეს, მინარნა-
რობს ბესირე, სანაქებო რგოლი ჰყავს,
თავდაღებით ზრდის გმირებს“.

* * *

უკვე მეოთხედი საუკუნეა ნანა გვარ-
იშვილი პოეტურ ასპარეზზე მოღვაწეობს.
ამ ხნის განმავლობაში მან ბევრჯერ გა-
მოსცადა შემოქმედებითი გამარჯვების
სიხარული და რა ვთქვით, თუ მარცხის
სიმწარეც იგემა — სიხარული მაინც გა-
ცილებით შეტი და ხანგრძლივი იყო. მთა-
ვარი ის არის, რომ მისმა პოეზიამ აღი-
არება პოვა, იგი შეიყვარეს მკითხველებმა,
რომლებიც ნანა გვარიშვილში სამართლი-
ანად ხედავენ ჩვენი გმირული თანამედ-
როვეობის ალალ მომღერალს.

წინ კიდევ დიდი გზაა, გასაყვებელიც
კოტა როდია და გეჯერა, რომ ნანა გვა-
რიშვილი, რომელსაც ერთ-ერთ მიძღვნა-
ში იოსებ გრიშაშვილმა „ახიზი პოეტესა“
უწოდა, მომავალში უფრო სრულყოფილ
ნაწარმოებებს შექმნის და მისი მხატვ-

რული სიტყვის წონა და საზოგადოებრივი
რეზონანსი განუხრელად გაიზრდება.

ნანა გვარიშვილი პირველი აჭარელი
პოეტი ქალია, პირველი მერცხალი, სამ-
შობლოს გაზაფხულს რომ შემოჰყვა. თუ
არა საბჭოთა სინამდვილე, მისი ნიჭი და-
იკარგებოდა, როგორც ათასობით ტალან-
ტი დაიღუპა თურქი დამპყრობლების სა-
მსწლოვანი თარეშის დროს აჭარაში. და
უნებურად გვაგონდება აწ გარდაცვლილი
მუშა-პოეტის პარმენ რურუას მშობლი-
ური საყვარული გამთბარი სტრიქონები
ლექსიდან „ხირხათის ყვავილი“, რომე-
ლიც მან ნანა გვარიშვილს მიუძღვნა:

„დღეს მესხეთი ფეხზე დადგა
მზის სხივებით მცინარე,
ბნელი ყოფა ბურანივით
გაქრა, აღარ მძვინვარებს,
სხვებთან ერთად შენც დასცალე
ნექტრით სავსე ფილა,
გაიხარე, რომ სამშობლომ
სიმი ავიწკრილა!“

საგო პალაქოკრია

ლიჩიკული ჟანრის სპეციფიკის ზოგიერთი საკითხი

უძველესი დროიდანვე მხატვრული ლიტერატურის ძირითად გვარებად მიჩნეულია ლირიკა, ეპოსი და დრამა. თვითეული მათგანი გვიჩვენებს ავტორის დამოკიდებულებას ცხოვრებისადმი, გარესამყაროსადმი, მაგრამ სხვადასხვაგვარად, სხვადასხვა გზით. ეს გარემოება ქმნის მხატვრული ლიტერატურის გვარებად დაყოფის საფუძველს.

მხატვრული ნაწარმოები ლირიკულია, თუ მწერალი თავის განცდებს, გრძნობებს, იდეებს უშუალოდ გადმოგვცემს და არა მოქმედი პირებისა და მათი ურთიერთობის მეოხებით, როგორც ეს ეპოსსა და დრამაშია. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ლირიკულ ნაწარმოებში, ეპიკურისა და დრამატულისაგან განსხვავებით, გამოხატულია არა გარესამყარო, არამედ ის გრძნობები და განცდები, რომლებსაც ეს გარესამყარო იწვევს პოეტში.

ლირიკული ნაწარმოების წაკითხვა ან მოსმენა ჩვენც განგვაცდევინებს მწერლის გრძნობებს. პოეტის გულისტივილი ჩვენც გვაწუხებს, ხოლო მისი სიხარული და აღტაცება ჩვენც აღგვაფრთხილებს. ეს გარემოება პოეტური ნაწარმოების ტიპურობაზე მიუთითებს.

რაც უფრო დიდია ლირიკოსი, მით უფრო ღრმად გამოხატავს იგი მთელი საზოგადოების, ან მისი ნაწილის საერთო განწყობილებას, და რაკი ჩვენთვისაც მიმზიდველია ამგვარი განწყობილება, ძლიერ განვიცდით ავტორის მისწრაფებებს.

მაგალითისათვის ავიღოთ ერთი სტროფი აკაკის ლირიკული შედევრიდან „განთიადი“:

„ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო.
სნეული დავბრუნებულვარ,
მკურნალად შემეყარეო...“

როდესაც ამ სტრიქონებს წარმოვთქვამთ ან სხვისგან ვისმენთ, ჩვენც პოეტის გრძნობის თანაზიარი ვხდებით. ამავე დროს ჩვენ თითქმის საკუთარ პატრიოტულ გრძნობას გამოვხატავთ და დიდ ესთეტიკურ სიამოვნებას განვიცდით იმის გამო, რომ ასე ლამაზად და ძლიერად გამოვხატეთ იგი.

ლირიკული ნაწარმოების ერთ-ერთი თავისებურება არის მისი მოცულობის სიმცირე. ი. ჭავჭავაძის ღრმად იდეური ლირიკული ლექსი „მესმის, მესმის“ მხოლოდ რვა ტაქს შეიცავს, ხოლო ეკუთვნის „არწივი“ სულ ათი ტაქსისაგან

შედგება. ლირიკულ ნაწარმოებთა მოცულობის სიმცირეს განაპირობებს პოეტში აღძრული გრძნობა, განცდა, რომელიც არ შეიძლება დიდხანს გავრძელდეს.

ზომის (მოცულობის) სიმცირის გამო ლირიკული ნაწარმოების ტექსტში განსაკუთრებით საგრძნობია სიტყვის შინაარსობლივ-ემოციური ტევადობა. მღელვარე და დაძაბული განწყობილება, რომელსაც გადმოგვცემს ლირიკული ნაწარმოები, მოითხოვს ყოველი სიტყვისათვის უდიდესი გამომსახველობითი ძალის მინიჭებას.

საბჭოთა პოეტის ს. შანშაიშვილის ცნობილ ლექსში „დედისერთა ლენინთან“ არის ასეთი ტაქტები:

„ნახა სამო საფლავი,

ველარ — დედის ქაღარა“.

ჩვეულებრივი, პროზაული ფრაზებით ამ აზრის გადმოცემას ექვსი სიტყვა კი არა, ერთი მოზრდილი აზრაც მაინც მოუწევდა, მაგრამ იგი ასე ემოციური მაინც არ იქნებოდა. ამიტომაც, რომ მღელვარე განწყობილებათა გადმოსაცემად უმთავრესად სალექსო ფორმას იყენებენ.

ლექსად თქმის შემთხვევაში აზრი ყოველთვის უფრო ეფექტურია, მეტი შთაბეჭდილების მომხდენი, ვიდრე ჩვეულებრივი თხრობით გადმოცემისას. კარგ ლექსში არა მარტო ნათლად ვხედავთ და აღვილად აღვიქვამთ სურათებს, სახეებს, არამედ გვესმის კიდევ საგანთა მოძრაობა. მოხდენილად უთქვამს ერთ საბჭოთა პოეტს: „ლექსი — ეს მოძრაი ფერწერაა“, მასში „აზრი, პლასტიკა და მუსიკა შერწყმულია“.

ახალ საუკუნეებში, როდესაც მხატვრული პროზა დიდ განვითარებას განიცდის, გამოსახვის მხატვრული საშუალებებით იგი უახლოვდება პოეზიას, მაგრამ უძლიერესი განცდების გამოხატვის საუკეთესო საშუალებად მაინც ლექსი ითვლება. სწორედ განუმეორებელმა ლექსებმა უკვდავყვეს პუშკინის და ლერმონტოვის, ბაჩათაშვილის, ილიას, აკაკისა და ვაჟა-ფშაველას, მიაიკოვსკისა და გალაკტიონის სახელები. მართალია, საყოველთაოდ აღი-

არებულია პუშკინის მოთხრობების, პოემებისა და პიესების დიდი მხატვრული რსებები, მაგრამ პუშკინის სილიადეს მაინც მისი ლირიკა განაპირობებს. ასევე შეიძლება ითქვას აკაკისა და სხვათა შესახებაც.

პროზასთან შედარებით სალექსო ფორმის უპირატესობის ნათელსაყოფად ავიღოთ ერთსა და იმავე თემაზე დაწერილი ორი სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოები: ი. გოგებაშვილის პატარა პატრიოტული მოთხრობა „ცხრა ძმანი ხერხეულიძენი“ და საბჭოთა პოეტის ს. ჩიქოვანის ლექსი „ქართველი დედა“. თავის ლექსში (გარდა უკანასკნელი სამი სტროფისა) ს. ჩიქოვანი სწორედ იმავე ისტორიულ-ფოლკლორულ ამბავს გადმოგვცემს, რომელიც აღწერილი აქვს თავის მოთხრობაში ი. გოგებაშვილს.

აი, ამ მოთხრობის ოდნავ შემოკლებული ტექსტი (დასაწყისისა და ბოლო აზრების გამოკლებით).

„ერთხელ საქართველოს სპარსელები შემოესივნენ. ქართველი მეომარი თავგანწირულად იბრძოდნენ სამშობლოს დასაცავად. მეტადრე საოცარ უშიშრობას, სამაგალითო ვაჟაკობასა და საარაკო თავდადებულებას იჩენდნენ ცხრა ძმანი ხერხეულიძენი, რომელნიც ერთად, მხარდამხარ იბრძოდნენ მტერს. მათ გადაწყვეტილი ჰქონდათ: ან გაეშარჯათ, ან ბრძოლის ველზე დახოცილიყვნენ. ისინი ერთმანეთზე ზედ შეაკვდნენ მტერს და თავისი გმირული სული ბრძოლის ველზე დალიეს. მათი დედაც ბრძოლის ველზე იყო, ამხნევებდა შვილებს და, როცა ერთ მის ვაჟს, სასიკვდილოდ დაჭრილს, ქართული დროშა ხელიდან გაუშარდა, დედამ აიღო დროშა და თავის მეორე შვილს მისცა ხელში“.

პოეტი კი ასე გვიხატავს იმავე სურათს:

„ცხრა ძე ჰყავდა, ცხრა ვაჟაკი

დედას,

მოკაზმული ხმლით და მუზარადით.

ქართლის დროშა დაულოცა მხედართ,
როს დაგვესხა მტერი მუხანათი.

შეჯირითდნენ გულადები ცეცხლში,
ჩაინერგეს მხოლოდ ვაჟაკობა,
ამშვენებდათ საქართველოს ეშნი,
თვითთულმა ხმალი ვააცოფა.
ერთი დასტრეს და შეირყა დროშა,
დედა გაჩნდა მკლავის ანაბარა:
მედროშე შეიღს შეაშველა ლოცვა.
მომღეწო ძეს დროშა ჩააბარა.
დასძახოდა: არ შეირყეს ტარი,
საქართველოს ძღძუს გაწოვებით,
მტერი ჩეხეთ, შეაჩერეთ ქარი, —
ვით სამრეკლო, რეკდა სასოებით.
დასძახოდა, თმები განიძარცვა,
თავდადებით აქეზებდა მხედართ,

ი. გოგებაშვილი

როცა ერთ მის ვაჟს, სასიკვდილოდ
დაჭრილს,
ქართული დროშა ხელიდან გაუვარდა,
დედამ აიღო დროშა და თავის
მეორე შვილს მისცა ხელში.
(19 სიტყვა)

ეს ორი ნაწყვეტი შინაარსით საგებობით
ერთნაირია, ზოგი სიტყვა და ფრაზაც კი
ემთხვევა ერთმანეთს, მაგრამ მათი წაკით-
ხვა და მოსმენა სულ სხვადასხვა ემოციას
იწვევს. ამ განსხვავებას ქმნის მხოლოდ
სალექსო ფორმა. გამოთქმა „სალექსო
ფორმა“, ცხადია, ფართო მნიშვნელობით
უნდა გავიგოთ, როგორც ლექსური წყო-
ბა. ეს რომ ასე არ იყოს, მაშინ ლექსის
მსგავს სტრიქონებად დაყოფილი მოთხ-
რობაც ლექსად იქცეოდა.

ცნობილია, რომ სალექსო ფორმის სა-
ფუძველს წარმოადგენს რიტმი. მართლაც,
აქ შეპირისპირებული სტრიქონების გან-
სხვავებას, პირველ რიგში, ქმნის ლექსის
რიტმი. ლექსის ისეთი ნიშანდობლივი
ელემენტი, როგორიცაა რითმა, მხოლოდ
რიტმის შექმნისა და გაძლიერების ამო-
ცანას ემსახურება. სალექსო ზომაც (მეტ-
რი) რიტმის მთავარ კომპონენტად ითვ-
ლება. შინაარსისა და რიტმის მიხედვით
მდიდარი ლექსი ურთიმოდაც სასიამოვნო-

ცხრა მარჯვენა დროშამ გაღწეულა
დაუხრელი დაუბრუნდა დედას.

შეპირისპირებისათვის სინტერესოა აქ
წარმოდგენილი მოთხრობისა და ლექსის
ტექსტის შედარება ლექსიკური თვალსა-
ზრისით. ამ ერთი და იმავე ამბის გად-
მომცემ ტექსტებში სიტყვების საგნე-
ბით თანაბარი რაოდენობა (თვითთულში
75 სიტყვა). ი. გოგებაშვილისა და ს. ჩი-
ქოვანის ტექსტის ზოგი ნაწყვეტი ძალიან
ახლოა ერთმანეთთან შინაარსითაც და
ლექსიკითაც. ეს სიახლოვე უფრო საგრძ-
ნობი იქნება, თუ მოთხრობის შესაბამის
სტრიქონებს ლექსის მსგავსად დაეყოფთ:

ს. ჩიქოვანი

ერთი დასტრეს და შეირყა დროშა,
დედა გაჩნდა მკლავის ანაბარა;
მედროშე შეიღს შეაშველა ლოცვა,
მომღეწო ძეს დროშა ჩააბარა.
(17 სიტყვა)

ნოდ ყლერს. ამის შესანიშნავი ნიმუშია.
გრ. ორბელიანის „მუშა ბოქთლაძე“.

ამგვარად, ზომა, რიტმი, რითმა, ალი-
ტერაცია და პოეტური გამოსახვის სხვა
საშუალებანი განაპირობებენ ლექსის მო-
სმენით გამოწვეული ესთეტიკური განც-
დის სიძლიერეს. ამიტომ ასე ადვილად
საგრძნობია ლექსის უპირატესობა თუნ-
დაც კარგ მოთხრობასთან შედარებით.

* * *

ძველ საბერძნეთში სასიმღერო ლექ-
სებს ასრულებდნენ განსაკუთრებული
მუსიკალური ინსტრუმენტის — ლირის
აქომპანემენტით და აქედანვე წარმოდგე-
ბა სიტყვა „ლირიკა“. თავისი განვითარე-
ბის მრავალსაუკუნოვან მანძილზე ლირი-
კა იცვლიდა ხასიათს, შინაარსსა და ფორ-
მასაც, მაგრამ უცვლელი დარჩა ლირიკის
ის ძირითადი ნიშან-თვისება, რომ იგი
გამოხატავს ადამიანის ძლიერ განცდებს

1 სწორედ აქ წყდება ლექსის ფოლკ-
ლორული სიუჟეტი.

და იგუებს უადრესად ხატოვან ფორმას.

ლირიკულ ნაწარმოებში, როგორც უკვე ვთქვით, პოეტი უმეტესად თავის თავზე ლაპარაკობს, თავის პოეტურ „მეს“ გვიჩვენებს. სწორედ ეს ავტორისეული „მე“ არის ლირიკულ ნაწარმოებთა იდეური აზრის მთავარი გამოხატველი — ლირიკული გმირი. მისი საშუალებით ვეცნობით ჩვენ ავტორის აზრებს და მისწრაფებებს, მის დამოკიდებულებას სინამდვილისადმი. იმის გამო, რომ ლირიკულ ლექსში პოეტი უმთავრესად პირველი პირის ფორმით ლაპარაკობს, ხშირად აიგივებენ ლირიკულ გმირსა და ავტორს. მაგრამ როცა პოეტი პირველი პირის ფორმით ლაპარაკობს, იგი მძინე ისეთ განცდებს გამოხატავს, რომლებიც დამახასიათებელია არა მარტო ერთი ინდივიდისათვის, არამედ პოეტის თანამედროვე საზოგადოებისათვის, ან რომელიმე საზოგადოებრივი ფენისათვის. ამგვარად, ლირიკულ ლექსში მხატვრულ სახეს აქვს განზოგადებითი ხასიათი. ლირიკული გმირის გასაცნობად საჭიროა ავტორის მთელი პოეზიის, ან ლირიკულ ლექსთა მთელი ციკლის გაცნობა.

ლირიკულ ნაწარმოებში პირველ პლანზე დგას იმის გამოხატვა, თუ რას გრძნობს და ფიქრობს ლირიკული გმირი, როგორია „იასი. შინაგანი სულიერი მდგომარეობა“. აღამიანები, შემთხვევები და გარესამყაროს მთელი სურათები ლირიკულ ნაწარმოებში ან სრულებით არ ჩანს, ან გამოყენებულია ლირიკული გმირის მისწრაფებათა ვადმოსაცემად და მკითხველს თვითონ წარმოიდგენს იმ ვითარებას, რომელმაც გამოიწვია ეს მისწრაფებანი.

ჩვენი დიდი პოეტი ნ. ბარათაშვილი ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირას“ საკმაოდ ადგილს უთმობს ბუნების სურათებს, მაგრამ სრულიად აშკარაა, რომ აქ მთავარია არა ბუნების სურათები, არამედ პოეტის დამოკიდებულება ბუნებისა და საზოგადოებისადმი. მთელი გარესამყარო, ტკბობისა და სიხარულის ნაცვლად, პოეტში იწვევს სევდას, ნალექსს, პროტესტის

გრძნობას, რადგანაც მისთვის მიუღებელია ის სინამდვილე, სადაც ბატონობს ბოროტება და ძალადობა. ამგვარად, ლექსში წარმოდგენილია არა თვით სინამდვილე, არამედ პოეტის მიერ მისი (სინამდვილის) აღქმის შედეგად წარმოსთხვილი განცდა.

ლირიკული ლექსი „ფიქრნი მტკვრის პირას“ საკმაოდ ვრცელია და თავიდან ბოლომდე მხოლოდ პოეტის განცდაა, ცხოვრებისადმი მის დამოკიდებულებას გვაცნობს. ამიტომ იგი მონოლოგს მოგვგონებს. მაგრამ ზოგ ლირიკულ ლექსში პოეტი უმთავრესად ბუნების სურათებს ხატავს და ბუნებისადმი დამოკიდებულებით მიგვანიშნებს თავის განწყობილებაზე. მისწრაფებებზე. („შემოღამება მთაწმინდაზე“ და სხვა). ზოგ ლირიკულ ლექსში დახატულია ლირიკული პორტრეტი, რომელშიც ჩაქსოვილია ავტორის სიმშაობა ან ანტიპათია აღწერილი საგნისადმი. ზოგი ლექსი მიძღვნილია გინმესადმი ან რაიმესადმი და ა. შ.

პოეტის განცდის გამოსახვის ამ სხვადასხვა ფორმის მიხედვით მიღებულია ლირიკულ ნაწარმოებთა ერთგვარი დაჯგუფება: კლასიფიკაცია და ცალკე სახედ გამოიყოფა: ლირიკული მონოლოგი, ლირიკული პეზიჯი, ლირიკული პორტრეტი, ლირიკული მიმართვა და სხვ.

ლირიკულ ნაწარმოებთა ეს კლასიფიკაცია უმთავრესად ემყარება განცდის განხილვის ფორმათა სხვადასხვაობას.

ცნობილია, რომ ეპიკური და დრამატული ჟანრის ნაწარმოებებში ვადმოცემულია ანბები, გამოყვანილია მოქმედი პირები და ნაჩვენებია მათი ურთიერთობა. ეს სიუჟეტის ელემენტებია. როდესაც ვახდენთ, მაგალითად, ეპიკური ჟანრის სახეთა (მოთხრობის, რომანისა და სხვათა) განიჯნას, ჩვენ ვეწყარებით მათი სიუჟეტის თავისებურებას. მაგრამ როცა ლირიკული ჟანრის სახეთა გამოყოფაა საჭირო, აქ სიუჟეტზე დაყრდნობის შესაძლებლობა უკვე არ არსებობს, რადგანაც ე. წ. წმინდა ლირიკულ ნაწარმოებს სიუჟეტი არ გააჩნია, მასში ამავეი და მისი განვი-

თარება არ არის მოცემული. თავის მხრივ, სიუჟეტი კომპოზიციის ელემენტია. ყოველგვარ მხატვრულ ნაწარმოებს აქვს თავისი კომპოზიცია, რაც გულისხმობს მის შემადგენელ ნაწილთა გარკვეულ კავშირთა ერთობას, მაგრამ ყველს მათგანს არა აქვს სიუჟეტი. ასეთია, მაგალითად, ლირიკული ჟანრის ნაწარმოებები, რომლებშიც მხოლოდ განცდები და განწყობილებანია გადმოცემული. ცხადია, ამ განცდებისა და განწყობილებათა გადმოცემა ავტორი ყოველ ლირიკულ ნაწარმოებს უქმნის თავის კომპოზიციას.

ლირიკულ ნაწარმოებთა კომპოზიციის თავისებურება იმით გამოიხატება, რომ მათში ჩანს არა ადამიანთა ცხოვრებაში მომხდარი შემთხვევები, არამედ ავტორის მღელვარე განწყობილება, რომელიც გამოწვეულია საზოგადოებრივი ცხოვრებისა თუ ბუნების ამა თუ იმ მოვლენაზე დაკვირვებით და რომელიც თანდათან ვითარდება ნაწარმოებში.

ლირიკული ნაწარმოების კომპოზიციის გაგება ნიშნავს იმის გარკვევას, თუ როგორაა ეს განწყობილება გამოხატული: ბუნების რა სურათებს, რა მოვლენებსა და განცდებს გადმოგვცემს ავტორი და როგორია ამ უკანასკნელთა იდეურ-მხატვრული ურთიერთკავშირი.

ლირიკულ ნაწარმოებთა სახეები საქმოდ მრავალფეროვანია, მაგრამ ამ სახეთა კლასიფიკაციას პირობითი ხასიათი აქვს. წარმოშობისა და განვითარების გზის მიხედვით ცნობილია ხალხური და ლიტერატურული ლირიკა. ხალხურ ლირიკას განეკუთვნება შრომის სიმღერები, საწესჩვეულებო და საყოფაცხოვრებო ლექსები, ანდაზა-გამოცანები, რომლებიც მომდინარეობენ უძველესი დროიდან.

ლირიკულ ნაწარმოებთა დაყოფა ცალკეულ სახეებად (მადრიგალი, მიძღვნა, ეპიგრამა, ეპიტაფია, ეპიტალამა, ელეგია, ეკლოგა), რაც ძველი დროიდანვეა ცნობილი და კლასიციზმის ეპოქამაც დააკანონა, ჩვენი დროისათვის მოძველებული-

დაა აღიარებული. ამ მრავალფეროვნებასა და სიუჟეტურ სიმდიდრეს აბრამოვიჩი განიხილავს მხოლოდ სამს: ოდას, სატირასა და ელეგიას.

ლირიკულ ნაწარმოებთა კლასიფიკაციის თემატიკური პრინციპის მიხედვით, რომელიც კლასიციზმის მომდევნო პერიოდში გავრცელდა, ცალკე გამოიყოფა ლირიკის სახეები: ფილოსოფიური, პატრიოტული, პოლიტიკური ანუ „შოქალაქეობრივი“, სატრფიალო და პეიზაჟური.

აღსანიშნავია, რომ ამგვარ დაყოფასაც პირობითობა ახასიათებს, რადგან იგი არ ითვალისწინებს ლირიკულ ნაწარმოებთა შინაარსის სირთულეს, მოტივების მონაცვლეობას ერთსა და იმავე პოეტურ ნაწარმოებში. მართლაც, იშვიათი როდია შემთხვევა, როცა ამა თუ იმ ლირიკულ ლექსში ერთზე მეტი თემა და მოტივია განვითარებული და ამიტომ ძნელი დასადგენია, თუ ლირიკის რომელ სახეს უნდა მიეკუთვნოს იგი. ამის გამო ამბობს ვ. გოლუბკოვი: „როცა ლირიკის შესახებ ვლაპარაკობთ, მხედველობაში უნდა გვქონდეს მეცნიერული თეორიული ლიტერატურული კლასიფიკაციის პირობითობა. არის რიგი ნაწარმოებები, რომელთაც საშუალო ადგილი უკავიათ ეპოსსა და ლირიკას შორის... ბევრია ისეთი ნაწარმოები, რომელიც სხვადასხვა მოტივს შეიცავს“. მაგალითად, ნ. ბარათაშვილის ლექსს „ვპოვე ტაძარი“ ზოგჯერ მიიჩნევენ სატრფიალო ლირიკის ნიმუშად, მაგრამ შინაარსის ღრმა ანალიზით ირკვევა, რომ აქ ისევე, როგორც ამ პოეტის მთელ რიგ სხვა ლექსებში, სინამდვილისა და ოცნების დაპირისპირების შედეგად გამოჩატულია ცხოვრების არარაობით გამოწვეული სევდა და სულით ობლობა („და დავალ სოფლად ისევ მწირი, მიუსაფარი“). ამიტომ საქმოდ საფუძველია იმისათვის, რომ ეს ლექსი ფილოსოფიური ლირიკის ნიმუშად ჩაითვალოს. ასევე ა. წერეთლის ალეგორიული ლექსი „გზაფხული“ შეიცავს როგორც პოლიტი-

კური, ისე პატრიოტული ლირიკის დამახასიათებელ ნიმუშებს და ა. შ.

თუ ლირიკულ ნაწარმოებს სიუჟეტის ელემენტი გააჩნია, მას უწოდებენ ლირიკულ-ეპიკურს. ლირიკულ-ეპიკური ჟანრის ნაწარმოებებთან, პირველ რიგში, აღსანიშნავია ბალადა. ბალადა მცირე მოცულობის სიუჟეტური ლექსია, რომელშიც ლირიკულად არის გადმოცემული ფანტასტიკური, ისტორიული, ან საგმირო ამბავი. ქართული ბალადის ნიმუშებია: „ლექსი ვეფხისა და მოყმისა“ (ხალხური), ი. ჭავჭავაძის „ბაზალეთის ტბა“, ს. შანშიაშვილის „დედისერთა ლენინთან“, ი. გრიშაშვილის „ბალადა ხელმანდილზე“ და სხვ.

ლირიკულ-ეპიკურ ჟანრს განეკუთვნება იგავ-არაკიც. ყოველ იგავ-არაკს გარკვეული სიუჟეტი აქვს. იგავ-არაკი უმთავრესად ლექსის სახით იწერება, თუმცა ცნობილია პროზაულად დაწერილი იგავ-არაკებიც (სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისა“).

პოემაშიც, რომელიც ეპიკურ ჟანრს განეკუთვნება, მნიშვნელოვანია ლირიკული მომენტები. ლირიკული ელემენტებით სავსეაოდ მდიდარია რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს ძველსა და ახალ პოემას შორის, ხოლო აღორძინების უპოქისა და მცეხრამეტე საუკუნის ქართულ პოემაში ასეთი ელემენტები უფრო ჭარბად არის. ლირიკული ელემენტების სიჭარბის გამო ე. წ. ახალი პოემის ფუძემდებლურ ნიმუშებს — ბაირონისა და პუშკინის პოემებს ბელინსკი ლირიკულ პოემებს უწოდებდა.

პოემაში ლირიკის შეტანის ძირითად მომენტად ითვლება ლირიკული გადახვევა. ლირიკული გადახვევის მომენტში ავტორი წყვეტს ობიექტურ თხრობას, მოქმედ პირობა ურთიერთობის ჩვენებას და გადმოგვცემს თავის პირად გრძნობას,

განწყობილებას. ასეთი მომენტი გვხვდება მხოლოდ ეპიკურ ნაწარმოებში (პოემაში, მოთხრობაში, რომანში), დრამატულ ნაწარმოებში კი მხოლოდ მოქმედი პირობები ლაპარაკობენ და ავტორის სიტყვა იქ უშუალოდ არ შეიძლება ჩანდეს (პოემაში ავტორის შენიშვნები მხოლოდ რემარკების სახითაა მოცემული და საერთო არაფერი აქვს ლირიკულ გადახვევასთან).

ლირიკული გადახვევის შესანიშნავ ნიმუშად ითვლება ნ. ბარათაშვილის პოემაში „მედი ქართლისა“ ავტორის მიმართვა ქართველი დედებისადმი — „ჰოი, დედანო, მარად ნეტარნო...“ აქ პოეტი უშუალოდ გადმოგვცემს თავის სიმათიას ძველი ქართველი პატრიოტი დედებისადმი და ანტიმათიას მისდროინდელი გადაგარებული ქართველი ქალების მიმართ.

როდესაც პოემაში „ბახტრიონი“ ვაჟაფშაველას წარმტაცად გვიხატავს თუშფშავესესურთა გაერთიანებული ლაშქრის თავმჯდომარისა და ერთსულოვნად მზადებას მტრის მიერ დაკავებულ ბახტრიონზე შეტევისათვის, იგი მოულოდნელად წყვეტს თხრობას და პათოსით წამოიძახებს:

„რა საამური დრო არის,

რა საამური წამია!“

ამ ორი სიტყვით ჩვენ ვგებულობთ ავტორის განწყობილებას, მის აღტაცებას იმით, რომ თითქმის სინამდვილეში ხედავს იარაღასხმულ მეგრძოლებს...

ლირიკული გადახვევები, ცხადია, ყველა პოემის დამახასიათებელი არ არის, მაგრამ ლირიკში ყველა მათგანს ახასიათებს. პოემაში სალექსო ფორმით გადმოცემული სიუჟეტის განვითარება შესანიშნავად იგულებს ლირიკის შერწყმას. განსხვავების მიუხედავად, ახალი პოემა ძლიერ ახლოა ლირიკულ ლექსთან და დევს არ იწვევს მისი მიჩნევა ლირიკულ-ეპიკური ჟანრის სახეობად.

ნოდარ ბარამიძე ახალ სურგულაძე

გამოჩენილი ქართული მეცნიერი

აკადემიკოს ნიკოლოზ ალექსანდრეს-ძე ზერსენიშვილს დაბადების სამოცდათი წელი შეუსრულდა. ცნობილი მეცნიერი თითქმის ნახევარი საუკუნეა, რაც მუშაობდა ჩუბურელად დგას ეროვნული კულტურის საღარაჯოზე და თავდადებული საქმიანობით მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ქართველოლოგიის, კერძოდ კი ისტორიული მწერლობის განვითარებაში.

ნ. ბერძენიშვილმა ცხოვრების რთული გზა განვლო. ჩოხატაურელი ღარიბი გლეხის შვილი, რომელმაც პირველდაწყებითი განათლება მშობლიურ სოფელში მიიღო, 1906 წელს შევიდა ბათუმის ვაჟთა გიმნაზიაში. სასწავლებელი სულ მალე გახდა მისი სიხარულისა და მწუხარების მოწამე. მან პირველად აქ სცადა კალამი მწერლობაში (მისი პირველი ლექსი „გემავის მათრახში“ დაიბეჭდა 1908 წელს), აქვე მიიღო პირველი რევოლუტური ნათლობაც. 1908 წლის 17 ნოემბრის მოსწავლეთა პოლიტიკურ გაფიცვაში მონაწილეობისათვის ნ. ბერძენიშვილი სხვებთან ერთად „მგლის ბილეთით“ გარიცხეს გიმნაზიიდან და ქალაქიდანაც გაასახლეს. 1917 წელს იგი მოსკოვის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტი, მაგრამ

უსახსრობის გამო სწავლა ვერ გააგრძელა და ჩოხატაურს დაუბრუნდა. ერთხანს სოფელში მასწავლებლობდა, 1920 წელს კი თბილისის უნივერსიტეტში ჩაირიცხა ფილოსოფიურ ფაკულტეტზე (ისტორიის განხრით).

სტუდენტობის პერიოდში ნ. ბერძენიშვილმა თავი გამოიჩინა როგორც ნიჭიერმა და ფართო ერუდიციის ახალგაზრდა მკვლევარმა. ამიტომ ქართული მეცნიერების პატრიარქის ივ. ჯავახიშვილის რეკომენდაციითა და შუამდგომლობით უნივერსიტეტში დატოვეს საპროფესოროდ მოსამზადებლად. 1929 წელს მან წარმატებით დაამთავრა ასპირანტურა და იქვე ისტორიის კათედრის ასისტენტად დაინიშნა. 1931 წლიდან იგი კითხულობს ლექციებს საქართველოს ისტორიაში, ქართული სამართლის ისტორიასა და წყაროთმცოდნეობაში. 1933 წელს მას მიენიჭა დოცენტის, ხოლო 1941 წელს — პროფესორის წოდება. სამი წლის შემდეგ იგი საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წამდვილ წევრად აირჩიეს.

1948 წლიდან დღემდე ნ. ბერძენიშვილი ისტორიის ინსტიტუტის უცვლელი დირექტორია, ხოლო 1951-1957 წლებში იყო

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
ვიცე-პრეზიდენტი და საზოგადოებრივ
მეცნიერებათა განყოფილების თავმჯდო-
მარე. სხვადასხვა დროს, პარალელურად,
იგი მუშაობდა თბილისისა და ქუთაისის
სხვა სამეცნიერო და პედაგოგიურ დაწე-
სებულებებშიც.

დიდ პრაქტიკულ-ორგანიზაციულ საქ-
მიანობას ნ. ბერძენიშვილი კარგად უთა-
ვსებს მეცნიერულ-კვლევით მუშაობას.
ამიტომ მისი მემკვიდრეობა მეტად მრავ-
ალფეროვანია. „მრავალწლოვანი სამეც-
ნიერო მოღვაწეობის მანძილზე“ მან,
აკად. ს. ჯანაშიას სიტყვით, „ქართული
საისტორიო მწერლობა გაამდიდრა პირ-
ველხარისხოვანი ნაშრომებით“ (ასზე მე-
ტი), რომლებიც „საბჭოთა ისტორიოგრა-
ფიის ძვირფასი მონაწილეა“.

საქართველოს ისტორიაში ნ. ბერძენი-
შვილის კვლევის ძირითადი ობიექტი ფე-
ოდალური ურთიერთობაა. ამ მრავალ-
საუკუნოვანი ფორმაციის შესწავლას მი-
უძღვნა მან ნაშრომები: „ნარკვევები ფე-
ოდალური ურთიერთობის განვითარების
შესახებ XIII-XIV ს. ს. საქართველოში“,
„ფეოდალური ურთიერთობიდან XV საუ-
კუნეში“, „სავაზირო ფეოდალურ საქარ-
თველოში“, „საქართველოს ისტორია
XIII-XIV ს. ს.“, „XVIII საუკუნის სა-
ქართველოს ისტორიიდან“ და სხვები. მა-
თში მაღალ მეცნიერულ დონეზე განხი-
ლული ფეოდალური ურთიერთობის გენე-
ზისისა და გამარჯვების, სოციალური თვო-
ლსაზრისით მისი განვითარების (პატრონ-
ყმობა, ბატონყმობა), კლასებისა და კლას-
ობრივი ბრძოლის, ფეოდალური სამო-
ხელეო აპარატისა და სამართლის, ფეო-
დალურ ხანაში საქართველოს სოციალურ-
პოლიტიკური ისტორიისა და კულტუ-
რის დიდმნიშვნელოვანი პრობლემები.

ნ. ბერძენიშვილის ეს ნაშრომები ქარ-
თული ისტორიული აზრის დიდ განვითა-
რებას მოწმობს. საქმე ისაა, რომ ფეოდა-
ლიზმი ერთ-ერთ შეუსწავლელ საკითხად
ჩნდებოდა ჩვენში. რევოლუციამდეელი ქა-

რთული ისტორიული მწერლობა ცარჯულა
მის კოლონიური პოლიტიკის პირობებში
წარსული პოლიტიკური ცხოვრების რო-
მანტიკულ იდეალიზაციას ეწეოდა, კლას-
ობრივი თუ სოციალური ურთიერთობას
და კულტურის ისტორიის საკითხებს კი
ხელუხლებლად სტოვებდა. მარქსისტულ-
მა ისტორიოგრაფიამ სწორედ ნ. ბერძენი-
შვილის აღნიშნული შრომებით შეძლო
მემკვიდრეობით მიღებული ამ დიდი ნაქ-
ლის გამოსწორება. კიდევ მეტი, ავტორის
წვლილი ამ ფორმაციის მეცნიერულ გა-
შუქებაში იმდენად საყურადღებო იყო,
რომ იგი საფუძვლად დაედო საქართვე-
ლოს ისტორიის მარქსისტულ სახელმძღ-
ვანელს. ეს უკანასკნელი კი ავტორთან
კოლექტივმა ნ. ბერძენიშვილის ხელმძღ-
ვანელობით მოამზადა.

სპეციალური აღნიშვნის ღირსია ნ. ბერ-
ძენიშვილის ღვაწლი რუსეთ-საქართვე-
ლოს ურთიერთობის შესწავლაში. ნაშრო-
მებში: „რუსეთ-საქართველოს ურთი-
ერთობის ისტორიიდან XVI-XVII საუკუ-
ნეების მიჯნაზე“, „რუსეთთან საქარ-
თველოს შეერთების ისტორიული მნიშე-
ნელობისათვის“ და სხვ. მან პირველად
ახსნა რუს-ქართველთა ადრინდელი ურ-
თიერთობის რეალური შინაარსი, მასლო-
ბელი აღმოსავლეთის ისტორიის მოვლენე-
ბის კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე
აჩვენა XVI საუკუნიდან ამ ურთიერთო-
ბის ნასიათის შეცვლა და მეცნიერულად
დასაბუთა მაჰმადიანური რეაქციის წი-
ნაღმდეგ ბრძოლაში რუსეთზე ქართველი
პროგრესისტების ორიენტაციის მიზეზები.
საგულისხმოა ავტორის საინტერესო და-
სკვნა, რომ XVII-XVIII საუკუნეებში
რუსეთი არა მარტო მოიწვედა საქართვე-
ლოსაკენ, არამედ მას ამავე დროს იწვე-
ვდა ქართველი ხალხის პროგრესული ნა-
წილი. მკვლევარმა ახლებურად შეაფასა
1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატი და
1801 წლის აქტი, რის საფუძველზე თარი-
გინალურად გაიზარა XIX საუკუნეში ქა-

რთველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ისტორიაც.

მეცნიერული კვლევისას ნ. ბერძენიშვილი არ იფარგლება ფეოდალიზმის ეპოქით. ცნობილია მისი მრავალი სახელმძღვანელო დებულება მონათმფლობელური და წინაკლასობრივი საზოგადოების სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების შესახებაც. აქ მან ახლებურად გააშუქა საქართველოს უძველესი წარსულის, განსაკუთრებით კი გვაროვნული წყობილების რღვევისა და კლასობრივი საზოგადოების ფორმირების უმნიშვნელოვანესი საკითხები.

ნ. ბერძენიშვილი არ კმაყოფილდება წერილობითი წყაროების განხილვით (თითქმის თანაბრად ფლობს ძველ სომხურს, არაბულს, სპარსულს, ბერძნულს, სლავურს, აგრეთვე ევროპულ ძირითად ახალ ენებს). ამასთან ერთად იგი ფართოდ იშველიებს ეთნოგრაფიისა და არქეოლოგიის მონაცემებს. პირველი რიგის მასალას, პროფ. ალ. რობაქიძის შენიშვნით, იმდენად მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ნ. ბერძენიშვილის ისტორიულ კონცეფციაში ქართველ-კავკასიელთა ურთიერთობის საკითხებზე, რომ ამის საფუძველზე ისტორიის ინსტიტუტში 1961 წელს შეიქმნა კავკასიის ეთნოგრაფიის განყოფილება. რაც შეეხება არქეოლოგიას, ეს დარგი ნ. ბერძენიშვილის განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრშია. იგი არის ბევრი არქეოლოგიური ექსპედიციის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი (მცხეთა, ხოვლე, ციხისძირი, ბათუმის ციხე). მისი ნაშრომი „საქართველოს საბჭოთა არქეოლოგიის ზოგერთი პრინციპული საკითხისათვის“ წარმოადგენს სახელმძღვანელოს, რომელშიც ჩამოყალიბებულია ქართველ არქეოლოგთა სამოქმედო პროგრამა უახლოესი წლებისათვის.

უკანასკნელ დროს ნ. ბერძენიშვილი ნაყოფიერად მუშაობს ისტორიულ გეოგ-

რაფიაში, რასაც 1963 წელს მიუძღვნა სქელტანიანი წიგნი „საქართველოს ისტორიის საკითხები (ისტორიული გეოგრაფია)“. ამ დარგს მეცნიერმა დიდი ყურადღება შემთხვევით როდი მიაქცია. მარტო ადგილთა სახელწოდებანი ე. წ. ტოპონიმია, ავტორის სიტყვით, „გაღაშლილი წიგნია, რომელშიაც ჩვენს წინაპრებს თავისი თავგადასავალი ცხოვლად ჩაუწერიათ“. ამ „წიგნის“ წაკითხვა კი მდიდარ მასალას იძლევა ქვეყნის ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული ისტორიის შესწავლისათვის, ბურჟუაზიული მრავალწარსულის მრავალი საკითხის გარკვევისათვის. ამით აიხსნება, რომ ისტორიულ გეოგრაფიას საქართველოში დიდი ტრადიცია აქვს (ვახუშტი, ნ. მაჩი, ექვ. თაყაიშვილი, ივ. ჯავახიშვილი, ს. ჯანაშია). ნ. ბერძენიშვილი ამ ტრადიციის ღირსეული მემკვიდრეა. კიდევ მეტი, თავისი ნაშრომებით მან ისტორიული გეოგრაფიის განვითარებაში ახალი ეტაპი შექმნა. მისი დასკვნები „გორაების“, ხევისპირა დასახლების, „ნატახტარისა“ თუ „ნაყარგორას“, „ქვეყნისა“ და სხვათა შესახებ მნიშვნელოვანი წვლილია ქართული ისტორიული აზროვნების განვითარებაში და ერთნაირად საყურადღებოა არა მარტო საკუთრივ უძველესი ისტორიის გასაშუქებლად, არამედ არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიისა და სხვა მომიჯნავე დარგის რთული საკითხების შესასწავლად. ისტორიული გეოგრაფიისადმი ნ. ბერძენიშვილის ყურადღების შედეგია ისიც, რომ ისტორიის ინსტიტუტში 1957 წელს ისტორიული გეოგრაფიის განყოფილება გაიხსნა.

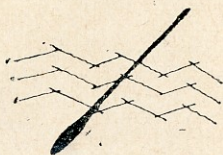
ნ. ბერძენიშვილმა დიდი მუშაობა გასწია ქართული სიგელ-გუჯრებისა და სხვა სახის საბუთების გამოვლენა-გამოცემისთვისაც. დღეისათვის მისი რედაქციით, შესავალი წერილებითა და შენიშვნებით გამოქვეყნებულია: „დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ურთიერთობის

ისტორიდან“ (ორ ტომად), „მასალები საქართველოს ეკონომიური ისტორიისათვის“ (სამ ტომად), „მასალები თბილისის ისტორიისათვის“ (მ. ბერძენიშვილთან ერთად) და სხვ., რომელთაც ფასდაუდებო მნიშვნელობა აქვთ საქართველოს წარსული ცხოვრების მეცნიერული შესწავლის საქმეში.

კომუნისტურმა პარტიამ და საბჭოთა მთავრობამ ღირსეულად დაათმს ს. ბერძენიშვილის დიდი ორგანიზაციული და შემოქმედებითი საქმიანობა. იგი დაჯილდოებულია შრომის წითელი დროშის ორი ორდენით, მინიჭებული აქვს საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება. 1962 წელს

მადლიერმა ხალხმა ღვაწლმოსილი მეცნიერი საქართველოს სსრ უმაღლესი სახელმწიფო პრემიით დააჯილდოვა. მისი ზეცნიერული მუშაობის დიდი საჯარო აღიარება იყო 1947 წელს სახელმწიფო პრემიის მიკუთვნება.

1943 წელს ს. ჯანაშია წერდა, რომ „ნ. ბერძენიშვილი მოწინავე საბჭოთა ისტორიკოსების ხელმძღვანელ გუნდს ეკუთვნისო“. დაე, დაბადების სამოცდაათი წლისთავზე ვუხსურვოთ მსცოვან ისტორიკოსს ჯანმრთელობა, ნაყოფიერი შემოქმედებითი მუშაობა და კვლავაც დიდხანს იყოს „საბჭოთა ისტორიკოსების ხელმძღვანელი გუნდის“ სახელოვანი წევრი.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 20/III 1965 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახ-
შეკვეთის № 2858, ემ 00602, ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 1600.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

შანი 40 კპპ.

69/103

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76118